

Økolorandsbyers effekt på
innbyggernes forbruksvaner,
økologiske bevissthet og øvrige
samfunnsengasjement.

*En kvalitativ studie av Dyssekilde
økolorandsby.*

Hanne Gustavsen.

Masteroppgave ved instituttet for Statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

17. Mai 2011

© **Forfatter:** Hanne Gustavsen

År: 2011

Tittel: Økolandsbyers effekt på innbyggernes forbruksvaner, økologiske bevissthet og øvrige samfunnsengasjement - En kvalitativ studie av Dyssekilde økolandsby.

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Forord.

Jeg vil takke Dyssekilde Økosamfunn og alle informantene der for at de var så vennlige og imøtekommende. Jeg setter pris på at de var aktive under samtalene og gav uttrykk for at de selv syntes det var spennende å reflektere over sine egne holdninger og forbruksvaner, samt hvordan man kan påvirke andre mennesker. Jeg er glad for at jeg fikk foreta intervjuene i hjemmene deres. Med sin kreative arkitektur og gode atmosfære gjenspeiler husene landsbyens sjel. Jeg vil også takke Gry Vibede som umiddelbart ønsket meg velkommen da jeg kontaktet kontoret i Dyssekilde og fortalte om prosjektet, og som hjalp meg med å skaffe informanter basert på kriteriene i intervjuguiden. Jeg setter veldig pris på at jeg fikk bo hos henne og hennes familie den perioden jeg var der. I tillegg vil jeg rette en takk til Tone Kari Fugleberg fra Hurdal økolandsby for at jeg fikk intervju henne om hennes opplevelse med et norsk økolandsbyprosjekt. Sist men ikke minst vil jeg takke min veileder Werner Christie Mathisen som hele tiden har kommet med konstruktive tilbakemeldinger, og vært oppmuntrende og positiv.

Jeg føler selv jeg har fått oppleve at endringer i tankemønster og forbruksvaner ikke nødvendigvis behøver å være resultat av en veldig *langvarig* prosess. Til tross for at jeg befant meg i Dyssekilde i mindre enn to uker føler jeg at det å være der har inspirert meg på flere områder. Om dette er varig eller ikke vet jeg ikke, men resirkuleringspakken som Oslo kommune for tiden arbeider med å distribuere ut til alle husstandene ble mottatt med en voldsom entusiasme fra min side, og undertegnede har blitt mye mer tilbakeholden med å kjøpe nye klær. Det at man leser om forbruk og skriver oppgave om et slikt tema har også stor betydning for ens egen evne til å koble stort sett alt en beskjeftiger seg med opp mot hvilke konsekvenser det kan få for miljøet.

Antall ord: 55 108.

Oslo 17. Mai 2011.

Hanne Gustavsen.

“Man blir mer bevisst av å bo her oppe. Ikke at landsbyen har gjort det ved meg sånn bang, men over tid blir det bare en naturlig del av det. Økologibegrepet er noe som gror på deg, det er litt som sopp, som langsomt kravler opp etter” (Innbygger i Dyssekilde)

Innholdsfortegnelse.

1	Innledning	1
2	Teoretisk bakgrunn	3
2.1	Hvorfor studere økolandsbyer?	3
2.1.1	Problemet med dagens globale samfunnsstruktur.....	5
2.1.2	En bioregional tilnærming.....	8
2.1.3	Redusert materielt forbruk ved holdningsendring.....	11
2.1.4	Oppsummering – økolandsbyers relevans i miljødebatten.	13
2.2	Hypoteser.....	14
2.2.1	Økolandsbyens effekt på innbyggernes forbruksvaner og økologiske bevissthet.....	14
2.2.2	Økolandsbyens effekt på innbyggernes miljøengasjement i det øvrige samfunn.....	19
3	Metode	22
3.1	Case studie og semi-strukturert intervjuing.....	22
3.2	Informanter, utvalgsmetode og gjennomføring.....	26
3.3	Reliabilitet og Validitet.	27
3.3.1	Reliabilitet.....	28
3.3.2	Validitet.....	30
4	Empiriske funn	33
4.1	Økosamfunnet Dyssekilde (ØD)	33
4.2	Fysisk kontekst og lokal infrastruktur – Effekt på forbruksvaner og økologisk bevissthet.	34
4.2.1	Passiv forbruksendring.....	35
4.2.2	Økologisk bevisstgjøring.....	39
4.3	Kort avstand mellom produksjon og konsum – Effekt på økologisk bevissthet og forbruksvaner.....	42
4.4	Økolandsbyen som sosial institusjon - Effekt på innbyggernes økologiske bevissthet, holdninger og verdier.....	47
4.4.1	Økolandsbyen som formell institusjon.....	48
4.4.2	Økolandsbyen som sosialt fellesskap.....	55
4.4.3	Øvrig ikke-miljørelatert påvirkning.	60
4.5	Andre faktorer.....	64
4.6	Forsøker Dyssekilde å påvirke det øvrige samfunn i en mer bærekraftig retning?...	65

5	Analyse	74
5.1	Fysisk kontekst og lokal infrastruktur – Effekt på forbruksvaner og økologisk bevissthet.	74
5.2	Kort avstand mellom produksjon og konsum – Effekt på økologisk bevissthet og forbruksvaner.....	81
5.3	Økolandsbyen som sosial institusjon - Effekt på innbyggernes økologiske bevissthet, holdninger og verdier.....	86
5.4	Forsøker Dyssekilde å påvirke det øvrige samfunn i en mer bærekraftig retning?...	95
6	Oppsummering	102
7	Konklusjon	110
8	Litteraturliste	112
	Vedlegg – Intervjuguide	118

1 Innledning.

Kan økolandsbyer bidra til å skape et mer bærekraftig samfunn? Parallelt med økt internasjonalt engasjement og samarbeid i kampen mot klimaendringer og andre miljøødeleggelser representerer lokale grasrotbevegelser alternative måter å utkjempes miljøkampen på. I mange land har et slikt engasjement resultert i opprettelsen av små økolandsbyer hvor innbyggerne selv har tatt drastiske skritt ved å endre sin livsstil og levestandard for å leve mer i overensstemmelse med naturen. Mens utstrekningen av slike samfunn fremdeles er forholdsvis liten finnes det flere teoretikere som hevder at økt satsning på lokale småsamfunn er viktig for å fremme bærekraftighet og mer miljøbevisste innbyggere. Økolandsbyer kan sees som et eksempel på et slikt lokalsamfunn. Hvorvidt de kan bidra til en positiv samfunnsendring eller ikke vil avhenge av flere faktorer. Delvis er det viktig at beboernes egen miljøbelastning internt er vesentlig lavere enn i gjennomsnittsbefolkningen for øvrig, og at de er dynamiske samfunn hvor medlemmene kan utvikle seg som miljøbevisste borgere. I tillegg er det også viktig at man forsøker å påvirke det øvrige samfunn, både vanlige mennesker og politikere til å foreta valg som er i tråd med miljøvennlige prinsipper.

Interessen for dette temaet bunner i en grunnleggende skepsis til antagelsen om at en bærekraftig utvikling er mulig å oppnå i et land som samtidig streber etter økonomisk vekst. Økt frihandel og integrering på verdensmarkedet legger press på statenes konkurransevne i produksjonen av varer og tjenester, og syntes å forutsette stadig økende forbruk av jordens ressurser. Samtidig fører økonomisk vekst til et høyere materielt forbruk i store deler av verden. Utgangspunktet for denne oppgaven er at vestens totale materielle forbruk må reduseres drastisk hvis man skal ha noe håp om å bekjempe miljøutfordringene, men at dette også vil kreve en massiv strukturell omorganisering av vårt økonomiske system bort i fra dagens globale liberale trend. Teorier inspirert av *bioregionalisme* hevder nettopp at selvstendige småsamfunn med lokal selvberging har større potensiale til å forvalte naturen på en hensynsfull måte enn det som følger når beslutninger om naturressursene tas mer sentralt.

En drastisk strukturell omlegging i retning av slike småsamfunn syntes nærmest utopisk gitt dagens politiske og økonomiske kontekst i vestlige land. Til tross for at argumentene kan virke fornuftige og logiske på et teoretisk plan vil en slik omlegging medføre store konsekvenser, som det kan være umulig å forutse på forhånd. Likevel, gitt graden av alvor i de miljømessige utfordringene man står ovenfor bør det være rom for å ta alternative forslag seriøst, og forsøke å se hvilken innsikt de kan bidra med i miljødebatten.

Mens det ennå er begrenset mulighet for å analysere hva slags effekt det vil ha å omorganisere hele samfunnet i mindre selvstendige enheter på denne måten, på grunn av mangel på spesifikke tilfeller hvor dette er forsøkt i utstrakt skala, kan man likevel få nyttig innsikt ved å gå mer i dybden av et eller noen få slike lokalsamfunn.

I denne oppgaven vil jeg med utgangspunkt i en case studie av *Økosamfunnet Dyssekilde* i Danmark, foretatt ved intervjuer av innbyggerne der, forsøke å svare på følgende **problemstilling**: Er det noen faktorer, og eventuelt hvilke-, ved denne økolandsbyen som kan bidra til å påvirke innbyggernes 1) *forbruksmønster/vaner* og 2) *økologiske bevissthet*, i en mer bærekraftig retning, eller forsterke slike allerede eksisterende tendenser? Jeg vil også se om engasjement og deltagelse innad i et slikt samfunn vil føre til 3) *økt miljøpolitisk engasjement og deltagelse i frivillige miljøorganisasjoner i det øvrige samfunn*.

Jeg vil hevde at økolandsbyer er interessante studieobjekter hvis man ønsker å få innsikt om hvordan de fysiske og sosiale omgivelsene kan påvirke menneskene i deres forbruksvalg. Kanskje kan vi i det øvrige samfunn lære noe av økolandsbyene når det gjelder å tilrettelegge omgivelsene slik at det fører til et mer bærekraftig forbruk, og forsterket empati og respekt for naturen.

I Dyssekilde har man en konsentrasjon av en rekke faktorer som ser ut til å føre innbyggernes forbruksvaner i en mer bærekraftig retning. Landsbyens *fysiske kontekst*, samt måten den er organisert på med *delvis selvberging* og tett *sosial interaksjon* både i formelle og uformelle fora, ser ut til å bidra til en økt økologisk bevissthet, og redusert materielt forbruk hos en del av innbyggerne, selv om disse endringene ikke kan sies å være drastiske. Det er nettopp denne *kombinasjonen* og *konsentrasjonen* av mange faktorer på en gang som er økolandsbyenes styrke.

Økolandsbyer har blitt kritisert for at de har en tendens til å la seg påvirke av storsamfunnets forbruksmønster, heller enn å innta en ledende rolle i kampen for et mer bærekraftig samfunn. Dyssekildes øvrige samfunnsengasjement har til nå ikke vært særlig konsistent eller fremtredende, men om landsbyen ønsker det vil dette kanskje kunne endre seg i fremtiden. Landsbyen ser ut til å måtte balansere mellom å være tilstrekkelig radikal internt og redusere sitt forbruk i stor nok grad til at det faktisk har en reell betydning for miljøet *samtidig* som de må kommunisere likhet med det øvrige samfunn for at mennesker her skal åpne opp og la seg inspirere av landsbyens budskap. Utfordringen blir å være ydmyk, men likevel utfordre eksisterende samfunnsstrukturer.

2 Teoretisk bakgrunn.

Selve ordet *økologi* i seg selv refererer til vitenskapen om forholdet mellom levende organismer og deres omgivelser, hvor menneskene også inngår som en del av denne komplekse helheten (Common og Stagl 2005:1). Det handler dermed også om hvordan menneskene forholder seg til andre organismer og sine naturlige omgivelser. Ifølge *Global Ecovillage Network* (GEN 2011 a) kan en økolandsby defineres slik:

Ecovillages are urban or rural communities of people, who strive to integrate a supportive social environment with a low-impact way of life. To achieve this, they integrate various aspects of ecological design, permaculture, ecological building, green production, alternative energy, community building practices, and much more (GEN 2011 a).

Økolandsbyene er ofte svært forskjellige, men de fleste er basert på frivillig arbeid, og forsøker å minimere sin avhengighet til det øvrige samfunnet ved å være helt eller delvis selvforsynt. Innbyggerne knytter gjerne sterke bånd til hverandre gjennom deltagelse i en rekke felles aktiviteter som fellesmiddager, møter og andre sosiale samlinger (Meijering, Huigen og Van Hoven 2007). Riktig mange landsbyer har også en spiritualistisk orientering med forskjellige typer alternative åndelige eller religiøse livssyn¹ i tillegg til fokuset på økologi (Pepper 1991). Når det gjelder størrelse kan de også variere mye i fra mellom 10-20 innbyggere og opp til rundt 2000 som man finner i Auroville sør i India². Jeg velger videre å bruke betegnelsen *økolandsby* og *økosamfunn* litt om hverandre. Det er fordi informantene selv ikke syntes å skille mellom de to, og det samme gjelder for det globale nettverket for slike landsbyer.

2.1 Hvorfor studere økolandsbyer?

Det er i dag stort sett internasjonalt akseptert at en rekke av de miljøproblemene verden står ovenfor i tiden som kommer er menneskeskapt, og følgelig at løsninger på disse krever kollektiv samhandling både lokalt, nasjonalt og globalt. De største utfordringene er knyttet til global oppvarming på grunn av økte klimagassutslipp, hovedsakelig fra fossil brensel som kull, olje, gass. Samtidig vil avskoging i tropiske strøk minske naturens egen evne til å

¹ Pepper (1991) refererer til dette med samlebetegnelsen "New Age" men jeg velger å ikke bruke denne på grunn av de negative konnotasjonene som ofte tillegges dette begrepet i akademien.

² Se Auroville.

absorbere disse utslippene. Resultatet kan bli store økninger i jordens gjennomsnittstemperatur, som igjen vil føre til at havnivået stiger (CICERO Senter for klimaforskning 2010 a). Andre utfordringer er knyttet til overforbruk av knappe ressurser og råvarer, lokal forurensning og tap av biologisk mangfold (Bodansky 2001). Dette representerer en direkte trussel for mange menneskers livsgrunnlag i utsatte deler av verden.

Mange akademiske disipliner beskjeftiger seg med miljøproblemene og har forskjellig forståelse av problemenes natur samt hvilke tiltak som bør iverksettes for å overvinne dem. Uttrykket: “å tenke globalt, handle lokalt” har blitt et slagord de seneste årene, og gjennom FNs handlingsplan: *Lokal Agenda 21* som kom ut under konferansen i Rio i 1992 vektlegges det nettopp at mange viktige miljøverntiltak kan og må tas på lokalt plan av individer selv og lokale myndigheter hvis man skal ha noen mulighet til å reversere den negative utviklingen (Dahle 1997:173; Barry 1999:134). Jeg fokuserer her på de lokale løsninger og tilpasninger som økolandsbyer representerer, selv om dette på ingen måte skal forstås som en erstatning for internasjonalt samarbeid og mer omfattende miljøavtaler. For disse innbyggerne dreier det seg heller om at man ønsker å handle direkte i stedet for å sitte passivt å vente på at nasjonenes representanter skal bli enige om minimale forpliktelser og implementere disse. Økolandsbyene kan dermed også sees på som reelle eksperimenter i å skape bærekraftige samfunn på grasrotnivå. Oppgavens problemstilling tar utgangspunkt i påstander fra representanter for økolandsby-bevegelsen selv, så vel som samfunnsvitenskapelige teoretikere som er positive til slik småskalaorganisering. *Global Ecovillage Network* sier følgende:

Ecovillages are one solution to the major problems of our time - the planet is experiencing the limits to growth, and our lives are often lacking meaningful content [...] Ecovillages, by endeavoring for lifestyles which are "successfully continuable into the indefinite future", are living models of sustainability, and examples of how action can be taken immediately. They represent an effective, accessible way to combat the degradation of our social, ecological and spiritual environments. They show us how we can move toward sustainability in the 21st century (GEN)

Jeg utleder videre hovedessensen i de *teoretiske begrunnelsene* for at en omorganisering av samfunnet bort fra frihandel og økonomisk integrering, og mot mindre og mer selvstendige samfunn er hensiktsmessig hvis man ønsker å oppnå et bærekraftig samfunn. Bærekraftighet kan defineres slik: “*Maintaining the capacity of the joint economy-environment system to*

*continue to satisfy the needs and desires of humans for a long time into the future*³ (Common og Stagl 2005:8). Begrepet “bærekraftig utvikling” skal videre her ikke forveksles med “økonomisk vekst” i form av en kvantitativ økning, men heller som en prosess med stadig kvalitative forbedringer av samfunnet (Daly 1996:1). Forutsetningen for å oppnå en bærekraftig utvikling syntes å være at det totale forbruket av jordens naturressurser er nødt til å reduseres betraktelig sammenlignet med i dag, men som jeg vil komme tilbake til er det stor uenighet om en slik reduksjon også betyr at vi er nødt til å gi opp målet om økonomisk vekst fullstendig. Innen grønn politisk teori er det forskjellige meninger om hvilke institusjoner som er best skikket til å ivareta miljøet, henholdsvis staten, markedet eller sivilsamfunnet. John Barry (1999:158;193), tidligere politiker i Nord Irlands *Green Party*, og nåværende foreleser i grønn politisk teori ved Keele Universitet i England; påpeker også at miljøhensynet ikke må gå på bekostning av fundamentale demokratiske rettigheter. Vil så innbyggerne i den vestlige verden frivillig gå med på å redusere sitt materielle forbruk? Lokale og delvis selvstendige småsamfunn ses på av flere teoretikere innen grønn politisk teori som en strategi hvor både målet om *reduisert materielt forbruk og et fortsatt demokratisk samfunn* med grunnleggende friheter kan oppfylles. Dette hevdes spesielt blant teoretikere som er inspirert av bioregionalisme, som jeg straks vil komme tilbake til (Barry 1999; Dobson 1990; New Economics Foundation (NEF) 2009:6). Først vil jeg se på hvorfor det hevdes at dagens samfunnsmessige organisering ikke er egnet til å sikre en bærekraftig utvikling.

2.1.1 Problemet med dagens globale samfunnsstruktur.

Miljøødeleggelsene blir av mange akademikere (slett ikke alle) innenfor grønn politisk teori forstått som en konsekvens av økt økonomisk integrering på verdensmarkedet, hvor lavere handelsbarrierer og friere flyt av kapital setter høye krav til landenes konkurransevne i produksjonen av varer og tjenester for å opprettholde en stabil økonomi og sikre økonomisk vekst (Barry 1999; Dryzek 2005; Daly 1996). Velstandsøkningen bidrar sammen med befolkningsveksten til en stadig økende global etterspørsel etter varer og tjenester, noe som legger sterkt press på naturen, både i form av dens evne til å opprettholde en jevn tilgang på livsviktige ressurser, samt evne til å absorbere og bryte ned menneskeskapt CO2 utslipp og avfall (Common og Stagl 2005:237; Jackson 2009).

³ Jeg velger å ikke benytte den velkjente definisjonen på *bærekraftig utvikling* som ble fremsatt av Gro Harlem Brundtland og Kommisjonen for miljø og bærekraftig utvikling i deres rapport, “Vår felles fremtid” publisert i 1987, fordi denne har vært utsatt for så mange forskjellige tolkninger om hvorvidt begrepet “bærekraftig utvikling” impliserer fortsatt økonomisk vekst eller ikke.

Ifølge økonomen Herman Daly (1996) som tidligere var ansatt i verdensbanken, problematiseres ikke forholdet mellom miljø og økonomisk vekst i tilstrekkelig grad blant verdens politikere. Han og andre økologiske økonomer hevder at makroøkonomien i for stor grad har blitt styrt som om det var et selvstendig system, uavhengig og ubegrenset av naturen⁴. Etter den industrielle revolusjon har verden opplevd en velstandsøkning og befolkningsvekst som gjør dette avhengighetsforholdet mye mer markant. Når man plasserer økonomien som et sub-system innenfor økosystemet blir det mer tydelig at det finnes en grense for naturens tåleevne. Det finnes altså et tak, eller et optimalt nivå for hvor mye man kan produsere av forskjellige varer og tjenester på makronivå (Daly 1996:7). Hvis man overstiger dette nivået vil den totale samfunnskostnaden av forringet miljø bli høyere enn den totale samfunnsnyttens av å konsumere flere enheter. Likevel vil ikke dette nivået gjenspeiles hos de forskjellige bedriftene eller i deres respektive land fordi man selv ikke bærer alle de sosiale kostnadene ved sin egen produksjon. Det er altså negative miljø-eksternaliteter knyttet til produksjon av varer og tjenester⁵ samt transportering av varer over lange distanser (Daly 1996:146). Havstigning som følge av global oppvarming kan for eksempel føre til flom og ødelegge avlinger og boligområder, mens andre steder kan oppleve tørke som også vil ødelegge for matproduksjonen (CICERO 2010 b). Dette er eksempler på eksternaliteter som utgjør en sosial kostnad for samfunnet i form av tapt inntekt og fordi det koster penger å reparere slike skader. I tillegg er det også personlige tragedier for de menneskene som rammes. Dessverre er det vanskelig å vite direkte hvor mye enhver bedrift eller individ er ansvarlig for av disse eksternalitetene, og bildet kompliseres ytterligere av at de spres over landegrensene. Klimaendringer er for eksempel globale i omfang. Hadde disse sosiale miljøkostnadene blitt båret av bedriftene selv ville de valgt et mye lavere produksjonsnivå, men ettersom det ikke er tilfellet vil den rasjonelle bedriften velge et høyere produksjonsnivå enn det som er bærekraftig (Common og Stagl 2005:327). Det er altså et paradoks at man på makronivå ser at det finnes et "tak" for produksjon, mens den rasjonelle handling på mikronivå vil være en stadig økt produksjon.

Verdens ledere sliter med å bli enige om konkrete tiltak for å begrense sin innvirkning på miljøet og hvem som skal ta mest ansvar for dette ettersom ingen kan påta seg forpliktelser som kan svekke deres økonomiske konkurranseevne. Resultatet blir at man forsøker å forene to mål. Både økonomisk vekst og evne til å opprettholde en effektiv produksjon, samtidig som

⁴ Se f.eks. Common og Stagl (2005)

⁵ Se Common og Stagl (2005: 327) for mer informasjon om eksternaliteter.

man vil hindre store miljøødeleggelser som kan resultere i klimaendringer, tap av biologisk mangfold og spredning av miljøgifter (NOU 2009: 16). I dette arbeidet fokuserer bl.a. Norge på:

Mulighetene for å frakoble eller bryte forbindelsen mellom økonomisk vekst og økte miljøbelastninger. Slik frakobling er sentral i handlingsplanen fra Johannesburg, og er et hovedelement både i Norges, Nordisk ministerråds og EUs bærekraft- og miljøstrategier (NOU 2009: 16: 9).

En rekke service og tjenesteyrker (e.g. frisørtjenester, barnepass, eller læreryrket) krever for eksempel mindre forbruk av energi og naturressurser enn produksjonen av materielle varer samtidig som de genererer økonomisk vekst. Utvikling av bedre teknologi er også viktig, blant annet fordi det kan redusere gjennomstrømningen (throughput) av naturressurser i produksjonsprosessen, samtidig som kvaliteten på produktene opprettholdes eller forbedres, altså at man får en mer *ressurseffektiv* produksjon. Bedre teknologi kan for eksempel føre til at en større del av naturressursene kan erstattes av andre typer ressurser eller kapital, altså gjennom substitusjon (NOU 2009: 16: 143). Videre kan det føre til en bedre utnytting av avfall fra produksjonsprosessen og fra forbruket av ferdige varer ved at man benytter mer resirkulerbart og nedbrytbart materiale⁶. Slik kan man altså opprettholde målet om økonomisk vekst hvor utvikling av miljøvennlig teknologi i seg selv blir et konkurranseområde.

Tim Jackson (2009) har forsket mye på menneskers livsstil og miljøutfordringer, og han mener at teknologi er et viktig satsningsområde, men sier samtidig at dette aldri kan veie opp for en eksponentiell befolkningsvekst, og dens økte etterspørsel⁷. Til tross for at en relativ frakobling mellom vekst i BNP og miljøødeleggelser er mulig, vil mer effektiv teknologi aldri kunne løsrive de to i *absolutt* forstand (Jackson 2009:8; Daly 1996:28; Heiskanen og Pantzar 1997:432). Det vil si at naturødeleggelsene vil fortsette å stige selv med mer avansert teknologi, eller mer tjenesteproduksjon, men bare med en svakere vekstrate enn den økonomiske veksten. Vi vil altså likevel ha økt gjennomstrømning av ressurser, men med lavere tempo enn tidligere. Som Daly (1996:42) sier om frakobling:

⁶ Se f.eks. McDonough og Braungart (2002) for mer informasjon om hvilke produkter man kan produsere av nedbrytbare, eller resirkulerbare materialer.

⁷ Gitt ligningen utviklet av Paul Ehrlich som sier at effekten på miljøet av menneskelig aktivitet (I – Impact) er et produkt av befolkning (P – population) multiplisert med velstanden eller inntektsnivå (A – affluence) multiplisert med den teknologiske intensiteten i produksjonsprosessen (T – Technology). Dvs at $I = P \times A \times T$ (Jackson 2009:54).

Such half-truths forget that information does not exist apart from physical brains, books, and computers, and further, that brains require the support of bodies, books require library buildings, computers run on electricity etc.

Det vi vinner på å innføre bedre teknologi “spises” derfor raskt opp av befolkningsveksten og økt etterspørsel blant en stor del av verdens befolkning.

Jackson (2009) konkluderer med at en slik teknologisk tilnærming er helt feilslått med mindre forskerne lykkes i å gjøre banebrytende oppdagelser som fullstendig kan revolusjonere dagens måte å bedrive produksjon på. Han mener det er dumt å gjøre seg avhengig av at en slik utvikling skal finne sted. Den eneste måten å ivareta miljøet på må ifølge Jackson (2009) og Daly (1996:14) heller gå via redusert materielt forbruk og dermed også redusert økonomisk vekst, og de mener det hovedsakelig er innbyggerne i vestlige land som bør stå for disse kuttene blant annet på grunn av vårt allerede høye velstandsnivå.

Redusert økonomisk vekst forutsetter også en radikal omfordelingspolitikk både av penger og arbeidsplasser hvis man skal unngå stor arbeidsløshet og fattigdom som følge av redusert forbruk på verdensbasis. Dette aspektet forsøker man også å ivareta innen grønn politisk teori, men jeg vil ikke her gå videre inn på en slik diskusjon⁸. Antagelsen om at økonomisk vekst er nødvendig for å utrydde global fattigdom er også omdiskutert og mange mener at økonomisk vekst kun har marginal betydning i dette henseendet⁹

Til tross for at påstanden om at det finnes et motsetningsforhold mellom bærekraftighet og økonomisk vekst er kontroversiell, vil den videre oppgaven ta utgangspunkt i at innbyggerne i vestlige land drastisk må redusere sitt totale materielle forbruk. Det holder ikke bare å fokusere på produksjon og teknologi. Konsumentene spiller også en viktig rolle. Lavere forbruk vil dog true hele det kapitalistiske systemet, og statenes økonomiske situasjon vil bli sterkt svekket. Dette stiller krav til landenes kapasitet til å omorganisere sin økonomi og dekke flere av innbyggernes behov internt.

2.1.2 En bioregional tilnærming.

Oppretting av mindre, delvis selvforsynte lokalsamfunn og lokale fellesskap er ifølge Rudolf Bahro (1986, gjengitt i Dobson 1990:123) en måte å sikre bærekraftighet på hvor man samtidig oppnår større uavhengighet av den globale økonomien.

⁸ For noen diskusjoner og forslag om hvordan disse problemene kan ivaretas, se Daly (1996) eller NEF (2009).

⁹ For generell diskusjon av sammenhengen mellom økonomisk vekst og fattigdom, se Common og Stagl (2005:191-194) eller NEF (2009:41) om *trickle down* teori

To bring it down to the basic concept, we must build up areas liberated from the industrial system. That means, liberated from nuclear weapons and from supermarkets. What we are talking about is a new social formation and a different civilization (Bahro 1986:29 sitert i Dobson 1990:123)

Dette refereres ofte til som en *bioregional* tilnærming til miljøproblemene fordi man vektlegger menneskenes tilhørighet til adskilte geografiske regioner hvor de er avhengige av sitt eget umiddelbare økosystem for å få tilgang til livsviktige ressurser (Dobson 1990:90; Barry 1999:86). Når man er helt eller delvis selvforsynt på de viktigste varene man benytter fra dag til dag vil kollektivt samarbeid og bærekraftig forvaltning av ressursene være helt nødvendig fordi de er underlagt dette økosystemet for å overleve. Incentivet til å ivareta naturen på best mulig måte er stort fordi rovdrift på naturen vil ramme deres eget økosystem. Problemet med dagens globaliserte verden i dette perspektivet er at den økte globale arbeidsfordelingen i produksjonsprosessen fører til at konsum og produksjon kobles fra hverandre, slik at menneskene kan velge å forbruke på et meget høyt nivå og likevel ikke fysisk få oppleve hvordan dette påvirker deres fremtidige ressursgrunnlag. Antagelsen er dermed at kort avstand mellom produksjon og konsum vil føre til en mer bærekraftig forvaltning av ressursene og en økt bevissthet om menneskenes avhengighetsforhold til naturen (Barry 1999:86;177). “*In this way, bioregionalism proposes to save the whole (the global biosphere) by saving the parts (individual ecosystems)*” (Ibid:86).

Bioregionalisme er kun én skole innenfor grønn politisk teori, og således en veldig radikal retning fordi den ikke ønsker noen stat. Sosialøkologen Murray Bookchin (1992, gjengitt av Barry 1999:91) argumenterer også for et statsløst samfunn bestående av flere uavhengige småsamfunn løst sammenknyttet i en konføderasjon. Det er her altså snakk om en høyere grad av interaksjon og samarbeid på tvers av regionene enn det bioregionalister ser for seg, samtidig som man beholder et tydelig nedenfra-og-opp perspektiv. Flere teoretikere henter inspirasjon fra bioregionalisme og sosialøkologi, selv om de mener det er urealistisk at verden kan fungere slik i praksis (Barry 1999:86). Den frittstående og visjonære britiske tenketanken New Economics Foundation (NEF) (2009:57), tar for eksempel til orde for en revitalisering av lokalsamfunnet og dets evne til å produsere velferd for sine innbyggere. De mener fremdeles at nasjonalstaten bør være det overordnede organ og anerkjenner at mange miljøproblemer krever internasjonalt samarbeid, men dette betyr ikke nødvendigvis det samme som internasjonal integrering i form av økt frihandel. Mens litt handel på visse områder kan være gunstig for mange parter, spesielt rundt noen produkter som ikke egner seg

for småskalaproduksjon og som tydelig kan produseres mer effektivt i visse land enn andre¹⁰, kan ikke dette nødvendigvis generaliseres til at jo mer internasjonal handel jo bedre (Daly 1996:149). Hvis alle eksternaliteter, både positive for eksempel i form av stordriftsfordeler ved spesialisering, så vel som negative i form av CO2 utslipp ved transport av varer over store strekninger, var tatt med i det økonomiske regnskapet ville vi hatt mye mindre internasjonal handel enn det som er tilfellet i dag. Dermed ville vi også hatt mindre forbruk, fordi landene ikke i like stor grad kunne forbruke importerte varer og ressurser, men måtte klare seg mer med sitt eget ressursgrunnlag. Slik som det er i dag gjør fri flyt av varer, mennesker og kapital nasjonene mer sårbare og mindre frie til å foreta *egne* beslutninger om produksjonsnivå, befolkningsvekst og miljøpolitikk sier Daly (1996:148).

Til tross for at de har forskjellige meninger om hvordan man konkret bør omstrukturere dagens system ser de perspektivene som jeg til nå har gjennomgått ut til å forenes ved at de vektlegger subsidiaritetsprinsippet om at flere viktige politiske beslutninger, spesielt de som omhandler økonomi, må tas på nasjonalt, men også på lokalt nivå for å få en mer økologisk rasjonell forvaltning av et lands naturressurser. Gitt dagens teknologiske nivå er det likevel fullt mulig å samarbeide om klimaavtaler og dele kunnskap og miljøvennlig teknologi mellom land. Daly (1996:150) hevder også at fri flyt av kunnskap er bedre enn fri flyt av varer og kapital, fordi kunnskap er noe som ikke mistes når den deles. Den bare øker. Han argumenterer for at man må finne andre metoder å belønne opphavsmennene på enn opphavs- og eiendomsrettigheter (property rights), som ikke holder kunnskapen på et kunstig lavt nivå.

Som vi har sett antas det ut i fra en bioregional tradisjon at mennesker som er selvforsynt på en del viktige varer vil leve mer i harmoni med naturen, og det å møte sine behov lokalt kan også være mer effektivt ved at man sparer miljøet for negative eksternaliteter som følge av transport. Jeg vil hevde at økolandsbybevegelsen selv er inspirert av en slik bioregionalistisk tankegang. Mens slike teorier syntes å anta at et hvilket som helst småsamfunn automatisk vil resultere i mer økologisk-rasjonelle individer hevder Andrew Dobson (2007:123) at dette ikke vil skje av seg selv uten at disse samfunnene har et spesifikt økologisk fundament, eller en strategi for hvordan de skal kunne leve på en bærekraftig måte. Nettopp dette ønsket om leve på en måte som er skånsom for naturen syntes å være en forutsetning for at påstandene skal være gyldige. Dette ønsket har økolandsbyer, og hvis man

¹⁰ Se NEF (2009:61) for forslag på hvilke produkter som burde produseres på hvilket nivå (lokalt, nasjonalt, globalt) hvis positive og negative eksternaliteter var inkludert i regnskapet.

ikke en gang her vil kunne se en positiv påvirkning på individenes adferd ovenfor naturen er det lite sannsynlig at man vil kunne se det i andre små lokalsamfunn som ikke har de samme målene om bærekraftighet. Det kan syntes selvfølgelig at alle innbyggerne som bor i økolandsbyer fra før er meget miljøbevisste, og at dette ikke har noe med hvordan de bor å gjøre. Tidligere undersøkelser viser dog at mange innbyggere også har andre begrunnelser for å flytte til økolandsbyer enn kun de økologiske aspektene. Annen motivasjon er blant annet ønsket om å bo i et mindre samfunn i nær kontakt med andre mennesker, trygge omgivelser og oppvekstmuligheter for barn, samt muligheter for selvrealisering, gjerne i tråd med spirituell søken. Til og med lavere pris er i noen tilfeller en årsak til at noen velger å flytte til et slikt samfunn. Disse aspektene ser ut til å verdsettes vel så mye som empati for naturen og miljøet i seg selv (Van Schyndel Kasper 2008; Solum 2005). Derfor forventer jeg likevel at det å bo i en økolandsby kan påvirke innbyggernes forhold til naturen.

2.1.3 Redusert materielt forbruk ved holdningsendring.

I stedet for å ta individenes egne preferanser for gitt mener jeg at økolandsbyene også kan fungere som *institusjoner* hvor medlemmenes holdninger og preferanser i stor grad blir formet, så vel som at de selv er med å forme landsbysamfunnet. Hvis redusert individuelt forbruk er en forutsetning for å hindre store miljøkatastrofer og klimaendringer ser man raskt at dette skaper problemer i vestlige liberale demokratier fordi det innenfor dagens rammeverk ikke finnes noen lovpålagte begrensninger på individuelt forbruk i noen vesentlig grad. Slike begrensninger ville bryte med prinsippet om individuell frihet, og samtidig undergrave statenes eget livsgrunnlag som innenfor dagens liberale økonomiske system nettopp er basert på at man evner å opprettholde kjøpekraften. Økolandsbyer kan dermed kanskje utgjøre en ramme hvor innbyggerne selv ønsker å redusere forbruket sitt, uten at de blir pålagt det av autoritære myndigheter.

Gjennom markedsmekanismer kan myndighetene påvirke forbruket ved å manipulere prisene på diverse produkter for å sikre at de bedre gjenspeiler den miljømessige belastningen de medfører. Man forsøker dermed å internalisere eksternalitetene i prisen. På den måten skal miljøvennlig økonomisk aktivitet gjøres billigere enn den i utgangspunktet er i et fritt marked, mens forurensende og ødeleggende aktivitet gjøres dyrere. Dette gjøres blant annet ved hjelp av skatter, kvoter og subsidier (Common og Stagl 2005:405). Denne formen for regulering av forbruk har blitt benyttet i økende grad i Europa i tillegg til mer direkte regulering gjennom påbud og forbud (Mathisen, Mydske og Underdal 2007:181). Myndighetene og andre aktører

kan også forsøke å påvirke innbyggernes preferanser gjennom politisk debatt, opplysning og bevisstgjøring om konsekvensene av deres forbruksvalg for miljøet. Den politiske forbruker som kjøper økologisk mat, fair trade produkter o.l., tar gjerne valg mer ut i fra andre hensyn enn prisen, f.eks. av hensyn til miljøet og solidaritet med arbeidere og forbrukere i fattige land (Sørensen 2004). Både preferansepåvirkning og markedsbasert prisregulering har begge til felles at de appellerer til forbrukernes *frie vilje*.

Barry (1999:145) er svært skeptisk til å bedrive regulering via økonomiske markeds mekanismer. Et av problemene med denne tilnærmingen ifølge han er at et marked til tross for justerte priser fremdeles oppmuntrer individuelle aktører (hovedsakelig forbrukere og bedrifter) til kun å ta sine egne preferanser i betraktning (hvor mye de selv er villige til å betale for produktene). Det oppmuntrer altså til en egoistisk tankegang. Denne tilnærmingen “av-politiserer” miljøproblemene, og gjør dem til private anliggender som kan avgjøres med individuelle beslutninger. I stedet burde aktørers handlingsvalg og preferanser vært utsatt for kritikk og alternative synspunkter i deliberative fora hvor innbyggerne selv deltar aktivt, fordi man som borger og deltager i offentlig debatt ofte vil ha andre interesser enn når man kun inntar rollen som privat forbruker (Barry 1999:147). Det er vanskelig å sette en pris på miljøet og naturen, nettopp fordi den har forskjellig verdi for forskjellige mennesker, alt etter hva den betyr for dem (Ibid:148). Derfor blir det også rent praktisk svært problematisk å internalisere alle eksternaliteter på denne måten.

Barry mener derfor i likhet med Elster at: “*The central concern of politics should be the transformation of preferences rather than their aggregation*” (Elster 1983:35 sitert i Barry 1999:226). I likhet med deliberativ teori tar økologiske økonomer utgangspunkt i at preferanser ikke er eksogent gitte, dvs. uavhengig av sosial kontekst, men snarere heller ustabile og stadig gjenstand for påvirkning fra sine omgivelser. De er altså heller endogene. Det kan derfor av og til være gode moralske begrunnelser for å forsøke å endre disse (Common og Stagl 2005:10). Hvis interesser eller preferanser faktisk påvirkes av sosial interaksjon og diskusjon med andre mennesker, burde man ikke så forsøke å påvirke menneskenes preferanser i en mer miljøvennlig retning? På denne måten kan man sikre at preferansene kan begrunnes på et moralsk grunnlag og har blitt dannet på bakgrunn av mer fullstendig informasjon og motstridende perspektiver enn hver forbruker alene besitter.

Økolandsbyer er en type institusjon hvor medlemsmøtene ofte er basert på mye deliberasjon, og i mange tilfeller er målet også å oppnå konsensus eller enstemmighet blant medlemmene (Meijering et al. 2007:47). Den sosiale interaksjonen mellom innbyggerne er

som oftest ganske tett. Man skulle derfor forvente at det er bedre forutsetninger for innbyggerne å påvirke hverandres holdninger og preferanser i en mer miljøvennlig retning i slike samfunn enn det som er vanlig i de fleste konvensjonelle kommuner i dag.

2.1.4. Oppsummering – økolandsbyers relevans i miljødebatten.

Økolandsbyer er interessante objekter å studere i en miljøsammenheng fordi de er eksempler på slike småskalasamfunn som hevdes å være godt egnet til å ivareta miljøet. Innbyggerne her har et bevisst ønske om å ivareta jorden og redusere sin egen belastning på naturen. Til slutt skulle man forvente at økolandsbyer er institusjoner hvor individenes beslutninger og preferanser preges mer av fellesskapet enn kun deres egne snevre interesser. De kan dermed utgjøre en gunstig sosial kontekst for dannelsen av preferanser og holdninger som fremmer bærekraftig forbruk og forvaltning av naturen. På denne måten representerer de et samfunn som skal kunne kombinere både *bærekraftighet*, og samtidig opprettholde innbyggernes *frihet og demokratiske rettigheter*.

David Pepper (1991) har foretatt en komparativ studie av en rekke økolandsbyer i England, Skottland og Wales, og han konkluderer med at slike samfunn neppe vil representere modeller for fremtidens politiske og økonomiske samfunnsorganisering i særlig utstrakt skala. Han mener at disse samfunnene i stedet for å påvirke det øvrige samfunnet i en mer bærekraftig retning selv har blitt påvirket av liberaliseringen og individualiseringen som har pågått under Thatcher, og dermed gått mer bort i fra sine opprinnelige ideer om en enkel levestandard og kollektivt eierskap (Ibid: 192). Mens samfunnsmessig endring tidligere var et prioritert siktemål for flesteparten av disse samfunnene mener han at de nå heller forsøker å påvirke det øvrige samfunnet gjennom å være gode eksempler til etterfølgelse heller enn gjennom mer aktiv politisk mobilisering. Ifølge Pepper vil økolandsbyer altså ikke ha noen revolusjonerende effekt når det gjelder å føre det øvrige samfunnet i en mer bærekraftig retning. De vil kun ha en effekt på dem som selv bor i slike landsbyer og på de som allerede har en interesse for dette. Han sier, dog uten å utdype dette videre at: *“It is probably true that communes can provide an institutional context which encourages ecologically sound practices”* (Pepper 1991:156). Det er ikke mangel på litterære og utopiske verk som hevder på *teoretisk grunnlag* at innbyggere i slike selvstendige rurale småsamfunn ivaretar miljøet og naturen på en god måte¹¹, men det ser ikke ut til å ha vært noe særlig *empirisk* fokus på hvordan innbyggernes forbruksvaner og økologiske bevissthet faktisk påvirkes av denne noe

¹¹ Se Pepper (1991) for en gjennomgang av diverse litterære verk som handler om økosamfunn og økologiske utopier.

spesielle konteksten som økolandsbyer utgjør. Med denne oppgaven ønsker jeg nettopp å bidra til en økt forståelse på dette feltet.

Selv om økolandsbyer ikke nødvendigvis vil revolusjonere dagens samfunn vil de likevel kunne være viktige aktører for en positiv samfunnsutvikling. Hvor godt de lykkes i dette vil avhenge av hvor miljøvennlig deres egen livsstil er, samt hvordan de lykkes i å nå ut til menneskene utenfor med sitt budskap. Kanskje kan noen av de samme mekanismene som påvirker innbyggernes holdninger og forbruksvaner innad i økolandsbyen også anvendes for å påvirke innbyggerne i det konvensjonelle samfunnet til å ta mer miljøvennlige valg i hverdagen? Hvis man anerkjenner at forbruk ikke bare er et individuelt men også et politisk anliggende er det viktig å forsøke å tilrettelegge samfunnet slik at det utgjør en mest mulig gunstig kontekst for at individene kan leve på en mer bærekraftig måte.

I neste avsnitt vil jeg formulere noen hypoteser som danner et utgangspunkt for studien og intervjuene.

2.2 Hypoteser.

2.2.1 Økolandsbyens effekt på innbyggernes forbruksvaner og økologiske bevissthet.

Alle endringer i *forbruksvaner* som medfører at den totale ressursmengden (energi og råvarer) innbyggerne benytter reduseres, eller forbruk av produkter som har blitt fremstilt gjennom en renere og mer naturlig produksjonsprosess enn det som er vanlig, skal regnes som positive endringer i forbruksvaner. Det kan for eksempel dreie seg om økologisk produksjon uten bruk av sprøytemidler og kunstgjødsel. Slike endringer i forbruksvaner kan ha mange årsaker. Som vi har sett har grønn teori fokusert mye på de kognitive aspektene, altså at det er endrede holdninger og tankemåte som fører til endring i handling. *“In an environmental context, this change would involve the way people experience the world, and the inculcation of a new kinds of ecological sensibility”* (Dryzek 2005:183). Jeg bruker begrepet *økologisk bevissthet*, men også tidvis *miljøbevissthet*¹² for det å tenke på en miljøvennlig og bærekraftig måte. Hvilket innhold man legger i begrepet økologisk bevissthet varierer mellom forskjellige retninger innenfor grønn teori¹³. Økt økologisk bevissthet kan for eksempel bety at man får en

¹² Begrepene har her omtrent den samme betydningen og brukes om hverandre for å skape variasjon i språket.

¹³ Tilhengere av for eksempel dypøkologi, økofeminisme, bioregionalisme, økoteologi eller de som kun er tilhengere av å kjøpe “grønne” og økologiske produkter i hverdagen, vil derfor vektlegge forskjellige aspekter og

bedre forståelse for menneskenes avhengighetsforhold til naturen. I tillegg vil jeg operere med en forholdsvis vid definisjon av *forsterket økologisk bevissthet* ved at både en økt interesse for-, eller økt kunnskap om miljø og økologi hos innbyggerne faller innenfor denne kategorien. Det samme gjelder hvis man reflekterer mer, eller oftere rundt forhold som har med miljø å gjøre enn tidligere, eller hvis innbyggernes holdninger har endret seg i en retning som indikerer økt verdsetting av naturen.

Det er imidlertid viktig å være klar over at forbruksvaner ikke bare er et resultat av menneskers bevissthet og tankemåte. Handlingsmønster kan også forklares ut i fra andre faktorer og praktiske forhold som for eksempel tillærte vaner, samt strukturelle- og sosiale omstendigheter, og det er sannsynlig at disse igjen vil påvirke hvordan individene tenker (Heiskanen og Pantzar 1997:432). Det er derfor jeg i denne oppgaven velger å se på både på hvordan noen faktorer ved økolandsbyen (fysisk kontekst, avstand mellom produksjon og konsum, samt sosiale og institusjonelle trekk) legger føringer på innbyggernes forbruksvaner *direkte*, men også på hvorvidt de samme faktorene kan bidra til en endring i innbyggernes tenkemåte. Det må presiseres at jeg på ingen måte ønsker å undergrave betydningen av innbyggernes egen frie vilje, eller deres egne individuelle karaktertrekk som begrunnelse for hvilke forbruksvalg de tar i sin hverdag, men jeg antar at disse individuelle trekkene ikke helt kan løsrives fra sin kontekst, og at konteksten som økolandsbyen utgjør antagelig vil kunne påvirke individene.

Som allerede nevnt må vi regne med at mange av de som bor i slike økolandsbyer allerede har meget miljøvennlige forbruksvaner, og sterk økologisk bevissthet ettersom dette for mange er årsaken til at de velger å bosette seg et slikt sted i utgangspunktet. Likevel forutsetter jeg at miljøvennlige forbruksvaner og økologisk bevissthet ikke er et spørsmål om “enten-eller”. Det finnes trolig grader av disse og tendensene kan dermed bli både forsterket og svekket. Som vi har sett er det også mange som flytter til slike plasser av andre årsaker, og som derfor trolig har et mindre miljøvennlig utgangspunkt enn andre.

Fysisk kontekst og lokal infrastruktur.

For det første er det logisk at selve *den fysiske konteksten* i Dyssekilde økolandsby, med energieffektive hus, miljøvennlig infrastruktur og deres system for avfallshåndtering og resirkulering, vil føre til at miljøbelastningen fra innbyggernes daglige gjøremål reduseres

varierte i hvor radikale oppfatninger de har av begrepet. Se Dryzek (2005:183-202) for mer informasjon om økologisk bevissthet og hva som vektlegges innen de forskjellige retningene.

betraktelig. Dette vil trolig skje automatisk og det krever ikke en aktiv refleksjon eller omlegging av handlemønstre fra innbyggerne for at dette skal ha en positiv effekt på miljøet. De kan bare gjøre som de pleier fordi redskapene de benytter er konstruert nettopp med tanke på å være miljøvennlige. Vi kan imidlertid ikke finne ut eksakt hvor mye disse redskapene og den fysiske konteksten i landsbyen sparer miljøet i form av CO2 utslipp eller redusert ressursforbruk relativt til gjennomsnittsbefolkningen i Danmark med mindre landsbyen foretar en egen måling av dette. På den andre siden kan vi trolig gjennom intervjuene få vite noe om i *hvilken grad* landsbyen og innbyggerne benytter seg av slike miljøbesparende fasiliteter og redskaper, og om det hovedsakelig er dette som er årsaken til at landsbyen skiller seg fra resten av det danske samfunnet, eller om innbyggernes forbruksvaner også skiller seg fra det som er vanlig i det øvrige samfunn på en mer aktiv måte.

Selv om det kan være vanskelig for innbyggerne å selv erkjenne en slik sammenheng vil jeg også anta at det å benytte disse forskjellige miljøvennlige redskapene og fasilitetene i seg selv vil kunne påvirke deres økologiske bevissthet og dermed ytterligere forsterke ønsket om å handle på en miljøvennlig måte. Jeg vil formulere følgende hypotese:

H1: Den fysiske konteksten, og lokale infrastrukturen i Økolandsbyen vil føre innbyggernes forbruksmønstre i en mer bærekraftig retning. Videre kan dette trolig skje både gjennom at de benytter seg av disse fasilitetene på en passiv måte og/eller gjennom en mer aktiv bevisstgjøring hvor innbyggerne i større grad enn tidligere reflekterer over sitt forhold til naturen.

Kort avstand mellom produksjon og konsum.

For det andre vil jeg anta at en viss grad av selvforsyning, altså *kortere avstand mellom produksjon og konsum* vil kunne føre til mindre sløsing med naturressursene og mer miljøvennlige forbruksvaner generelt, samt økt økologisk bevissthet. Sløsing med ressursene vil føre til mer arbeid for å skaffe de til veie, og man kan ikke bare basere seg på lettvinne løsninger med å utveksle penger for varene. Dette vil være i overensstemmelse med det *rasjonelle nyttemaksimerende* mennesket som ønsker å arbeide minst mulig for mest mulig goder. Bioregional teori sier oss også at selvforsyning vil føre til en mer bærekraftig forvaltning av naturen, og en økt bevissthet om menneskenes avhengighetsforhold til den.

H2: Kort avstand mellom produksjon og konsum (selvforsyning) vil føre til mer bærekraftige forbruksvaner blant innbyggerne og en sterkere økologisk bevissthet om menneskenes avhengighetsforhold til naturen.

Sosiale og institusjonelle aspekter.

Til sist tror jeg *de sosiale og institusjonelle aspektene* vil ha mye å si for hvordan innbyggernes forbruksvaner og økologiske bevissthet vil bli påvirket. Økolandsbyen er en institusjon i det sivile samfunnet. Jeg tror at typiske trekk ved denne institusjonen som tett sosial interaksjon, deres prosedyrer for beslutningstaking, samt landsbyens normer og regler, vil kunne ha betydning for innbyggernes verdier, holdninger og preferanser, og påvirke dem i en mer miljøvennlig retning, men kanskje også i en mer post-materialistisk retning generelt¹⁴. Sentralt for “post-materialistiske” personer er at de i høy grad verdsetter ikke-materielle behov, som blant annet selvrealisering, aktiv samfunnsdeltagelse, og livskvalitet (Hellevik 2008:215). Økt verdsetting av natur- og miljøvern er gjerne også vanlig blant de som innehar post-materielle verdier (Inglehart og Baker 2000:21), og jeg forventer at en slik endring i holdninger og verdier igjen vil påvirke innbyggernes handlingsmønster spesielt når det gjelder forbruk.

“Holdninger kan defineres som hva slags følelser vi har overfor ulike fenomener, om de representerer en positiv eller negativ forhåndsinnstilling”(Hellevik 2008:151). Holdninger ligger svært tett opptil individenes handlingsvalg, men individers holdninger springer som oftest ut i fra deres grunnleggende verdier, og disse verdiene er ikke alltid like tydelige og eksplisitte når menneskene tar valg (ibid: 168). Hellevik (2008:151) sier videre om verdier: *“Mer generelle og grunnleggende holdninger som gjelder et helt sett av beslektede fenomener, kalles ofte verdier”*. Ettersom verdier kan sies å være mer grunnleggende enn holdningene er det logisk at holdningene lettere kan forandres enn disse grunnleggende verdiene.

Det er uenighet blant forskerne om når og hvordan verdier utvikles og endres (Hellevik 2008:213). Det antas som oftest at det kan ta ganske lang tid å endre et menneskes verdier, og Inglehart mener at verdiene som oftest dannes i 15-20 års alderen, og forblir forholdsvis uforandret etter dette (Ibid). Imidlertid er det flere ting som kan rokke ved verdienes stabilitet. Det er sannsynlig at verdiene også vil kunne endres og påvirkes gjennom individenes forskjellige livsfaser (*livsfaseeffekt*), eller som følge av enkelthendelser som

¹⁴ For mer informasjon om Post-Materialisme, se Hellevik (2008) eller Inglehart og Baker (2000).

historiske begivenheter eller andre store omveltninger i menneskenes liv, en *såkalt periodeeffekt*. Slike periodeeffekter “*kan tenkes å skape store endringer innenfor korte tidsrom, bare begivenhetene som påvirker verdisynet er dramatiske nok*” (Hellevik 2008:214)¹⁵. Selv om Hellevik nok her gjerne tenker på større hendelser som påvirker store deler av verdens befolkning, vil jeg anta at drastiske omveltninger og hendelser i menneskenes egne liv også vil kunne føre til verdiendringer. Jeg tror at for en del av innbyggerne vil det å flytte til en økolandsby hvor miljøet og naturen verdsettes i så stor grad, og inn i et nært fellesskap med andre mennesker kunne representere en relativt stor omveltning. Jeg forventer at det i hvert fall vil kunne påvirke deres holdninger, men kanskje også deres mer grunnleggende verdier.

Vi kan beskrive en institusjon på følgende måte:

Institutions are organizational arrangements that link roles/identities, accounts of situations, resources and prescriptive rules and practices. They create actors and meeting places and organize the relations and interactions among actors. They guide behavior and stabilize expectations. Specific institutional settings also provide vocabularies that frame thought and understandings and define what are legitimate arguments and standards of justification and criticism in different situations (Mills 1940, gjengitt av March & Olsen 2004:5).

Økolandsbyer er institusjoner hvor samarbeid og fellesskap står sentralt. Jeg antar at man i Dyssekilde vil ta beslutninger basert på inkluderende og direkte demokratisk deltagelse, med en del innslag av deliberasjon i regelmessige møter o.l., noe som kan gi beslutningene stor grad av legitimitet, og føre til en *konvergens* i deltageres holdninger og verdier. Som vi har sett utgjør deliberasjon og deltagende demokrati gjerne et gunstig miljø for preferansedannelse og evt. preferanseendring hos deltagerne. Deltagelse i et slikt samfunn kan trolig for nye medlemmer føre til en *internalisering* av landsbyens egne normer og verdier, og jeg forventer naturligvis at disse setter naturen og miljøvern meget høyt. I stedet for å ta utgangspunkt i de forskjellige individenes preferanser/interesser og aggregeringen av disse, fokuserer institusjonell teori mer på hvordan institusjonene kan være med å påvirke medlemmene, og jeg antar dermed at medlemmenes preferanser og holdninger vil kunne endre seg i en ”ikke-materialistisk” retning som en effekt av å bo i dette samfunnet.

Hvis en slik internalisering derimot ikke finner sted kan man likevel tenke seg at

¹⁵ Se Hellevik (2008:213-214) for mer informasjon om verdidannelse og verdiendringer.

økolandsbyen vil kunne ha en effekt på innbyggernes forbruksmønster ved at man handler overens med hva som er ”passende” å gjøre. Hvis man vet at et høyt materielt forbruk er sterkt mislikt blant innbyggerne i landsbyen kan det hende man selv vil forsøke å begrense sitt eget forbruk for å handle overens med det som er normativt riktig, eller i tråd med landsbyens reglement. Altså mer fordi man ønsker å unngå formelle eller uformelle sanksjoner enn fordi man selv har inntatt en slik holdning. Uansett om motivasjonen for å handle “rett” er fordi det stemmer overens med ens egne holdninger og verdier, eller om det er for å unngå negativ omtale eller sanksjoner, kan det hende at miljøvennlig handling i seg selv kan føre til at innbyggerne over tid begynner å betrakte seg selv som mer økologisk bevisste mennesker enn tidligere. Kanskje kan handling komme før holdning?

H3: Visse trekk ved den sosiale organiseringen av økolandsbyen, som grad av interaksjon og samarbeid blant medlemmene, prosedyrer for beslutningstaking, samt eksisterende normer og regler, vil føre innbyggernes holdninger og verdier i en mer miljøvennlig retning og i tillegg ha en homogeniserende effekt på innbyggerne.

2.2.2 Økolandsbyens effekt på innbyggernes miljøengasjement i det øvrige samfunn.

For at økolandsbyer skal kunne være betydningsfulle aktører i arbeidet mot et mer bærekraftig samfunn er det naturligvis viktig at innbyggernes egen livsstil er mindre belastende for naturen enn det som er vanlig blant innbyggerne utenfor. I tillegg er det også viktig at innbyggerne forsøker å påvirke de eksisterende samfunnsstrukturene i det øvrige samfunnet, fordi disse av og til kan utgjøre en barriere for menneskenes potensiale til handle på en miljøvennlig måte. Det ser ut til å være enighet blant grønne teoretikere om at varige samfunnsendringer forutsetter at befolkningen endrer sin tankemåte, altså at de oppnår en sterkere økologisk bevissthet (Dobson 1990:135). John Dryzek (2005) som er kjent for sine akademiske bidrag innen deliberativ demokratiteori og miljøpolitikk, mener at en slik tilnærming ikke er tilstrekkelig fordi den er alt for aktørorientert. Den syntes å forutsette at om man lykkes i å påvirke menneskenes tankemønster, så vil dette *automatisk* gi seg utslag i endrede samfunnsstrukturer. Det redegjøres derimot lite for hvordan slike individuelle holdningsendringer skal påvirke økonomiske, politiske og sosiale strukturer i praksis. Det er god grunn til å hevde at varige endringer i samfunnet krever en mer aktiv og direkte påvirkning gjennom kollektiv handling og politiske kanaler i tillegg, nettopp fordi

samfunnsstrukturene som helhet ikke kan sies å direkte gjenspeile summen av sine individuelle bestanddeler (Dryzek 2005:201). Selv om et land hovedsakelig består av miljøbevisste borgere ligger det strukturelle begrensninger i den globale kapitalistiske økonomien som truer hele statens økonomiske bæreevne hvis forbruket skulle reduseres dramatisk (ibid: 202). Videre:

Psychological changes can be frustrated by a host of factors: electoral systems that discriminate against new parties, market systems that reward and reinforce materialistic and egoistic behavior, social structures that make it hard to meet and organize, family structures that either keep women in the home or reinforce privatization by making both male and female income-earners too exhausted to have time for political action (Dryzek 2005:202).

Hvis man ønsker å endre samfunnet er det dermed ikke tilstrekkelig å kun fokusere på individuelle aktørers holdninger, men også på hvordan menneskene samhandler med hverandre gjennom politiske og sosiale institusjoner.

Robert Putnam (1993) tillegger *sivilsamfunnet* stor betydning fordi deltagelse i diverse frivillige organisasjoner gjør at mennesker kan øke sin innflytelse på de sakene som berører *dem* og som de selv interesserer seg for gjennom *direkte* handling og deltagelse.

Økolandsbyer er som jeg har nevnt tidligere nettopp en slik måte å handle direkte på uten å gå veien om et mer komplisert politisk system. Ifølge Putnam vil deltagelse i diverse frivillige organisasjoner (F.eks. NGOer, samfunns- og støttegrupper, idrettslag, lokale-, nasjonale-, og transnasjonale sosiale nettverk osv.) bidra til økt *sosial kapital* blant medlemmene, som igjen er en forutsetning for demokratisk deltagelse og innflytelse på den politiske arena (Rudolph 2004:121-122). ”*Social capital here refers to features of social organization, such as trust, norms, and networks, that can improve the efficiency of society by facilitating coordinated action*” (Putnam 1993:169). Putnam antyder at den sosiale kapitalen som medlemmene opparbeider seg gjennom engasjement i frivillige organisasjoner vil føre til en sterkere orientering mot verdier som demokrati og samarbeid for å oppnå felles goder (Rudolph 2004:122). Man kan dermed tenke seg at deltagelse i slike organisasjoner fungerer som en slags ”skole i demokrati” og at de som deltar i disse vil være bedre rustet enn de som ikke gjør det til å være mer aktive og få gjennomslag for sine saker også i det politiske systemet for øvrig.

Dette stemmer ikke nødvendigvis alltid. Økt deltagelse i frivillige organisasjoner kan i

mange tilfeller også bidra til en av-politisering av de sakene som disse organisasjonene arbeider for, og resultatet kan bli et stadig mer fragmentert sivilsamfunn hvor alle arbeider for sin egen gruppes særinteresser heller enn å fokusere på å knytte kontakter mellom grupper og komme frem til gode fellesskapsløsninger (Törnquist 2009:7-9). Desentralisering gir menneskene i disse organisasjonene mer og mer kontroll over det som skjer internt, men jo mindre organisasjonen er, jo mindre samfunnsmessig betydning har den (Barry 1999:90). Ved å vektlegge grasrotorganisasjoners potensiale i for stor grad risikerer man å undergrave betydningen av politisk representasjon og deltagelse gjennom mer tradisjonelle politiske kanaler som politiske partier, valg, og kollektive fagforeninger hvor man skaper bredere allianser og felles forståelse mellom forskjellige grupper i samfunnet (Törnquist 2009).

Selv om økolandsbyen fremmer sosial kapital og deltagelse innad i landsbyen behøver dette altså ikke nødvendigvis å transformeres til økt innflytelse og miljøengasjement for å påvirke holdninger, forbruksvaner og eksisterende samfunnsstrukturer i en mer bærekraftig retning i samfunnet for øvrig. En økolandsby er selv en politisk enhet, og det krever mange ildsjeler som arbeider hardt på frivillig basis for å drifte den. Mange har trolig fulltidsarbeid utenom. Kanskje har de rett og slett ikke tid og overskudd til å engasjere seg mer utover dette. Jeg tror nok at en del av medlemmene i økolandsbyen ønsker å være en inspirasjonskilde for andre mennesker, men jeg tror dessverre at engasjementet vil stoppe der. En del mennesker velger også å bosette seg i slike landsbyer nettopp fordi man føler at man ikke passer inn i det øvrige samfunnet, og heller ønsker å distansere seg fra dette (Meijering et al. 2007:46).

H4: Aktiv deltagelse internt i økolandsbyen vil føre til lavt politisk engasjement og lav deltagelse i frivillige miljøvernorganisasjoner blant medlemmene utenfor landsbyens grenser, og dermed få aktive forsøk på å endre dagens økonomiske, politiske og sosiale samfunnsstrukturer i mer miljøvennlig retning.

3 Metode.

3.1 Case studie og semi-strukturert intervjuing.

Jeg har valgt å foreta en case studie av økolandsbyen Dyssekilde i Danmark og dens innbyggere for å finne ut av hvordan deres forbruksvaner, økologiske bevissthet, og grad av øvrig samfunnsengasjement (kan betraktes som studiens *avhengige variabler*) har blitt påvirket av å bo i denne landsbyen og hva de mener har hatt størst betydning for dette. Vi har også noen økolandsbyer i Norge, men Danmark har langt flere, og mange av disse har også et mye større innbyggertall enn de norske og er mer veletablerte¹⁶. Det er derfor større muligheter her for å finne et tilstrekkelig antall informanter som har bodd i disse landsbyene lenge nok til at det er sannsynlig at denne konteksten vil kunne hatt en effekt på dem. Jeg vil likevel anta at en del av resultatene her vil kunne ha relevans også i Norge og andre nordiske land ettersom de har en del historiske, sosiale og politiske fellestrekk.

Gjennom hypotesene har vi sett at jeg antar at landsbyens fysiske kontekst, kort avstand mellom produksjon og konsum, samt institusjonelle og sosiale trekk, vil ha en effekt på innbyggerne, og disse faktorene kan dermed sees på som studiens *uavhengige variabler*. Innsamlingen av data foregikk ved hjelp av semi-strukturerte intervjuer med beboerne fordi jeg var interessert i hvordan de selv reflekterte rundt disse temaene og kunne dermed dra fordel av deres innsats som ”medforskere” i intervjuprosessen. Informantenes aktive rolle kommer blant annet til uttrykk gjennom utvalgte sitater i oppgaven ved at de selv skisserte noen interessante sammenhenger og var med å fortolke sine egne svar. Denne intervjuformen tillot meg å forfølge og fordype meg i interessante temaer som dukket opp underveis, samtidig som jeg kunne beholde en viss struktur for å gjøre sammenligning på tvers av informanter mulig. Sammenlignbarhet er viktig også på tvers av case (Bryman 2004:324), fordi jeg ønsker at andre skal kunne basere seg på den samme intervjuguiden hvis de ønsker å foreta en tilsvarende studie av en annen type økolandsby for å se om resultatene samsvarer på tvers av forskjellige kontekster og dermed øke overførbarheten til resultatene

Det er flere årsaker til at jeg har valgt å benytte case studie. Til tross for at det finnes en rekke teoretiske argumenter som hevder at det å bo i mindre og delvis selvbergede

¹⁶ Camphill landsbyene er riktignok svært godt etablert i Norge, men de utgjør hovedsakelig et bosted for mennesker med særlige behov for omsorg på grunn av utviklingshemning eller andre forhold, og kombinerer dette med økologisk gårdsbruk og antroposofi. De faller dermed litt på utsiden for interesseområdet til denne oppgaven. Se (Camphill) for mer informasjon.

samfunn fører til mindre rovdrift og en mer ydmyk holdning til naturen innad i disse er det *empiriske rammeverket* forholdsvis lite utbygget. Økolandsbyer har lenge vært gjenstand for akademisk interesse, men denne interessen ser ut til å ha vært rettet mot andre aspekter, og ikke mot hvordan disse samfunnene påvirker innbyggerne over tid¹⁷. Selv om det finnes teoretiske antagelser om en slik positiv effekt er det for tidlig å låse seg fast ved visse faktorer i fare for å utelukke andre. Derfor er det hensiktsmessig å gå både deduktivt og induktivt til verks, noe slike intervjuer med forholdsvis åpne spørsmål gir god mulighet for fordi de gir informantene mulighet til å svare fritt og ikke ut i fra forhåndsbestemte kategorier, slik som gjerne er tilfelle med surveys og kvantitative studier med et stort antall enheter (Tansey 2007:766). Dette blir dermed en eksplorerende studie hvor jeg både vil undersøke om noen av disse antagelsene kan støttes innenfor dette samfunnet, samtidig som en kan stille seg åpen for alternative kausale sammenhenger basert på informantenes egne synspunkter som kan danne grunnlag for nye og mer raffinerte hypoteser.

Gitt studiets eksplorerende art er det viktig å få en helhetlig og mest mulig uttømmende forståelse av hvilke faktorer ved økolandsbyen som har (eller ikke har) stor effekt på innbyggernes forbruksmønster, økologiske bevissthet og engasjement i miljøraken utenfor økolandsbyen. Det er sannsynlig at det finnes mange forskjellige faktorer (variabler) som påvirker innbyggerne og at forholdet mellom dem er stivhengige med bakenforliggende eller mellomliggende faktorer, eller at det forekommer samspill. I en så tidlig fase i studiene av et forskningsfelt med denne tilnærmingen kan det være lettere å få en helhetlig oversikt over de forskjellige faktorene og mulige sammenhenger ved hjelp av case studier enn ved bruk av andre forskningsdesign. Dette kan så legge et godt grunnlag for mer omfattende kvantitative undersøkelser fordi man vet mer om de kausale retningene og hvilke variabler som er hensiktsmessig å ha med i analysene. Ettersom jeg opererer med tre forskjellige avhengige variabler (forbruksvaner, økologisk bevissthet og miljømessig samfunnsengasjement) er det meget sannsynlig at de avhengige variablene påvirker hverandre. Det er for eksempel logisk og intuitivt at økologisk bevissthet påvirker forbruksvaner, men kanskje kan forbruksvaner også påvirke den økologiske bevisstheten?

Case studiet har nettopp sin styrke i å håndtere et stort antall komplekse sammenhenger til tross for at det gjerne medfører forklaringer som er mer kontekstspesifikke (George og Bennett 2005:22). Det faktum at de fleste økosamfunn er svært forskjellige med

¹⁷ Studier av økolandsbyer er blant annet foretatt av: Van Schyndel Kasper (2008); Meijering et al. (2007); Solum (2005) og Pepper (1991)

hensyn til geografisk plassering, demografisk sammensetning og ideologi kan gjøre forklaringene mindre generaliserbare til andre samfunn, men kan gi godt grunnlag for komparative studier av samfunn som har viktige kontekstuelle likhetstrekk. Selv om generalisering til et større univers er ønskelig er det i denne fasen av undersøkelsene viktigere å få rike og detaljerte beskrivelser for at man ved utvikling av videre teorier også skal kunne si noe om under hvilke forutsetninger de forventes å kunne holde.

Naturligvis er det også mange ulemper med case studiet som forskningsdesign¹⁸, men i den fasen vi er i mener jeg det er en hensiktsmessig fremgangsmåte selv om denne landsbyen ikke kan gjøre krav på å være representativ for alle andre økolandsbyer.

Hensikten med denne studien er altså delvis å generere ny-, eller videreutvikle allerede eksisterende teori fordi jeg er åpen for alternative forklaringer og villig til å forfølge disse videre, men den er også teoritestende, ved at jeg også ønsker å undersøke om de antagelser og teorier jeg har tatt utgangspunkt i stemmer med virkeligheten i dette caset.

Basert på uttalelsene og utsagnene fra teoretikerne som tidligere er nevnt kan man si at essensen i deres uttalelser overordnet sett er følgende: Å organisere samfunnet i større grad etter småskalasamfunn som har økologiske målsetninger vil føre til mindre skade på naturen og miljøet enn om vi fortsetter på samme måte som i dag med stadig økende desintegrasjon av produksjonsprosessen og større internasjonal avhengighet. Naturligvis kan ikke dette caset teste en slik teori ettersom en slik test faktisk ville kreve at organiseringen av samfunnet allerede hadde endret seg drastisk i den retning. Derimot kan vi bruke dette caset til å teste noen av de bakenforliggende antagelsene til denne teorien, og disse antagelsene kan sees som forutsetninger for at slike småsamfunn kan ha en positiv effekt på miljøet. Vi kan for eksempel undersøke om innbyggerne selv har en livsstil som er mindre belastende på miljøet enn gjennomsnittet av befolkningen for øvrig i deres respektive land, og om deres bevissthet og holdninger til miljøet endres i en mer økologisk og bærekraftig retning som en følge av å bo i samfunnet. Til slutt kan vi undersøke om de også har en utadvendt profil og engasjerer seg ovenfor politikere og samfunnet for øvrig i kampen for miljøsaken heller enn å bare ta avstand fra storsamfunnet.

Videre kan vi teste relevansen til de forskjellige faktorene ved økolandsbyen som er antatt å ha en effekt på innbyggerne. Det finnes mange forskjellige økolandsbyer, og noen typer vil trolig være mer effektive enn andre for å skyve innbyggerne og det øvrige samfunn i

¹⁸ Se f.eks. George og Bennett (2005:22-34) for svakheter og ulemper med case studier sammenlignet med andre forskningsdesign.

en mer bærekraftig retning. Derfor bør man tilstrebe å få en mer detaljert forståelse for hva det er med disse samfunnene som gjør det slik. En slik forståelse kan være avgjørende for hvilke strategier disse samfunnene bør velge og om man burde øke støtten til-, og satse mer på slike samfunn i fremtiden. Hvor radikalt og miljøvennlig bør samfunnet være for å kunne ha en effekt på innbyggerne? Kan det tenkes at noen av disse mekanismene kan overføres til mer konvensjonelle borettslag eller villafelt? Dette forutsetter naturligvis at forklaringene er testet på flere case, og at studier bør suppleres på sikt med alternative metoder, både komparative og statistiske.

Harry Eckstein (1975, gjengitt av George og Bennett 2005:120-121), foreslår at man bør bruke såkalte "tough tests" når man ønsker å undersøke om teorier og hypoteser holder mål. Man kan enten velge et *most-likely*, eller et *least-likely case*¹⁹. Når det gjelder Dyssekilde økolandsby vil jeg si at dette heller mer i retning av å være et least-likely case hvis man forestiller seg disse to ideal typene langs en akse. "*In a least-likely case, the independent variables in a theory are at values that only weakly predict an outcome or predict a low magnitude outcome*" (George og Bennett 2005:121). Det er økolandsbyer spesielt som utgjør *universet* som caset er trukket fra, og ikke bare lokale småsamfunn generelt. Blant økolandsbyer er Dyssekilde et least likely case fordi at hvis man sammenligner dem med andre slike landsbyer er de mindre radikale, og innbyggernes livsstil skiller seg ikke så ekstremt mye fra livsstilen i det øvrige danske samfunnet sett fra et miljøperspektiv. Foruten å dyrke litt egne grønnsaker og ha urtehager er de i liten grad selvforsynt på mat og de viktigste forbruksvarene. De eier sine egne hus, og har ingen formelle restriksjoner på hvordan husene skal bygges mht. energibesparelse og byggematerialer selv om det forventes at alle gjør sitt beste for å ivareta miljøet (Dyssekilde - Økologi). Dette betyr i prinsippet at de som flytter dit ikke er nødt til å bygge "økologiske hus" om de ikke ønsker. Videre er det heller ingen formell binding på at man må delta på felles aktiviteter og felles arbeid, det hele styres av frivillighet (Dyssekilde – Hvordan lever vi). I tillegg er det et samfunn med stort mangfold og mennesker med forskjellige interesser og det er vanskelig å finne en fellesnevner som karakteriserer dem alle på en god måte annet enn interessen for fellesskapet og økologi (Dyssekilde – Hvem er vi).

I utgangspunktet er det logisk at alle disse faktorene skulle tilsi en *minimal* endring i forbruk, bevissthet og samfunnsengasjement blant innbyggerne ettersom det å flytte til et slikt samfunn ikke nødvendigvis er nødt til å føre med seg så store endringer i livsstil i forhold til

¹⁹ Se George og Bennett (2005) for mer informasjon om valg av case ut i fra formålet med studiene.

tidligere. Jeg vil anta at en økolandsby med større grad av selvforsyning, strengere krav til bygninger og mer fellesfasiliteter, samt en mer radikal og ensrettet ideologisk tilnærming til økologi ville føre til en mye større endring i beboernes forbruksvaner, økologiske bevissthet og samfunnsengasjement fordi en slik livsstil vil medføre mye større omveltninger for innbyggerne.

Dyssekilde er på den måten et passende case å “teste” noen av disse hypotesene på, og hvis hypotesene blir bekreftet her kan man anta at de vil kunne stemme i enda høyere grad for *most-likely cases*, altså på andre økolandsbyer med en mer radikal profil.²⁰

Faren med studien er altså at vi slett ikke vil finne noen endring hos innbyggerne i det hele tatt som følge av å bo i landsbyen, men jeg tror likevel at de har endret seg litt. En annen årsak til at valget falt på dette samfunnet og ikke et mer ”radikalt” ett, er at hvis man er seriøs når man oppfordrer mennesker til å organisere seg mer etter en slik småskalamodell så ønsker man også å kunne få med seg de som ikke er så miljøbevisste i utgangspunktet, og overbevise dem om at en slik alternativ livsstil er mulig. De som allerede er interessert i miljø og i denne tematikken vil trolig ikke trenge mye overbevisning. Ønsker man derimot å nå ut til en større befolkningsgruppe er det nok viktig å vise at det ikke krever så enorme omlegginger av livsstilen. Til tross for at Dyssekilde ikke er blant de mest ekstreme samfunnene vil de likevel representere en livsstil som kan være en del annerledes fra det som regnes for vanlig blant befolkningen i Danmark. Jeg mener det vil ha større betydning hvis man kan påvise en endring hos innbyggerne her enn i mer ekstreme samfunn, da jeg tror samfunn som Dyssekilde vil møte mindre motstand blant befolkningen og politikerne ved å vise at endringer er mulig uten at man fullstendig må snu sin livsstil på hodet.

3.2 Informanter, utvalgsmetode og gjennomføring.

Studien er basert på intervjuer med 15 informanter, alle strategisk utvalgt på bakgrunn av deres forskjellige karakteristikker for å få tak i synspunkter fra mennesker som representerer forskjellige interessante grupper. Utvelgelsen skjedde i samråd med en kontaktperson som også driver med informasjonsarbeid til allmennheten om økosamfunnet. Jeg oppfattet henne som nøytral uten en egen agenda om å stille økolandsbyen i et spesielt lys fordi hun fortalte åpent om både positive og negative sider ved å bo i landsbyen. Til dels benyttet jeg også

²⁰ Likevel tror jeg det finnes en grense hvor det som kunne oppfattes som positive endringer for innbyggerne kan gå i en negativ retning hvis samfunnet de flytter til blir for radikalt fordi man kan føle på en slags frihetsberøvelse og behov for opprør og å trekke seg ut av hele fellesskapet. Denne tematikken faller imidlertid litt på utsiden av denne oppgaven, men må tas med i betraktning.

snøballmetoden hvor de forskjellige informantene kom med videre forslag til hvem som kunne være aktuelle kandidater.

Ettersom menneskelig endring og påvirkning er en prosess som gjerne tar tid snakket jeg med informanter som hadde bodd der lenge, noen helt i fra starten på prosjektet. Jeg intervjuet også noen som hadde bodd der i en kortere periode på rundt to år, fordi det kan være lettere for dem å peke på eventuelle endringer mens de ennå har tiden før de flyttet til landsbyen friskt i minne. Det ble også intervjuet personer som hadde flyttet til samfunnet primært av andre årsaker enn interessen for å leve på en mer miljøvennlig måte. Denne gruppen er interessant fordi vi kan få vite noe om hvorvidt det å bo i et slikt samfunn kun har en effekt på de som allerede er veldig engasjert i denne tematikken, og gjøre disse mer radikale, eller om mennesker med mindre interesse for dette også vil bli påvirket ved å bo i landsbyen. Videre har jeg søkt et mangfold blant informantene når det gjelder kjønn, alder, og utdanning (lang og kort).

Gjennom utformingen av intervjuguiden har jeg lagt vekt på å ha åpne og ikke ledende spørsmål. Den er utformet etter tre hovedpunkter med noen nøkkelspørsmål med tilhørende underspørsmål på hver kategori for å få tak i utdypende svar og detaljer. Totalt ca. 25 spørsmål. Informantene ble gjerne spurt om å reflektere rundt, og sammenligne sine forbruksvaner, holdninger til miljø og samfunnsengasjement med før og etter at de flyttet til økolandsbyen. Ett til to spørsmål ble tidlig droppet da de ikke viste seg å fungere så godt, mens ett par nye ble føyet til. Ett pilotintervju ble utført med et medlem fra økolandsbyen Hurdal før avreise. Dermed fikk jeg interessant informasjon fra et norsk økolandsby prosjekt samtidig som jeg testet intervjuguiden. Rekkefølgen på spørsmålene kunne variere for å skape en naturlig flyt i samtalen, men jeg forsøkte å dekke alle spørsmålene for å sikre best mulig sammenlignbarhet. Ett intervju varte mellom 1-1,5 time og fant som oftest sted i informantenes hjem og bar preg av en avslappet og uformell stemning.

Sitatene i oppgaven er utvalgt for å illustrere sentrale poeng eller typiske tendenser blant informantene.

3.3 Reliabilitet og Validitet.

Ifølge Jeffrey Berry (2002:679) er intervjuer med åpne spørsmål en av de mest risikable måtene å få tak i informasjon på, da det er store utfordringer knyttet til reliabilitet og validitet. Men som han sier er de også en av de mest verdifulle metodene hvis den utføres godt.

3.3.1 Reliabilitet

Reliabilitet dreier seg om å sikre at datamaterialet er pålitelig og at fortolkningene av dette er korrekte. Man forsøker å unngå variasjon i datamaterialet på grunn av metodologiske forhold (Grønmo 2004:220). Hvis man forutsetter at de fenomenene man studerer er stabile så skal man aller helst kunne benytte det samme undersøkelsesopplegget på forskjellige tidspunkter og likevel få de samme svarene. Grønmo kaller dette *stabilitet*. I tillegg bør også forskjellige intervjuere eller forskere så lenge de bruker det samme forskningsdesignet og intervjuguide få de samme resultatene ut i fra studien, altså alt det skal være likegyldig *hvem* som utfører studien. Dette er kravet om *ekvivalens* (Grønmo 2004:222-223). Man ser raskt at intervjuer vanskelig kan ivareta disse to kravene. Det er slett ikke utenkelig at *tidspunktet* for intervjuene vil kunne påvirke svarene. Informantenes humør på tidspunktet de blir intervjuet kan føre til overdrevent positive eller negative utsagn. Sitatene ble imidlertid sendt til informantene for godkjenning på et senere tidspunkt, og på denne måten kan man sjekke at informantene fremdeles sto inne for det de sa under intervjuet.

Når det gjelder ekvivalens er det en stor risiko for *refleksivitet*, altså at ”*den kunnskapen som genereres i samfunnsvitenskapen, preges av forskerens bakgrunn, erfaringer, referanserammer og metoder*” (Grønmo 2004:423). Dette gjelder både i innsamlingsprosessen men også under tolkningen av dataene. Ettersom et intervju er en dynamisk prosess gjerne i en samtalebasert form har jeg forsøkt å holde en nøytral holdning uten å gi inntrykk for egne personlige overbevisninger, slik at jeg i minst mulig grad skal kunne påvirke informantenes svar. Introduksjonen til prosjektet ovenfor informantene har vært kort, og på generell basis hvor jeg har oppgitt at hensikten har vært å undersøke hvordan innbyggere i økolorandsbyer tenker om forbruk og miljø og om man blir påvirket i forhold til disse tingene ved å bo på et slikt sted. Dette kan potensielt føre til at de vil overdrive eller underkommunisere *påvirkningsaspektet*, men jeg mener likevel det var viktig å være såpass ærlig med hensikten, både av forskningsetiske årsaker, men også fordi jeg opplevde at det da var tydeligere for informantene at jeg hele tiden ønsket at de skulle sammenligne seg selv med tiden før og etter de flyttet til landsbyen. Da var det også lettere for dem å opptre som ”medforskere”. Ingen av informantene virket utelukkende positive til landsbyen, og det virket heller ikke som om de hadde tenkt mye på hvordan dette miljøet hadde påvirket dem på forhånd fordi intervjuene bar ofte preg av en del tenking og overveielser frem og tilbake før et endelig svar ble avgitt. Dette gjaldt også i de tilfellene hvor jeg kom i skade for å stille et litt ledende spørsmål, f.eks. ved å spørre om de syntes det var enklere å forbruke på en mer bærekraftig måte i økolorandsbyen

enn der de bodde før (dog etter å ha fått bekreftet at deres forbruksvaner hadde endret seg).

I tillegg til karaktertrekk ved intervjueren selv, er det også utfordringer knyttet til selve *formen* på intervjuene. Semi-strukturerte intervjuer er gjerne fleksible og åpner opp for muligheter til å forfølge diverse interessante spor videre og det forekommer derfor ofte både tilleggsspørsmål og oppfølgingsspørsmål hvis intervjueren ser det som relevant. Disse avveiningene om hva som er interessant og hva som er mindre interessant må ofte tas raskt underveis, og ved å velge å forfølge noe videre korter man automatisk ned tiden til andre samtaleemner som kunne være interessante. Forskjellige intervjuere kan gjøre meget forskjellige avveininger underveis om hva som er verdt å følge opp videre (Berry 2002:681). Det ble derfor laget aktuelle oppfølgingsspørsmål under hvert hovedtema for å sikre at de viktigste aspektene ble behandlet dersom informantene ikke selv tok de opp, og det ble satt opp en slags tidsramme for hvert hovedtema som skulle sikre at ikke én del fikk uforholdsmessig mye tid relativt til slik det var tiltenkt. Dette utelukker likevel ikke at en annen intervjuer ville kunne gjøre andre avveininger, men forhåpentligvis ville det neppe være av stor betydning slik at svarene ville bli tilnærmet det samme om enn noe forskjellig i art. Videre kunne språkforskjeller potensielt gjøre det vanskelig å forstå hverandre, men det viste seg å bli en mindre utfordring enn forventet da det var godt samsvar mellom spørsmål og svar. Alle sitatene er for øvrig oversatt til norsk for å sikre anonymiteten til en av informantene som valgte å snakke på engelsk. Siden norsk og dansk er forholdsvis likt var dette også hensiktsmessig av praktiske årsaker blant annet med hensyn til transkribering som jeg foretok selv.

Til slutt kan man spørre seg om slike intervjuer er den beste måten å få objektiv informasjon om innbyggerne på. Jeg fikk ikke inntrykk av at informantene forsøkte å pynte på sannheten, eller fremstille seg selv i et mer fordelaktig lys enn det som var tilfellet. Likevel må man være klar over at mennesker i en intervjusituasjon kan være tilbøyelig til å “overrapportere” miljøvennlige forbruksvaner i forhold til det som er realiteten (Corral-Verdugo 1997). Her kunne kanskje *observasjon* være en bedre metode, eller eventuelt en kombinasjon av intervjuer og observasjon, men ettersom jeg også ønsket informasjon om deres økologiske bevissthet, og øvrig miljøengasjement, samt deres subjektive opplevelse av å bo i landsbyen, kan dette trolig best fanges opp gjennom samtaler eller en form for egenrapportering. Hvis jeg skulle benyttet observasjon i tillegg kunne dette fort sprengt tidsrammen og omfanget av denne oppgaven. Jeg valgte derfor å fokusere på å gjøre intervjuene grundig heller enn å risikere å gjøre begge deler på en mindre god måte. Det er

dog ikke gitt at informanter alltid selv er de beste til å bedømme prosesser i sitt eget liv. Man kan være tilbøyelig til å skape såkalte *narrativer* for å få en sammenheng i sin egen historie, eller hukommelsen kan spille en et puss. Samtidig må man anerkjenne at det å reflektere over egne holdninger og verdier kan være en vanskelig prosess. Med tanke på at disse menneskene frivillig har valgt å flytte til dette samfunnet vil de nok i utgangspunktet være over gjennomsnittlig opptatt av miljø og bærekraftighet. Det kan derfor være svært vanskelig for dem å svare på om det er samfunnet som har påvirket og endret dem, eller om eventuelle endringer i livsstil hos dem ville skjedd uansett som resultat av personlige interesser og karaktertrekk. Sannsynligvis vil man ikke få veldig klare svar med tydelige overganger og endringer i handlings- og tankemønster, det vil trolig heller være snakk om forsterkning eller svekkelse av allerede eksisterende persontrekk. Jeg har forsøkt å redusere slike problemer ved å stille kontrafaktiske spørsmål innimellom slik at de blir nødt til å reflektere over hvordan de tror situasjonen ville vært hvis de *ikke* hadde flyttet til økolandsbyen. På den måten kan man gjøre påstander mer eksplisitt ettersom informantene blir oppmuntret til å tenke igjennom spørsmålene fra en ny vinkel.

Som vi ser har jeg forsøkt å ta forhåndsregler for å sikre best mulig reliabilitet, men til sist må man også vise tillit til informantene og stole på at de vil svare så godt de kan.

Når det gjelder fortolkning av intervjuene på den andre siden blir utfordringen å vurdere svarene på rett måte og ikke overdrive betydningen av dem. Gitt egen interesse for dette temaet har jeg forsøkt å beholde et distansert og saklig perspektiv, men man kan heller ikke unnsnippe det faktum at man bærer med seg egne interesser og erfaringer. Imidlertid har visse grep blitt tatt for å sørge for mest mulig åpenhet og innsyn i prosessen slik at studien kan etterprøves. Intervjuguiden er offentlig, og selve intervjuene er tatt opp på bånd og transkribert.

3.3.2 Validitet.

Validitet refererer til datamaterialets gyldighet og relevans i forhold til det som skal studeres og de slutningene vi kommer frem til (Grønmo 2004:231). Jeg vil her kort kommentere studiens muligheter for å ivareta *tre forskjellige validitetstyper* i Cook og Campbells validitetssystem fra 1979 (gjengitt av Lund 2002: 105), henholdsvis *indre validitet*, *begrepsvaliditet* og *ytre validitet*²¹. Som allerede nevnt er case studier ofte godt egnet til å

²¹ *Statistisk validitet* som er den fjerde typen i dette systemet er kun relevant i statistiske undersøkelser.

avgjøre kausale forhold mellom variabler, altså hvilke variabler eller faktorer som påvirker hverandre innad i caset. Hvis studien evner å fastsette dette har studien god *indre validitet* (ibid). Det er fordi vi som i dette tilfellet har muligheten til å få detaljert informasjon om kun én enhet, som er Dyssekilde økolandsby. Dette forutsetter imidlertid at reliabiliteten er god, og som vi har sett er det noen utfordringer knyttet til det å benytte seg av informanter på denne måten. Vi er overlatt til deres egne oppfatninger om hva som er relevant, men det er lite sannsynlig at informantene vil svare uttømmende slik at *alle* variabler som påvirker deres forbruksvaner, holdninger til miljø og miljømessig samfunnsengasjement blir nevnt, og i tilsvarende prioritert rekkefølge. Det er mer sannsynlig at de vil nevne en eller to faktorer som påvirker dem og utelate mange andre. Det kan også hende at informantene blir påvirket på måter som de ikke er bevisst på selv. Det som er ubevisst kan være like relevant selv om det er mindre eksplisitt. En kvantitativ undersøkelse av større omfang og med flere variabler ville kunne fastslå dette med større sikkerhet. Det er derfor viktig å sammenligne de slutningene man trekker på bakgrunn av datamaterialet med andre studier og teorier.

God ”*ytre validitet er oppnådd dersom den kausale sammenhengen kan generaliseres sikkert til, eller over relevante individer, situasjoner og tider*” (Lund 2002:107). Utfordringen med dette studiet er at de slutningene jeg trekker på grunnlag av materialet kan være så spesifikke at det slett ikke har relevans for andre sammenlignbare case eller har en større samfunnsmessig interesse. Sammenlignet med statistiske undersøkelser kan vi ikke si at slutningene i Dyssekilde er generaliserbare til alle de som bor i økolandsbyer, eller for alle typer økolandsbyer. Som jeg allerede har vært inne på kan vi tenke oss at slutningene i dette caset kan ha en viss overførbarhet som en slags representant for økolandsbyer med noen av de samme karakteristikkene som f.eks. antall mennesker (rundt 180 personer), liten grad av selvforsyning, heterogenitet, og liten grad av formelle regler og forpliktelser til felles arbeid. Vi har også sett at jeg antar at resultatene kan tenkes å gjelde i enda sterkere grad i et *most-likely* case. Når det gjelder informantene i landsbyen beskrev jeg i avsnittet som omhandlet utvalg at de er plukket ut som representanter for visse grupper, men naturligvis kan man ikke på noen måte hevde at tre eller fire personer er representative for hele gruppen med individer som har noenlunde de samme personlighetstrekkene. Samtidig er det likevel sikret bedre representativitet og mangfold enn man ville hatt hvis jeg kun hadde intervjuet én type gruppe eller kun basert utvalget på tilfeldigheter. Den eneste måten vi med veldig stor sikkerhet kan si noe om ytre validitet og relevans på er likevel gjennom statistiske studier med et relativt stort utvalg over et stort antall økolandsbyer. Flernivåanalyse kan for eksempel være en nyttig

metode ved videre studier av denne typen tematikk.

Den siste formen for validitet som skal kommenteres her, *begrepsvaliditet*, dreier seg om at “*de operasjonaliserte variablene måler de relevante begrepene*” (Lund 2002:106). Gjennom statistiske undersøkelser har man mer strukturerte måter å ivareta begrepsvaliditet på, blant annet ved hjelp av faktoranalyser, men i dette tilfellet dreier begrepsvaliditet seg om at de konkrete spørsmålene vi stiller informantene må være tilstrekkelige og godt nok egnet til å *fange opp det vi faktisk vil undersøke*. Vi må altså formulere spørsmål som kan være gode operasjonaliseringer av de uavhengige og avhengige variablene vi er interessert i og som benyttes i hypotesene. I intervjuguiden har jeg forsøkt å konkretisere og fange opp de aspektene som er relevante under hvert tema. Som et eksempel, under del **a** i denne guiden er det først et veldig generelt spørsmål om informantenes materielle forbruksvaner har endret seg etter at de flyttet til landsbyen. Deretter er det oppfølgingsspørsmål som spør om hva som har endret seg og hvorfor, noe som bidrar til å utdype og konkretisere hvilke måter forbruket kan ha endret seg på hvis informantene ikke selv spesifiserer svarene sine. Endrede forbruksvaner kan for eksempel tilsi at mengden, typen, eller sammensetningen at det materielle forbruket har endret seg. Ettersom dette er et eksplorerende studie er det likevel viktig å ikke spesifisere begrepene for mye, for noe av det interessante med studien er jo også å finne ut av hvordan informantene selv forstår begreper som økologi og bærekraftighet, og om dette er spesifikt for dette samfunnet kontra det øvrige samfunn. Derfor er alle spørsmålene i utgangspunktet åpne. På denne måten unngår man å låse svarene i forhåndsdefinerte kategorier. Vi kan imidlertid aldri vite helt sikkert om de operasjonaliseringene jeg har foretatt er gode nok, men vi kan få innblikk i hvorvidt det er godt samsvar mellom informantenes og vår egen forståelse av begrepene.

4 Empiriske funn.

4.1 Økosamfunnet Dyssekilde (ØD)

Dyssekilde befinner seg på Nordsjælland mellom Hundested og Frederiksværk, ca. halvannen time unna København, og er en av de eldste økologiske landsbyene i Danmark. Selve ideen om å bygge denne landsbyen ble til tidlig på 80- tallet av noen ildsjeler som ønsket å danne et alternativt samfunn basert på *“et spirituelt fællesskab, vegetarisme, grøn selvforsyning, lav miljøbelastning, høy ressource-bevidsthed, lokal beskæftigelse og sociale aktiviteter”* (Dyssekilde – Historie). Initiativtagerne var inspirert av teosofi²², og den danske filosofen Martinius’ (1890-1981) kosmologi (Hierwagen 2003:28). Dette er fremdeles sentralt for flere som bor i landsbyen i dag, og kanskje spesielt blant de eldre. Det første huset ble bygget i 1990. Etter det har landsbyen vokst jevnt og trutt og fremstår i dag som nærmest ferdig utbygget med ca. 180 innbyggere, hvorav rundt 120 voksne og 60 barn. Utfordringer gjennom tidenes løp knyttet til selve realiseringen av prosjektet som bl.a. samarbeid med lokale myndigheter, finansiering og rekruttering av nye medlemmer, samt rent praktiske hensyn har ført til en mer pragmatisk tilnærming hvor man har måttet gå bort i fra noen av de opprinnelige ideene, blant annet vegetarisk fellesbespisning og stor grad av selvforsyning, men fellesskapet og den økologiske ånden er stadig tilstedeværende i landsbyen. I dag består samfunnet av mange forskjellige mennesker og det er et stort mangfold både når det gjelder alder, interesser og yrke. Likevel holdes landsbyen sammen av noen felles verdier som foruten økologi og bæredyktighet også bygger på respekt, toleranse, og sosialt fellesskap (Dyssekilde – Samfundet).

Selve landsbyen utgjør ikke et veldig stort areal, og bebyggelsen er forholdsvis tett, omtrent som i et vanlig norsk boligfelt. Innbyggerne eier kun den marken som boligsokkelen er bygget på, resten er friareal, som betyr at man har lov til å ferdes hvor man vil. Samfunnet er videre delt inn i boliggrupper som har eget budsjett og forvalter fellestunet som ligger mellom deres hus. Hver boliggruppe har forskjellige særpreg på husenes arkitektur blant annet når det gjelder form og materialer og hvilke økologiske og bygningsmessige prinsipper husene er bygget ut i fra. Boliggruppene arrangerer også ofte diverse sosiale aktiviteter som f.eks. sykkelturet, sommerfester og julefrokoster (Dyssekilde – Boliggrupper). I tillegg til

²² For informasjon om teosofi se: Teosofisk samfunn i Norge. Se: Martinius Cosmology for mer informasjon om Martinius.

eneboliger er det også leiligheter som leies ut, gjerne til ungdom under 30 år eller til eldre pensjonister.

Landsbyens øverste instans er medlemsmøtet som avholdes fire ganger om året hvor viktige beslutninger tas (§ 9), blant annet om økonomi og budsjett, samt andre saker som angår landsbyen. Man søker så langt det er mulig å oppnå enighet i beslutningene og er ikke det mulig avgjøres saken med et flertall (§13). I tillegg er det valgt et styre (§ 12) med medlemmer fra de forskjellige boliggruppene som er ansvarlig for foreningens drift og koordinering, samt at avgjørelsene fra medlemsmøtene settes ut i livet. På medlemsmøtene kan det også opprettes arbeidsgrupper (§ 13) som jobber mer spesifikt med forskjellige prosjekter innad i landsbyen. Disse arbeider gjerne med å innhente informasjon om diverse alternativer og avholder debattmøter hvor de øvrige medlemmene kan komme og få informasjon og opplysninger om hvilke alternativer som foreligger, samt debattere sakene før endelige beslutninger tas på det påfølgende medlemsmøtet (Vedtægter 2000). Alt arbeidet som legges ned i landsbyen er på frivillig basis, og det er ingen formelle krav til hvor mye tid ethvert medlem skal legge ned til å arbeide for fellesskapet.

Når det gjelder *motivasjonen* for å flytte til landsbyen gjelder de samme tendensene her som man har sett i en del andre økolandsbyer, nemlig at det er mange forskjellige årsaker til at informantene har valgt å bosette seg på et slikt sted. De fleste informantene som ikke har vært med i prosjektet fra starten av men kommet til i etterkant nevner nemlig først og fremst ønsket om et sosialt fellesskap fremfor ønsket om å bo i en økologisk landsby når de blir spurt om deres motivasjon for å bo i Dyssekilde, selv om de også anser seg selv som å være rimelig miljøbevisst. Ca. en tredjedel sier spesifikt at de slett ikke var på utkikk etter en økologisk landsby da de flyttet dit, og flere av dem sier også at det var rent tilfeldig at de havnet på dette stedet. Billige hus, trygge omgivelser for barn og eldre er også noen av de årsakene som har trukket innbyggerne til landsbyen.

4.2 Fysisk kontekst og lokal infrastruktur – Effekt på forbruksvaner og økologisk bevissthet.

I dette avsnittet vil jeg gjøre rede for landsbyens fysiske kontekst og infrastruktur, og se på hvilke miljøbesparende løsninger som er benyttet samt hvordan den påvirker informantenes forbruk og bevissthet. Med fysisk kontekst mener jeg alt som utgjør den materielle rammen i landsbyen, fra husenes konstruksjon, og infrastruktur så vel som utearealer og grøntområder.

4.2.1 Passiv forbruksendring.

Under vil jeg vise at innbyggerne som bor i økolandsbyen kun ved å leve i denne trolig vil forminske sitt økologiske fotavtrykk betraktelig sammenlignet med gjennomsnittsinbyggeren i resten av landet for øvrig. Dette gjelder også for de som ikke aktivt søker å endre sitt forbruk fordi økolandsbyer i vestlige land generelt²³ er konstruert på en mer miljøvennlig måte enn det øvrige samfunnet. Betegnelsen *økologisk fotavtrykk* (Ecological Footprint) er et av de mest brukte målene for menneskenes forbruk av naturressurser. *“It measures how much land and water area a human population requires to produce the resource it consumes and to absorb its carbon dioxide emissions, using prevailing technology”* (Global Footprint Network 2011 a.) Dyssekilde har ikke selv en egen måling av sitt økologiske fotavtrykk fordi slike målinger gjerne er en meget krevende og omfattende prosess. Innbyggerne diskuterer imidlertid om dette er noe de skal sette i gang med, blant annet fordi det kan være en inspirasjon og en trigger til å stadig redusere sitt forbruk. Vi vet altså ikke nøyaktig hvor stort fotavtrykk innbyggerne i Dyssekilde har sammenlignet med landsgjennomsnittet. Likevel, gitt at nesten alle informantene med unntak av to hadde bodd i København eller forstadskommuner til København i konvensjonelle leiligheter og hus før de flyttet til landsbyen, er det svært sannsynlig at det å flytte til dette samfunnet representerer en del konkrete reduksjoner i deres miljømessige belastning.

Hus, bygninger og fellesfasiliteter: Med noen ganske få unntak er alle hus i Dyssekilde bygget med tanke på økologi og energieffektivitet. Noen mer enn andre, og mange av husene bærer preg av å være svært eksperimentelle i forhold til materialer og konstruksjoner. Tømmer og murstein har i flere boliger vært benyttet tidligere slik at mindre av byggematerialet har blitt produsert nytt. En dame forteller at av 10 000 murstein som hennes hus er laget av er kun 300 av dem nye, og grunnmuren er isolert nede i jorden med gamle flamingo kasser²⁴ som de fikk fra en nedlagt fiskefabrikk.

Så skar vi dem ut sånn at det var en hel masse langsider og en hel masse kortsider og så fylte vi kassene med kortsider eller langsider og så fikk vi så noen tykke, på størrelse med kasser og så satte vi det ned rundt huset i stedet for rockwool for dels så var det jo gratis og dels så var det jo gjenbruks.

²³ Det vil være vanskelig å konkludere at denne tendensen er like sterk i økolandsbyer i sør og utviklingsland da disse gjerne skiller seg mindre fra det øvrige samfunnet ettersom levestandarden allerede er forholdsvis lav i disse landene.

²⁴ Flamingo er et isoleringsmateriale laget av skummet polystyren og brukes bl.a. til å lage kasser for oppbevaring av fisk, kjøtt og grønnsaker.

Når det gjelder isoleringsmateriale i yttervegger er det mange som benytter seg av papir i stedet for mineralull (rockwool) som er laget av sten eller glassprodukter²⁵. Jord og gress er også brukt som isolasjon på huset til en av informantene, hvor selve huset er avlangt med to boenheter, begge runde i formen og baksiden av huset er dekket av en jordhaug slik at man slett ikke trenger yttervegger på denne siden. Huset var lunt og trivelig og gav et hulepreg innvendig. Økologisk maling og rene naturmaterialer som leire, muslingskall, halm og selvimpregnert tre er eksempler på andre materialer som er hyppig brukt på husene i landsbyen.

Når man skulle bygge hus i Dyssekilde fikk man ikke dispensasjoner av kommunen til å unngå de gjeldene reguleringer for hus ellers i det danske samfunnet. Man kunne eksperimentere med miljøvennlige løsninger men var likevel nødt til å holde seg innenfor *Bygningsreglementet*. Hvis man hadde fått dispensasjoner kunne man kanskje ha bygget enda mer alternative og miljøbesparende hus, og det *er* stor forskjell på husene og hvor miljøvennlig de er. En av konsekvensene med slik eksperimentell husbygging er nettopp at i mangel på nok kunnskap om økologiske materialer og klimatiske forhold kan man ende opp med å gjøre grove feil som så må rettes opp ved et senere tidspunkt. Det er neppe særlig miljøvennlig å måtte bytte ut store mengder av materialene senere eller å pådra seg helseskader på grunn av slike feil og mangler. En av informantene hadde nettopp hatt en slik negativ opplevelse med huset han kjøpte. Hovedinntrykket fra landsbyen er likevel at de fleste husene er vellykkede og satt opp av dyktige håndverkere selv om noen har ytret at ting kunne vært gjort noe bedre i forhold til å spare naturen og lommeboken ytterligere. Økologisk husbygging dreier seg om å ta mange forskjellige avveininger bl.a. når det gjelder hvilke materialer og konstruksjoner som egner seg best til forskjellige typer klima, mengden ressurs- og energiforbruk under fremstillingsprosessen av materialene, så vel som levetid og tilgjengelighet²⁶. I tillegg er det en risiko å eksperimentere når det handler om boliger som i utgangspunktet er svært dyre investeringsobjekter hvor man ikke har råd til å gjøre mange feil.

Landsbyen har også en del *fellesfasiliteter*. De har blant annet bygget et felleshus med

²⁵ Papirull er organisk materiale som lett brytes ned. I tillegg er det i stor grad laget av gjenbrukspapir, og fremstillingen krever mindre energi enn mineralull. Det avgir også mindre skadelige partikler enn konvensjonell isolering, og puster bedre (Jydsk papirisolering). Det er likevel faglig uenighet om hva som er best på sikt ettersom dette avhenger av klima og hvor mye fukt veggene utsettes for. Papirull må gjerne være tykkere enn mineralull for å gi samme effekten, og dessuten kan mineralull ofte vare lenger ettersom fukt kan gjøre at papir må skiftes ut oftere (Statens byggeforskningsinstitutt 2001).

²⁶ Se Bang (2005) eller Hierwagen (2003) for mer informasjon om materialer og økologisk husbygging samt forskjellige typer avveininger ved bygging av slike hus.

gjesteværelser og vaskemaskiner slik at man ikke behøver å ha dette i sitt eget hus, og dermed kan benytte et mindre boareal. Likevel er det mange som selv ønsker å ha dette av praktiske årsaker, men man kan klare seg fint med mindre bolig og mindre utstyr, også fordi de forskjellige boliggruppene har en del felles redskaper som gressklipper, hagesakser, diverse vedlikeholds instrumenter, biltilhenger eller andre ting som man bruker sjeldent men som de fleste hushold likevel trenger ved jevne mellomrom. Det at man bor så tett og kjenner hverandre godt gjør også at innbyggerne ofte går inn i husene til hverandre og låner ting man trenger i stedet for å kjøpe eget. Til tross for at fellesfasiliteter og økologisk levesett gjerne bør medføre et mindre boareal var det få som nevnte dette da de ble spurt om i hvilken grad deres forbruksvaner har endret seg etter at de kom til økolandsbyen. Det kan være at man ikke umiddelbart tenker på endring i boareal som en endring i forbruk, men heller ikke da de ble spurt om hvorvidt husene deres var besparende for miljøet var det særlig mange som nevnte dette. Det ble likevel nevnt av noen få.

Jeg bodde i et rekkehus på 120 kvadratmeter, og min mor bodde i parsellhus på 160 kvadratmeter og han som bor ved siden av han bodde i en liten leilighet og nå bor vi tre mennesker på 160 kvadratmeter så vi har satt ned vårt plassbehov og vårt energiforbruk.

Helhetsinntrykket av boligene i økolandsbyen er likevel at de fleste er beskjedne i størrelse, selv om noen var relativt store i forhold til det man kanskje skulle forvente av et økohus.

Energi, vann og oppvarming: God isolasjon har vært et mål for mange, men det er noen som ikke helt har lyktes med å få maksimalt ut av sin måte å isolere huset på, noe som kan resultere i et visst varmetap i forhold til det man kunne fått til optimalt. Andre har igjen lyktes meget godt med dette. Elektrisk oppvarming blir fremdeles brukt i leilighetene, mens i husene benytter mange vedovner, de fleste en innebygget masseovn²⁷. I motsetning til kull olje og gass regnes varme fra biobrensel som CO² nøytralt da trærne gjennom fotosyntesen tar opp den CO² som avgis ved forbrenning og avgir oksygen. Dermed inngår det i naturens eget kretsløp (CICERO 2009). Riktig mange av husene har også montert solfangere som produserer varme til vann på bad og kjøkken på sommerhalvåret. De beste solfangerne kan også produsere noe varme om vinteren (Hierwagen 2003:44). Noen få hus har også solcellepanel som kan produsere strøm. Jordvarmeanlegg er også installert i flere av husene. Fellehuset er varmet opp på denne måten, og man har lagt slanger ut til hele landsbyen slik at

²⁷ En masseovn avgir høy varme også til muren rundt ovnen, og med en slik ovn trenger man gjerne kun å fyre en gang i døgnet da den holder huset varmt lenge.

flere hus kan slutte seg til systemet etter hvert. Dette er svært energibesparende²⁸. En annen oppvarmingskilde var vannslanger under gulvene som varmes opp på tradisjonell måte ved hjelp av en vedovn. I tillegg var det også andre alternative oppvarmingsmetoder som benyttet fornybare energikilder. En av dem er vindkraft som er svært utbredt i Danmark. Dyssekilde satte i 1990 opp den første vindmøllen i kommunen, og litt under halvparten av beboerne i landsbyen har kjøpt andeler i vindmøllen slik at man til en viss grad er selvforsynt med energi på den måten. Den har kapasitet til å dekke 250 husstander med strøm (Dyssekilde – Vindmøllen). Storparten av husene har også veksthager vendt mot sør som et tilleggs-bygg til huset med store glassvinduer slik at solen kan slippe igjennom og gi lys og varme i huset²⁹. Det ble anslått av flere som hadde dette at det forkortet perioden de måtte drive aktiv oppvarming av huset på en til to måneder, fordelt på tiden i begynnelsen og mot slutten av i vinterhalvåret. Dette er også et bevisst ønske fra landsbyens side som en del av deres miljøtiltak fordi dem som velger å ha veksthus blir oppmuntret til dette ved at de slipper å betale for den grunnen som veksthuset står på.

Pilerensningsanlegg: Tidlig etter opprettelsen av økolandsbyen startet man arbeidet mye å bygge eget rensningsanlegg for kloakk og vann som ledes ut ifra husene i landsbyen. Ved å gjøre dette lokalt slipper man å transportere avfallet, samtidig som rensningen gjøres økologisk uten tilsetning av kjemiske stoffer som er vanlig i større kjemiske rensesanlegg. Samtidig sørger denne naturlige prosessen for 100% rensning. Kloakken ledes til bassenger under jorden, mens piletrær plantes over som tar opp tungmetaller og næringsstoffer fra avfallet og dermed renser vannet. I tillegg kan pil også benyttes som brennstoff for oppvarming (Center for recirkulering 2010; Dyssekilde – Pilerensningen).

Dårligere tilgang på butikker og kiosker: Generelt sier informantene også at det er mindre inntrykk og fristelser i form av reklame, butikker og shoppingsenter osv. I umiddelbar nærhet finnes kun en liten lokal dagligvarehandel, samt en økologisk butikk som ligger i økolandsbyen og drives av en av innbyggerne selv.

Delebilsordningen: Etersom sosialt fellesskap er et sentralt trekk ved økolandsbyen er det her også enkelt å delta i debilsklubb hvor flere husstander deler på et visst antall biler. Tar man utgangspunkt i at innbyggerne er rasjonelle økonomiske aktører vil det å delta i

²⁸ Her benytter man seg av varmen i jorden som oppvarmingskilde som så kan spres ut i gulvet i stedet for tradisjonelle varmekabler. Denne prosessen avgir tre ganger så mye varme for hver kWh energi som benyttes i pumpe og spredningsprosessen. Energien man benytter er også lokal så den behøver ikke transporteres til husstanden. Jordvarmeanlegg innebærer en forholdsvis stor engangsinvestering, men over tid er det forholdsvis lite driftskostnader knyttet til slik type oppvarming (Dyssekilde – Jord).

²⁹ Når solen har stått på en stund og varmet opp veksthuset kan man så åpne døren ut til veksthuset, og få varme inn i stuen eller resten av huset.

denne ordningen være økonomisk gunstig fremfor å eie egen bil, med unntak av de som er avhengig av å bruke bilen veldig ofte. En forteller at ca. 20 mennesker her nøyer seg med 5 biler i stedet for at de alle skal ha en hver. Ca. en tredjedel av informantene var med i denne ordningen, men noen av de andre hadde også egen bil.

De har ikke gått så langt som til elektriske biler for de har ikke hatt råd, men de vil satse på å kjøpe biler som bruker mye mindre bensin, det kan de gjøre, men det er også spørsmål om økonomi, altså økonomien den strammer jo hele tiden på økologien, og det merker vi jo også i høy grad her, altså hvis vi hadde hatt en bedre økonomi så kunne vi gjort mye mer.

Selv om man ikke er nevneverdig opptatt av miljøet vil altså muligheten for å delta i en slik klubb være lønnsom. Delebilsordninger har etter hvert også blitt populært i de større byene, men fordelene her er at det er så kort vei til bilene slik at man slipper å benytte annen transport først for å komme til bilparken. For øvrig ligger landsbyen rett ved jernbanen slik at det er enkelt for dem som arbeider i København eller andre mer nærliggende byer å komme seg på arbeid uten å kjøre bil.

Naturligvis er de punktene som er nevnt så langt ikke en uttømmende liste over forhold i samfunnet, men det er blant de aspektene som ble nevnt ofte under intervjuene. Disse fasilitetene gjør at man kan bo i landsbyen og opprettholde en god levestandard med et lavt økologisk fotavtrykk uten å måtte ofre særlig tid eller *tankevirksomhet* rundt sitt forbruk. På den måten er det kanskje det minste man skulle forvente av en økologisk landsby, at den kan gjøre en miljøvennlig livsstil lett å oppnå, men kan de fysiske faktorene også bidra til å gjøre innbyggerne mer miljøbevisst og dermed påvirke dem til å ta mer aktive overveielser når de tar valg som forbrukere?

4.2.2 Økologisk bevisstgjøring.

Mange av informantene sa spesifikt at det å bo i økolandsbyen hadde økt deres bevissthet om temaer som omhandler økologi og miljøutfordringer. Dette gjaldt også for en del av dem som hadde vært rimelig interessert i dette fra før. Selv blant de som hevder at landsbyen ikke har hatt noen påvirkning på hvor miljøbevisste de er, er det flere som sier at deres kunnskap om og interesse for miljø og økologi har økt. Dette vender jeg tilbake til senere. Tabellen under viser endring i økologisk bevissthet generelt som en følge av å bo i økolandsbyen uten å ta hensyn til hvilke faktorer som har ført til dette. Videre i dette avsnittet vil jeg konsentrere meg mer spesifikt om hvordan de *fysiske omgivelsene* i landsbyen er med på å påvirke innbyggernes økologiske bevissthet og forbruksvaner. Selv om ikke landsbyens fysiske

kontekst eksplisitt blir referert til som hovedårsaken til denne økningen i bevissthet i veldig stor grad, finnes det likevel noen utsagn som støtter at dette har en påvirkningskraft.

Grad av økning i økologisk bevissthet som følge av å bo i økolandsbyen.	Antall
Alltid vært meget miljøbevisst, økolandsbyen har ingen påvirkning	5
Alltid vært meget miljøbevisst, men bevisstheten har likevel økt	1
Tidligere hatt en moderat bevissthet om økologi, bevisstheten har likevel økt mye	9

Avfallssortering og gjenbruksstasjon: Nesten samtlige av informantene nevnte avfallssorteringen som en av de viktigste endringene i deres forbruksvaner. I samarbeid med kommunen har landsbyen fått bygget et eget stort avfalls-skur hvor det er beholdere for mange forskjellige typer avfall.

Her i selve huset sorterer vi papp og papir og flasker og glass, så sorterer vi metall og aluminium, plastikk, altså klar plastikk. Vi har en sånn kasse her nede som vi sorterer og som vi tar opp på avfallsstasjonen. Den største gevinst, gjenbruksmessig er at vi har høns i økolandsbyen så all restemat går jo til hønsene, de spiser alt bortsett fra bananskall og sånt, så det betyr jo en hel del.

På samme sted har de også en gjenbruksstasjon hvor man kan levere tøy og ting man ikke lenger har bruk for slik at andre i landsbyen kan hente ting der hvis det er noe de trenger. Selv om man i storsamfunnet ellers har en rekke gjenbruksbutikker og internettsider hvor man kan kjøpe brukt har man her en fordel fordi alt er innen kort rekkevidde og man slipper å benytte transport for å kvitte seg med gamle gjenstander eller for å kjøpe brukte ting. Innbyggerne har selv bygget avfalls- og gjenbruksstasjonen, og det er blitt brukt en del tid og energi på opplæring i avfallssortering, men man er slett ikke nødt til å benytte seg av avfallssystemet ettersom det ikke finnes noen strenge regler om at man må resirkulere for å bo i samfunnet. Tilstedeværelsen av et godt resirkulerings- og gjenbrukssystem er neppe i seg selv nok til at innbyggerne velger å benytte det. Å resirkulere er en aktiv handling og det ser ikke ut til at bekymring om regler og fordømmelse fra andre er hovedårsaken til at man gjør verken det eller noen av de andre miljøtiltakene som innbyggerne foretar i sin hverdag. Hovedinntrykket er at informantene resirkulerer på grunnlag av en bevissthet og genuin interesse for å ta vare på miljøet, og ikke kun for å oppnå anerkjennelse hos de andre i samfunnet. Selv om resirkulering kan sies å være en *norm* er selve handlingen likevel et bevisst valg. Uansett hvilken motivasjon man har for å resirkulere så ser det ut som om *selve handlingen* har en tendens til å øke informantenes miljøbevissthet til en viss grad.

Nå er det jo laget systematikk og sagt *sånn her, og sånn her*, for å virkelig bevisstgjøre for hver enkelt hvor mye vi egentlig bruker, og det er skremmende å legge merke til hvor mye emballasje vi bruker på våre matvarer, det er virkelig virkelig skremmende [...] det er behagelig ved at man blir bevisst på hvor mye f.eks. matavfall du kaster ut, hvor mye restemat det går [...] og da blir du bevisst om hva du spiser, mengden du spiser, når du ser hvor mye bio-avfall det blir. Går du opp med avfallsdunken annenhver dag så er det fordi du har mye rester, da blir du nødt til å skjære ned, så det er noen positive sider ved å bo her.

Jeg vet ikke riktig hvor mye det kommer til å bety, det tror jeg ikke det er noen som riktig vet, men at man liksom kan se hva som kan brukes igjen og hva som kan nedbrytes på en måte.

Vi deler opp søppelet vårt i mange typer avfall, og dette tenkte jeg ikke over før. Kanskje skilte jeg mellom kompost og vanlig søppel, men her må du virkelig tenke over mange forskjellige ting, så i hverdagen forsøker man å gjøre det.

Hadde det ikke vært for at det er blitt lagt ned en god del innsats på opplæring i hvordan man skal sortere forskjellig avfall kan det hende at selve systemet i seg selv hadde hatt mye mindre effekt i forhold til forbruksmessig bevisstgjøring, men av disse utsagnene er det tydelig at det *visuelle* aspektet også ser ut til å ha en betydning. Å se med egne øyne hvor mye man forbruker av de forskjellige materialene, men også å se at hvis man sorterer riktig så kan en god del brukes om igjen og på den måten ha en positiv effekt på miljøet. Det virker også som om det å resirkulere virker selvforsterkende på informantene, slik at når man har begynt å gjøre det vil man fortsette med det. Noen av informantene ble spurt om de følte at det var tungvint med avfallssortering. I begynnelsen ser det ut til å kreve en omstilling men:

Når man først har gjort det litt [resirkulert] så har man vennet seg til det [...] Det blir automatisk ja, når man først har gjort det litt, en liten tilvenning så blir det vanskelig å la være.

Det er sånn, nei, det går automatisk. Vi har laget et avfallssystem som virker for oss her inne, og så skal man opp med det en gang i mellom, hver andre dag må vi opp med det for vi har høyt forbruk av ting (da de har småbarn).

Det virker som om denne sorteringen har blitt en integrert del av informantenes vaner og tankemønster om at det er en selvfølge å resirkulere sitt avfall.

Resirkulering av avfall og gjenbruk er svært vanlig i byer i Danmark så vel som i Norge, og er slett ikke forbeholdt kun økolandsbyene. Likevel refereres det til stor variasjon i hvor godt systemet fungerer, og hvor mange typer materialer som samles inn for gjenvinning i deres tidligere bydeler, slik at det er helt klart bedre mulighet for å resirkulere her, noe som har fått en god del av informantene til å resirkulere mye mer enn de gjorde før.

I København sånn som det var den gang, jeg vet ikke hvordan det er nå, men jeg tror det er det samme, da kastet man bare alt mulig i søppelbøtten, absolutt alt, kanskje papir og glass og flasker også.

Andre fysiske faktorer: På spørsmål om hva det er som har fått de til å tenke mer på miljøet enn det de gjorde tidligere³⁰ svarer en av informantene:

I det øyeblikket du er her og går rundt i en arkitektur som er veldig annerledes, du vet når du har vært her fra starten så er det en daglig påvirkning at du er her, og vi har faktisk sagt at vi vil bygge en fullskalamodell og bevise hva som kan la seg gjøre så når man går rundt på den måten så blir du hele tiden minnet om det. Du blir også minnet om det når du sorterer ditt avfall og det gjør vi grundig her, grundigere enn andre mennesker [...] Du blir på mange måter minnet på at du befinner deg i en litt spesiell virkelighet. Vi har heller ikke asfalterte veier eller betongfliser på våre stier, altså det er en masse ting i dine umiddelbare omgivelser som gjør at det kommer inn i din bevissthet ikke sant.

En annen har fått hele sitt syn på vann som en ressurs omdefinert da de besluttet å installere et regnvannsanlegg som samler regnvann til bruk i toalett og vaskemaskin.

Plutselig var det to typer vann og normalt så er det bare vann, mens nå var det regnvann, og hva var så det andre? Drikkevann. Så vann gikk fra å være vann til å være drikkevann, og plutselig, bare den der mentale tingen at når det ikke er noe regnvann ute i tanken så er det jo faktisk drikkevann vi heller i toalettet [...] når man sier det på den måten så er det jo helt merkelig, hvorfor bruker man drikkevann til det?

For øvrig nevnte også to av informantene at siden vann og elektrisitet var løpende kostnader så hadde de blitt mer bevisst om sitt vann- og energiforbruk, og ønsket å spare mest mulig på disse ressursene.

4.3 Kort avstand mellom produksjon og konsum – Effekt på økologisk bevissthet og forbruksvaner.

Innbyggerne i Dyssekilde ser ikke ut til å være særlig avhengige av sitt lokale økosystem for å få det de trenger av mat og dagligvarer. De har en grønnsaksordning som gjør at man i fellesskap kan være med på å dyrke en del grønnsaker og urter, og de har høns. Utenom dette er samfunnet i stor grad knyttet til resten av den globale produksjonskjeden gjennom sitt materielle forbruk. Matvarene de konsumerer kommer stort sett i fra diverse matvaregiganter som Netto eller Coop. Tøy, redskaper og andre artikler er som oftest også produsert et annet sted, og det samme gjelder materialer til hus og bygninger, selv om det er bevissthet om at materialene bør være så kortreiste som mulig, og helst komme fra Danmark.

³⁰ Spørsmålet ble kun stilt til de informantene som hadde sagt eksplisitt at de hadde fått en økt økologisk bevissthet etter at de flyttet til Dyssekilde, uavhengig av hvordan de vurderte sitt tidligere nivå av en slik bevissthet for å være.

Til tross for at landsbyen er langt ifra å være selvforsynt fikk de likevel spørsmål om hvordan de trodde deres forbruksvaner og bevissthet ville blitt påvirket av en rent hypotetisk situasjon hvor de var avhengige av egen matproduksjon for å overleve. Ca. halvparten av informantene er med på **grønnsaksdyrking** og kunne derfor svare på grunnlag av sine egne erfaringer med dette. Grønnsaksdyrking er frivillig for de som har lyst og tid til å dyrke egne grønnsaker, og medlemmene har felles ansvar for å dyrke og vedlikeholde en åker, og fordeler så avlingen mellom seg. Avhengig av om det er en god eller dårlig sesong kan man være forholdsvis selvberget på en del grønnsaker storparten av året.

Gulrøtter har vi hele vinteren, også pastinakk, ikke poteter, det slipper vi nok opp for til nyttår. Purre har vi også hele vinteren, så mye av det har vi året rundt og det syntes jeg er deilig.

Svarene jeg fikk var litt varierende. Informantene mente at hvorvidt selvforsyning påvirker forbruksvanene på noen måte avhenger av om man driver i veldig stor skala, med stor grad av mekanisering og med kun noen få typer produkter, eller om man driver i mindre skala, hvor man benytter egen arbeidskraft og vekselbruk.

Kanskje har selvforsyning en negativ konsekvens, ved at man sløser. Jeg har arbeidet på landbruk i USA med svin og kjøtt, og der var det ingen bevissthet for man hadde jo i rikelige mengder.

Når du høster noe fra din egen hage så vil du utnytte det så godt som mulig og du føler ubehag ved å kaste det fordi du vet at du har brukt mye energi på å dyrke det så du blir mer bevisst og tenker sånn: *Å kanskje vi skulle laget en mindre porsjon fordi vi klarer ikke å spise alt*, og jeg vet personlig at det er en ting jeg sliter med. Noen ganger fyller jeg opp kjøleskapet og så klarer vi ikke å spise det opp og så må jeg kaste det, og det er veldig lite økologisk, så jeg tror det å dyrke grønnsakene selv får meg til å bli mer bevisst om det.

En av informantene har tidligere bodd i et økologisk kollektiv på Svanholm i Danmark, hvor de er selvforsynt i mye større grad enn i Dyssekilde. Hun sier:

Man har lært å spare og passe på ting uansett. Jeg syntes jeg sparer mer ved å kjøpe det fordi ellers fikk vi avlingen hjem, og så ble det dårlig fordi jeg ikke fikk spist det, så jeg vil heller kjøpe en liten pakke gulrøtter, og da passer jeg på så den ikke blir dårlig ikke sant. Jeg kaster stort sett ikke noe mat, og hvis det er noe så går det til hønene.

Ettersom denne økolandsbyen kun er selvforsynt i liten grad, vil det nok være nyttig å undersøke hvordan sammenhengen er mellom selvforsyning og miljøbevissthet på et annet samfunn som produserer mer av sine matvarer selv, som f.eks. Svanholm i Danmark, eller Findhorn i Skottland. Likevel var det tydelig at de fleste som var med i grønnsaksdyrking syntes det var tilfredsstillende å produsere maten selv, og at det var nyttig lærdom for å

bevisstgjøre barna. På den måten kan kanskje barna som vokser opp på denne måten få en god forståelse for at menneskene faktisk er avhengig av naturen.

Jeg tenker på at det kan være sunt for barna å se, så en av grunnene til at vi dyrker grønnsaker det er, altså hvis man tenker på det økonomisk så kan det ikke riktig betale seg å bruke tid på å lage grønnsaker for man kan kjøpe det billigere nesten ikke sant, men det er mer for å ha en fornemmelse av hvor maten kommer fra, så syntes jeg det er viktig at barna også er med på marken for å hente grønnsaker de har dyrket og sånn” (Mann som selv har hatt sin barndom i et annet produksjonskollektiv samt i Dyssekilde).

Noen ganger syntes jeg det er helt vilt merkelig hvis jeg sitter med noe ris fra Indonesia eller noe. Hvordan har de kommet hit? Det er sånn helt wow, det er både helt fantastisk, men jeg kan også merke at det gir meg litt sånn disconnection [...]Hvis man hadde en rismark og kunne se hvordan risen så ut, og hvordan de har kommet til å bli slik, så tror jeg det er med til å skape mer nærvær, det er jo i virkeligheten det det handler om, nærvær hvis man dyrker mer lokalt.

Denne bevisstheten om hvor maten kommer fra og forståelse for selve produksjonsprosessen kan potensielt føre til at man blir flinkere til å sløse mindre med mat og andre forbruksvarer selv om vi ikke har mange sitater som sier dette eksplisitt.

Grønnsaksdyrking krever en del innsats. Et par av informantene vurderer å kutte dette ut fordi man føler det tar for lang tid. Ettersom innbyggerne befinner seg i en slags hybridtilstand mellom livet i landsbyen hvor man forsøker å dyrke grønnsaker, ta seg av vedlikehold og delta i arbeidsgrupper, og samtidig delta i samfunnet for øvrig hvor man selger sin arbeidskraft for lønn, blir *tid* en knapp ressurs for mange.

Hvis man *utvider* selvforsyningsbegrepet, ettersom det tross alt er mer enn mat og klær som er nødvendig for livets opphold, vil jeg hevde at landsbyen er relativt selvhjulpne og selvstendige på andre områder i form av at de selv besørger vesentlige funksjoner. Pilerensningsanlegget er et slikt eksempel. Mange har også tegnet og bygget sitt eget hus og innbyggerne vedlikeholder selv nærmiljøet og landsbyens fellesfasiliteter som de alle er avhengig av. Flere hevder generelt at det er stor variasjon og mye kunnskap og menneskelige ressurser på forskjellige områder lokalt i landsbyen. Mesteparten av arbeidet gjøres på dugnad, som for eksempel byggingen av avfallsskuret eller renovering av den lokale skolen som tidligere var en gammel gård. Visse ting må man likevel leie inn profesjonelle til å gjøre, men hovedsakelig blir det utført av medlemmene selv som organiserer seg i arbeidsgrupper som tar ansvar for å sette seg inn i en oppgave. De henter inn informasjon om hvilke måter man kan løse den på ut ifra kriterier som økologi, økonomi, vedlikehold, praktisk gjennomførbarhet osv. Deretter presenterer de dette for de andre i landsbyen på debattmøtene, og først på medlemsmøtet kommer man frem til hvilken løsning man vil satse på og hvem som skal sette den ut i livet. Dette er også en form for selvforsyning i dagens samfunn som

ellers er preget av stor grad av spesialisering hvor profesjonelle firmaer som oftest benyttes for å ta seg av de forskjellige oppgavene i bytte for penger. På den måten behøver ikke en beboer i et vanlig boligområde eller i et leilighetskompleks å tenke på så mye annet enn vedlikehold av sin egen boenhet, selv om det naturligvis også her er store variasjoner i hvor praktisk anlagt man er og ønsker å være. I Dyssekilde og i de fleste økolandsbyer forøvrig er det derimot stor allsidighet hvor man tilegner seg et bredt spekter av kunnskap gjennom arbeidet med slike prosjekter.

Noen ganger så har man arbeidsgrupper som forsøker å endre noe i samfunnet, f.eks. hvordan vi rens kloakken vår som jo var et stort prosjekt her [...] og de jobbet veldig intenst med dette og de fikk mye kunnskap om det fordi de studerte det nøye.

En av de eldre pionerne i landsbyen sier blant annet at hun tenker mer på miljø etter at hun flyttet til økolandsbyen enn hun gjorde tidligere, og at lærdommen man får fra prosjekter, arbeidsgrupper og lignende er med på å *forsterke* dette.

For eksempel vårt pilerensningsanlegg, det har vi bygget selv og da hadde vi en masse diskusjoner om hva som var best og hvorfor, og noen reiste ut for å undersøke det, og vi bygget det jo selv, og så var det jo spørsmål om hvor stort skal bassenget være, og hva for slags planter skal det være i det, og da var vi alle sammen med så det er klart at man lærte masse av det ikke sant.

Selv om begge disse sitatene dreier seg om pilerensningsanlegget er det grunn til å anta at de andre prosjektene også fordrer læring ettersom man her også forbereder sakene på samme måte, men det er naturlig at rensningsanlegget refereres til mest ettersom det var et veldig stort prosjekt som tok lang tid og mye ressurser. Siden man gjennom disse prosessene aktivt søker informasjon om de mest bærekraftige alternativene er det liten tvil om at innbyggerne som deltar lærer mye om hvordan disse løsningene påvirker miljøet, noe som igjen syntes å bidra til å forsterke den økologiske bevisstheten ytterligere.

De fleste som selv har bygget egne hus sier også at det er masse dyktige håndverkere i landsbyen som er til stor hjelp når det gjelder å lære bort *kunnskap om bærekraftig husbygging*. I tillegg:

Vi kan bedre vedlikeholde det [huset]. Hvis det er noe som skal repareres så har vi lettere for det når vi selv har vært med på å bygge det.

Det ble likevel uttrykt bekymring for at man skal bli mer og mer likt et vanlig boligområde ettersom man gjennom tiden har måttet rokke ved mange av de opprinnelige idealistiske ideene som lå til grunn for landsbyens opprettelse av rene pragmatiske hensyn.

Målet er egentlig at vi skal gjøre alt selv, men de som bodde her før i tiden gjorde enda mer selv enn det vi gjør nå. Altså, det er ingen som forflytter jordhauger her, det er en som kommer utenfra. Før i tiden ville man slett ikke bruke penger på det, det var det ikke nok penger til, de gjorde alt selv, jordarbeid, alt, nå får vi hjelp til noe utenfra.

På bakgrunn av det foregående vil jeg legge til enda et aspekt som ser ut til å ha relevans i dette samfunnet. Det at man *selv* må *arbeide* for å få tilgang til flere av de viktige fasilitetene som er essensielle for landsbyens eksistens og innbyggernes egen velvære, (som rensningssystem, avfallshåndtering, felleshus, skole og ikke minst deres egne hus) har betydning. Å måtte legge ned litt arbeid for å få tilgang til viktige naturressurser man *tidligere har tatt for gitt* ser også ut til å ha en effekt på informantenes økologiske bevissthet.

Jeg tror i starten da jeg flyttet hit opp tenkte jeg ikke så mye over at det var en økologisk landsby, men ett eller annet sted interesserte sunnhet meg jo, men for meg har sunnhet vært mest på det fysiske plan, det har ikke sånn riktig bredt seg til verden. Altså, jeg har vært vant til å ha varmt vann og ha varme, men her for eksempel er det ikke noe varmt vann hvis solen ikke skinner, eller hvis vi ikke har tent opp så er det ikke noe varmt vann, og det gjør at jeg blir bevisst på en annen måte, så jeg tror det at jeg flyttet hit opp har utvidet min bevissthet [...] Jeg har alltid vært vant til å ha varmt vann og varme, jeg har ikke tenkt over hvor det kommer fra, og det gjør vi jo her oppe. Det er riktig deilig å kunne gi sine barn den bevisstheten at de ikke bare tar, men at noen ganger er vi nødt til å fyre opp, det kan ta riktig lang tid, men man skal arbeide for å få altså.

Å bo her det første året, hva handler det om? Varme. Jeg kommer fra København og der var det alltid varmt vann i dusjen, det var det ikke her. Her skal jeg ut i vinterhalvåret, tømme asken, sørge for at den blir deponert riktig og jeg skal sørge for at veden er tørr og at alt er riktig så det ikke forurenses og lukter vondt, det skal tørkes på den riktige måten osv. [...] Det har vært en riktig utfordring å omstille min tatt for gitte tankegang om at varme og vann bare er der, det er bare noe jeg bruker, og det hadde jeg jo gjort på daværende tidspunkt i godt og vel 35 år sant. Jo jeg kan godt huske energikrisen på 70-tallet da man fikk vite at man ikke måtte dusje så lenge og slike ting, så det er ikke fordi jeg er fullstendig ansvarsfraskrivende for hvordan vi bruker våre råmaterialer, men det blir bare noe annet når hele ditt liv dreier seg om det at måten du varmer opp huset ditt på, det er slik du får et varmt bad.

Begge disse informantene sier også at de sparer på varmtvannet og vann generelt. I det første tilfellet gjøres det ved at man bader sjeldent og at to mennesker benytter det samme badevannet, mens det andre tilfellet dreier seg om å dusje veldig kort midt i uken, og begrense bading til en gang i uken. Til tross for at dette bare dreier seg om småjusteringer i hverdagen ser det ut til at dette ekstraarbeidet forbundet med ressursforbruk har hatt markant betydning for en del av informantene når det gjelder å sette pris på noen av de ressursene man har tilgang til og benytte dem på best mulig måte.

4.4 Økolandsbyen som sosial institusjon - Effekt på innbyggernes økologiske bevissthet, holdninger og verdier.

Jeg tror at sosiale og institusjonelle trekk ved økolandsbyen vil bidra til å føre innbyggernes holdninger og verdier i en mer miljøvennlig retning. Selv om det ikke er en del av hypotesen kan det også tenkes at man vil se økt verdsetting av andre ikke-materialistiske verdier, eller såkalt post-materialistiske verdier. Hovedfokuset i oppgaven ligger likevel på miljøaspektet, og informantene ble ikke spurt spesifikt om de hadde opplevd noe verdiskifte som f.eks. økt verdsetting av samfunnsdeltagelse, livskvalitet, spiritualitet eller selvrealisering. Det er en rimelig antagelse at mesteparten av innbyggerne i økolandsbyen allerede kan betegnes som post-materialister, og at disse har mye større sannsynlighet for å oppsøke denne typen fellesskap enn de med mer materialistiske verdier. Likevel vil jeg påstå at man i Dyssekilde kan observere varierende grad av post-materialistisk orientering, og hvis man som innbygger opplever at man over tid ikke bare verdsetter naturen høyere, men kanskje også andre post-materielle verdier kan dette kanskje også føre til et redusert materielt forbruk selv om det ikke skjer hovedsakelig av miljøhensyn. Jeg kommer tilbake til dette i analysen.

Inntrykket fra intervjuene er at innbyggerne i Dyssekilde verdsetter mange forskjellige ting selv om mange av disse verdiene kan sammenfattes under paraplyen post-materialisme. Mens noen er svært globalt og økologisk orientert er andre igjen mer fokusert på personlig utvikling og sunnhet. Noen er meget spiritualistisk orientert, mens andre igjen sverger til naturvitenskapen. Som beboer i et slikt fellesskap kan man trolig påvirkes og flytte seg også langs disse aksene. Som vi har sett er det flere som har havnet i landsbyen litt på grunn av tilfeldigheter, som ikke nødvendigvis har søkt et økologisk og alternativt samfunn. Mange har nevnt at felles verdigrunnlag er en av årsakene til at de flyttet til landsbyen men slett ikke alle har visst på forhånd hva de flyttet til. Når de blir spurt om hvilke *egenskaper* man skal ha for å bo på dette stedet, svarer de aller fleste at det ikke nødvendigvis kreves så mye annet enn at man skal være åpen for mennesker som er og tenker annerledes enn en selv, og at man til en viss grad ønsker å yte noe til fellesskapet, og ikke bare er interessert i hva man selv kan få ut av å bo der. Det er i det hele tatt lite som tyder på at man skal være på en spesiell måte eller ha noen spesielle verdier for å bli tatt opp som medlem.

4.4.1 Økolandsbyen som formell institusjon.

Møter og beslutningstaking.

Fremmer medlemsmøtene og prosedyrene for beslutningstaking, deliberasjon og gode forutsetninger for innbyggerne til å endre sine preferanser eller verdier? Som allerede nevnt er øverste instans i landsbyen medlemsmøtet som avholdes en gang i kvartalet. Møtet varer over en hel søndag og har forskjellige temaer. Avgjørelser tas på grunnlag av majoritetens ønske og skiller seg dermed litt fra den typiske økolandsbyen som gjerne er styrt ved konsensus eller enstemmighet (Meijering et al. 2007:47).

Det er majoriteten som teller, men vi prøver alltid å komme til enighet for vi liker ikke å trække på noens tær her, så selv om vi har tredive mennesker som vil noe og sju som er likegyldige, og en eller to personer som sier nei, så bruker vi mye tid på å finne ut hvordan vi kan gjøre dette uten at noen blir såret. Det gjør man ikke i det vanlige samfunnet, der er det mer sånn at hvis du er nedstemt av majoriteten så må du leve med det.

Selv om medlemsmøtet i all hovedsak er et forum for beslutningstaking, og diskusjonen helst skal gjøres unna på noen av de foregående debattmøtene, eller i boliggruppene kan det bli mye debatt også på medlemsmøtet. Av og til kan det også debatteres til det kjedsommelige

Noen ganger tar det for lang tid, men noen ganger er det også bra at vi har tid til å gå igjennom og virkelig se saken fra alle perspektiver, fordi hvis det bare er noen få mennesker som må ta en beslutning så kan de tenke veldig kortsiktig. Kanskje de tenker i en retning og så ser de ikke konsekvensene som kan komme frem i tid, og jeg syntes det er veldig interessant at det som skjer noen ganger er at vi faktisk blir smartere på disse møtene. Vi bruker hverandres kunnskap og da kan vi ta en god beslutning som virkelig har med alle aspekter.

Noen ganger er det noen som bare gjerne vil høres, så selv om en ting er blitt sagt ti ganger så vil de gjerne også stille seg opp og si det [...] men det er jo bare sånn det er.

Ettersom det arrangeres egne debattmøter som forberedelse til de større sakene, hvor man kan komme og få informasjon og debattere mulige løsninger på forhånd, skulle det være gode muligheter for medlemmene til å få belyst temaene fra forskjellige perspektiver. Informantene ble spurt om de hadde fornemmelsen av at folk ofte skiftet mening gjennom slike debatter, og de fleste nevnte at det kunne skje, men at det som oftest var snakk om nyanser. Sjeldent hendte det at folk skiftet fullstendig standpunkt fra å være imot et forslag til å bli for, men det kunne skje at man befant seg i “vet ikke”-, eller “likegyldig” gruppen og så tok et klart

standpunkt etter at man hadde fått mer fullstendig informasjon på selve møtet³¹. Det er i hvert fall tydelig at medlemsmøtene er en arena hvor medlemmenes perspektiver utvides.

Jeg har blitt overrasket mange ganger hvor jeg har gått dit [på medlemsmøte] og tenkt at jeg vil si ja eller nei til dette, fordi du leser om det og er forberedt på hva som skal debatteres og så kommer du dit, og ting skjer og ting blir sagt og så endrer du fullstendig mening om det hele.

Noen ganger så bare tenker folk at; å, nå gjør de sånn og så blir de sure, og så når de finner ut av hva som kanskje er bakgrunnen for at de gjør det så er det kanskje ikke så galt likevel, og så er det heldigvis noen som er riktig diplomatiske her som er flinke til å oppsummere hva folk har sagt.

Det er dog ofte begrenset oppmøte på medlemsmøtene og debattmøtene. Av 120 voksne hender det at bare halvparten eller en tredjedel dukker opp. Flere ytret at de syntes medlemsmøtene burde vært oftere og ikke vare så lenge, og spesielt for småbarnsfamilier var det tungt å måtte bruke en hel søndag på dette som de gjerne ville brukt på familien i en ellers travel hverdag. Det er også tendenser til at en del dropper debattmøtene, men kommer til medlemsmøtet uten å være skikkelig forberedt, eller at man ikke har lest sakspapirene særlig grundig ble det fortalt. På den måten kunne alt for mye av tiden på selve møtet gå med til å forklare eller debattere ting som egentlig skulle vært unnagjort på et tidligere stadium.

Noen av de som ikke visste så mye om saken begynte å komme med innvendinger og stille spørsmål om ting som ikke var så ... altså hvis de hadde fått med seg dette på forhånd så ville det ikke stilt disse spørsmålene, men de gjorde det likevel og vi [medlemsmøtet] endte opp med å gjøre noen gale beslutninger på grunn av det, så noen ganger så er vi ikke så smarte som vi kunne vært på disse medlemsmøtene. Noen ganger kommer vi på avveie fordi noen stiller et dumt spørsmål og så begynner vi å tenke i de baner og mister helt den retningen som var lagt opp av den gruppen som har jobbet med disse sakene.

Det er delte oppfatninger om hvor godt møtene fungerer. Mens noen er fornøyde, ønsker andre at man skulle gjort det annerledes slik at det ble enda mer tid til diskusjon, og at formen burde være mindre stram. En av informantene mener at et system basert på konsensus er mye bedre enn majoritet, fordi konsensus ikke produserer noen vinnere eller tapere på samme måte som majoritetsavgjørelser gjør, slik at man blir mer oppmuntret til å tenke på fellesskapets beste. Hun er blant de som ønsker å forsøke et system hvor møtene varer kortere, men at man til gjengjeld har dem oftere slik at man etter å ha diskutert en sak på et medlemsmøte kan utsette selve beslutningen til neste møte. På den måten kan alle få tid til å tenke litt på saken, samtidig som de som ikke hadde mulighet til å være med på dette møtet kan få mulighet til å delta på det neste. Hun opplever imidlertid systemet som svært treigt og at det er en slags

³¹ En av informantene fattet interesse for dette aspektet og ytret ønske om å undersøke videre og lage statistikk på hvor mange som endret mening gjennom et medlemsmøte.

motvilje mot å endre prosedyrer som har vært benyttet så lenge. Hvilken form som gir best deliberasjon/diskusjon, og som inkluderer flest medlemmer vet man likevel ikke før man har forsøkt eventuelle endringer.

Uansett hvor mye en sak debatteres har man aldri noen garanti for at den mest miljøvennlige løsningen velges. Selv om mange av informantene refererer til møtene som et sted hvor de får mer kunnskap og lærdom om økologi og miljø finnes det også motstridende synspunkter.

Kjennetegnet, eller symptomatisk for det her stedet er at riktig mye av det som blir sagt og gjort er basert på rykter, altså, den faktiske kunnskapen [om hva som er god økologi] er meget begrenset.

Inntrykket er likevel at ved store beslutninger og prosjekter som bearbeides på medlemsmøtet så benytter man seg av forskningsbasert kunnskap, men det kan være tendenser til at når man som privat person skal ta valg i forbindelse med materialer til sitt hus eller andre forbruksvalg så er det lett å bare ta til seg det de andre i landsbyen sier er mest miljøvennlig uten å selv undersøke alternativene grundig nok. Det kan også være vanskelig å etablere en objektiv sannhet om hva som er den beste løsningen, ettersom det gjerne vil avhenge av en rekke kontekstuelle faktorer.

Deltagelse og maktstrukturer.

Som vi har sett er det forholdsvis liten deltagelse på landsbyens medlemsmøter selv om dette er stedet hvor medlemmene kan utøve sin innflytelse på landsbyens beslutninger. Likevel er det mye frivillig arbeid og aktivitet i de forskjellige arbeidsgruppene og boliggruppene, og nesten alle informantene føler at de har gode muligheter til å påvirke ting som foregår i landsbyen dersom de ønsker det. Selv om økolandsbyer i teorien ønsker at alle skal være likestilte og ha like mye innflytelse, er det ingen automatikk i at man gjennom småskalaorganisering unngår at hierarkier eller fraksjoner til en viss grad dannes innad, og at noen i samfunnet får mer makt enn andre (Pepper 1991:149). Selv om et slikt makthierarki ikke er veldig uttalt i Dyssekilde er det få som oppfatter samfunnet som helt likestilt.

Det gjelder her som alle andre steder at hvis det er noen som virkelig står på og gjør alt mulig så får de også stor makt[...]Jeg har det sånn at hvis det er noen som har lagt ned et kjempestort arbeid og hvis de gjerne vil bestemme noe så syntes jeg de skal ha lov til det, så sier jeg til meg selv at hvis du vil så kan du bare få ut fingrene og gjøre noe, for da vil jeg også ha innflytelse på disse områdene.

Det vil alltid være noen som er mer aktive enn andre, og de er nok dominerende sant, men de kan ikke gjøre noe på egen hånd. De er gode til å snakke og kommer frem med noen forslag som vi så i

felleskap skal veie og vurdere om det er noe som er godt for flertallet ikke sant. Her så stemmer vi jo om alle ting, så det er ikke alle gode forslag som går igjennom.

De som har mest makt er de menneskene som har vært her lengst, eller har mest tid det er helt sikkert. De som flyttet hit senere i prosessen, for eksempel alle familiene med småbarn har ikke den samme innflytelsen som de gamle, fordi det er den eldre generasjonen som jobber med de fundamentale oppgavene i byen, som å ta seg av økonomien, og kontoret vårt, som er i kontakt med samfunnet utenfor, og selger tomter osv. [...] Den kunnskapen som fulgte med i oppstarten av dette stedet, det å kunne ting fra bunnen, kunne våre regler og lover utenat mens andre mennesker må slå opp i papirene og lete etter dem du vet. Så absolutt, når vi har debatter så har disse menneskene mye mer å si og har bedre argumenter fordi de har tid til å undersøke og hente informasjon om forskjellige ting.

Det understrekes likevel at de eldre er svært ivrige på å få de yngre i landsbyen med, og denne milde formen for dominans er ikke intendert fra deres side men på grunn av praktiske årsaker hvor *tid* til å delta på møter og andre aktiviteter ser ut til å spille en viktig rolle. For mange av de eldre som startet prosjektet bærer også landsbyen preg av å være deres livsprosjekt eller “baby” mens den for noen av de ny-tilflyttede er mer et sted hvor man bor med noen fine rammer for barnas oppvekst og sosialt samvær, men landsbyen som sådan har ikke like høy prioritet. Dette er kun noen generelle tendenser for det er og mange av de yngre som er veldig begeistret for prosjektet og som har latt seg inspirere av dets opprinnelige idégrunnlag.

De eldre syntes altså å ha en ganske annen posisjon her enn det som er vanlig i det konvensjonelle samfunnet, hvor de gamle, satt litt på spissen, formelt sett er ferdig med å bidra til samfunnet når de går av med pensjon og ikke lenger kan ta del i den materielle verdiskapningen. Her er det derimot slik at selv om de eldre ikke lenger kan ha faste arbeidsdager så kan de likevel bidra mye, enten det er på kontoret, i styret osv. Flere av de eldre som fremdeles var aktive var så gamle som mellom 70 og 80 år og virket friske og spreke. Som de fleste nevner så er en stor fordel med landsbyen det at alle kan bidra med noe, og man kan selv velge hva man ønsker å bidra med.

Da vi bygget vårt avfallsskur der nede, superfet prosess [...] Noen var meget håndverksmessige så de kunne legge takplater og sette inn dører og sånne ting. Andre var ikke like håndverksmessig dyktige så de kunne få lov til å male for eksempel, og folk var veldig sånn, *hva syntes du at du kan? Hva vil du gjøre? Ja, jeg vil helst bare male og sånn*, og så noen av de eldre de sa sånn, *oj, dette kan jeg ikke men jeg vil gjerne komme ned og jeg lager noe kaffe og baker en kake*, og så gikk de rundt og sa å her blir det fint, å så flinke dere er, og snakket med folk. Det var helt fantastisk.

Vår styrke her i landsbyen, det er at vi har alle mulige evner og anlegg. Én kan lage IT- og dataprogrammer, én kan gjøre fysisk arbeid, noen er håndverkere og noen er kreative og kan gjøre noe der. Kunstnere har vi mange av og det er jo vår styrke at vi har så mange talenter. [...] man må slett ikke være god på alle områder, man trenger bare å bidra på det området man syntes man er best. Alle kan bidra på en eller annen måte, det kan de faktisk.

Selv om småskala og deltakerdemokratier i mange tilfeller kan bidra til å myndiggjøre og øke menneskers direkte innflytelse i saker som angår dem (Kaldor 2003), ser det likevel ut til å

kreve visse organisatoriske evner hvis man ønsker å fremme noen forslag på medlemsmøtet eller starte et prosjekt.

Det er noen som gjerne vil starte prosjekter, men de har ikke energien til å starte det for hvis du starter et prosjekt så skal du arrangere møter, det skal lages referater, du skal sjekke økonomien, og du skal legge det frem på medlemsmøtet. Hvis du skal bygge noe så skal du organisere det hele, kjøpe materialer osv. du skal også legge det frem på møtet i Januar (budsjettet diskuteres denne måneden), og hvis du mister det møtet så går det et helt år før du får muligheten på ny, og det er jo fair nok, men det er mange ting i vår måte å arbeide på som gjør at vi ikke alltid får alle med.

Det var en periode i oppstartsfasen av landsbyen at prosjektet var i ferd med å dø ut på grunn av problemer med finansiering og fordi man ikke fikk solgt nok grunner. I denne prosessen tok noen sterke personer styringen og klarte å gjennomføre det. Flere av informantene anerkjenner eksplisitt det arbeidet som disse pionerne la ned i landsbyens overlevelse, men flere hevder også at det som landsbyen trengte den gang er noe annet enn den trenger nå ettersom den er i en annen og mer moden fase.

Da jeg kom til landsbyen for noen år siden så var det sånn, hallo, nå har jo landsbyen overlevd ikke sant, så hvorfor fortsette med at det er de samme som styrer landsbyen med hard hånd? De sa det var demokrati, men jeg oppfattet det ikke som demokrati, men det har endret seg nå for de sterke menneskene som var gode den gang de holder på å bli gamle nå. De syntes det er fint at andre overtar, så nå kommer vi inn i en ny fase hvor vi kan gjøre det på en annen måte, men det var nødvendig med noen sterke folk den gang.

Småskalademokrati er altså ingen garanti for at alle blir hørt i *like stor grad*. Hvis man lærer seg landsbyens spilleregler og gjør en innsats for å tillegge seg viktige evner som å tale foran en forsamling, lage budsjetter, planlegge- og iverksette tiltak, samt skrive referater, har man derimot gode muligheter til å øve stor innflytelse på økosamfunnet. De som ennå opplever det som en barriere å gjøre dette har man forsøkt å inkludere ved å opprette mindre diskusjonsforum på nettsidene og i nyhetsbrevet ettersom noen føler de kan uttrykke seg bedre skriftlig enn muntlig, og ved å sette sammen små diskusjonsgrupper før man går sammen i større.

Siden prosjektet en periode var i fare, flyttet fokuset seg bort fra det ideologiske grunnlaget om hvordan landsbyen skulle være til det økonomiske, og til praktiske utfordringer i forbindelse med realiseringen. En av informantene poengterer at fokuset på landsbyens overlevelse har ført til at man har nedprioritert samtaler og diskusjoner om landsbyens felles identitet; som visjoner og hvilket *ideologisk grunnlag* landsbyen skal ha. Dette forsøker de å arbeide med nå, men:

Det er ikke så mange som deltar i debatten. Det virker ikke som om det betyr nok for mange. For noen få gjør det det, men det er på en måte en del av denne landsbyen her, at den er oppe og går, og det skjer mange ting, men vi har ikke et sånt felles... det prøver vi å gjøre nå, å få noen felles verdier.

Informanten mener i likhet med en annen av de intervjuede at landsbyen har blitt svært *individualisert*. Informanten frykter at hvis man ikke tar tak i disse tingene og forsøker å samles om noen felles verdier eller en hensiktserklæring som kan gi en slags klar retning om hvor landsbyen skal bevege seg, så er det stor fare for at den over tiden kan bli mer og mer likt et vanlig boligområde uten noen spesiell ideologi eller plan om hvordan man skal forholde seg verken til naturen eller fellesskapet for øvrig. For eksempel vises det til at flere i landsbyen har ytret ønske om å sette opp sin egen hekk rundt huset for å få litt mer privatliv og få en egen hage. Det at mange velger å droppe medlemsmøtet kan også være en indikasjon på at de ikke syntes sakene og fellesskapet er viktig nok, eller at de nedprioriterer dette i forhold til egne interesser, noe som kanskje ikke er så rart ettersom fritid er en knapp ressurs.

Regler og disiplin.

Tilstedeværelse eller fravær av regler som medlemmene må følge er også noe som kan tenkes å ha en effekt på innbyggernes preferanser og/eller verdier er. I foreningens vedtekter står landsbyens formål som er: *“At skabe rammer omkring et økologisk og socialt bæredygtigt landsbysamfund samt at fremme personlig og social udvikling for medlemmene”* (Vedtægter 2000: § 3). Dette skal gjøres bl.a ved:

- **At etablere og vedligeholde fællesfaciliteter for medlemmerne**
- **At opfylde landsbrugspligten ved økologisk jordbrug**
- **At sikre den fortsatte byggemodning, udstykning, grundsalg, byggeri til leje og salg såvel til bolig som til erhvervsformål**
- **At igangsætte og støtte sociale aktiviteter, netværk og institutioner**
- **At støtte og etablere aktiviteter og erhverv, som fremmer en økologisk bæredygtig samfundsudvikling lokalt og globalt. (Vedtægter 2000: § 3).**

Alle som er innforstått med, og vil arbeide for disse formålene og som har innbetalt gebyr og innskudd til foreningen, kan flytte til økolandsbyen forutsatt at de har kjøpt egen bolig, eller har en bolig til disposisjon som leietaker. Det står ikke noe mer spesifikt om konkrete plikter eller regler annet enn formelle prosedyrer ved utmeldelse eller utestengning. Naturligvis er det likevel noen begrensninger i form av at man ikke har egen hage og at man er nødt til å ta mye

hensyn til sine naboer ettersom man deler alt uteareal. Men mesteparten dreier seg mer om uformelle forventninger samfunnet har til de som bor der heller enn nedfelte lover. Det er få som føler at deres frihet er begrenset, og den generelle oppfatningen er at det sjeldent er noen som bryr seg med hva andre gjør, eller bedømmer hvorvidt de andre klarer å leve opp til en “økologisk standard” eller ikke. Noen av informantene har egen bil, og én nevnte at han liker å kjøre motorsykkel i terrenget på fritiden, og ingen av disse følte seg særlig uglesett.

Jeg var redd det skulle være et “økopoliti”, hvor noen gikk rundt og sjekket at man hadde riktige pærer i lampene. Jeg hadde ikke lyst til å bo i et fellesskap hvor det man hadde til felles var økologien, men heller at det man var felles om var det sosiale, og det er stor forskjell, så jeg var redd for at det var slik at man holdt øye med hverandre, men det gjorde man ikke.

Etter hva jeg syntes er god økologisk standard så kan det godt være litt mer fokus på det [...] jeg kan godt savne i landsbyen her faktisk bare sånn litt mer regler omkring hvordan man må bygge her oppe.

Man kan leve som man vil, det er ikke riktig regler, man kan si, hvis jeg nå ikke gadd å sortere mitt avfall og bare vil kaste alt i restavfallet, så kunne jeg godt gjøre det, det er ingen som kan bestemme at jeg skal... altså, folk vil nok syntes det er noe merkelig noe, og folk vil nok si, *hvorfor bor du her, hvis du ikke en gang gidder å sortere ditt avfall?* Men det er ikke noen regler.

En av informantene nevnte likevel at det følte strengt på en del områder. Blant annet kunne det være frustrerende å ikke ha muligheten til å spille høy musikk eller ha kjæledyr leiligheten man bodde i³². Hovedinntrykket er likevel at på de fleste områder så følte informantene seg mer fri her enn der de bodde tidligere.

Jeg ville vekk fra byen fordi jeg var faktisk låst fast i det miljøet jeg bodde i. Vi hadde også et hus der vi kom fra, men det var så mange regler. Jeg kunne ikke endre på huset, jeg kunne ikke gjøre noe og det savnet jeg å kunne eksperimentere med energi og slike ting og det kunne jeg ikke der fordi det var et sånt stort boligområde, og de husene kunne man ikke endre på.

På et tidspunkt så hadde vi noen som syntes vi skulle innføre sånn et “milimeterdemokrati”, hvor alle skulle yte like mye og vi skulle sette regler om at vi minimum skulle legge så og så mange arbeidstimer i fellesskapet, men først laget vi en oversikt over hvor mange arbeidstimer det faktisk ble lagt ned, hvor vi også tok med hvem det var som jobbet i de forskjellige arbeidsgruppene. Da fant vi ut at det var meget få som overhodet ikke deltok i noe som helst, og i de tilfellene var det stort sett gode forklaringer på hvorfor[...]Den andre tingen vi fant ut var at da vi talte alle timene og sa at det er det vi i øyeblikket får uten tvang, helt frivillig, hvis vi skal fordele det på alle voksne på stedet så ville vi få opp i noe som lignet på 15 timer i måneden, og det var jo skremmende for ingen av oss hadde jo lyst til å bli pålagt en så stor timebyrde, men rent praktisk så blir det jo ytt, men bare fullstendig frivillig.

En slik fleksibel ordning er trolig med på å gjøre hverdagen lettere for mange av de som bor i samfunnet fordi man selv kan velge å delta når man har overskudd mens man i travle perioder

³² Ettersom Dyssekilde består av mange eldre og en del barnefamilier blir man nødt til å føye seg etter deres ønsker om å ha det stille og rolig på kveldene. Regler om støy og husdyr er blant de få reglene i landsbyen.

kan trappe ned aktiviteten. Det er slett ikke utenkelig at flere kanskje ville latt være å flytte til Dyssekilde hvis de opplevde det som et autoritært sted hvor man binder seg til en viss livsstil.

4.4.2 Økolandsbyen som sosialt fellesskap.

Det er også sannsynlig at innbyggerne vil påvirkes av landsbyens kultur som dannes gjennom medlemmenes sosiale interaksjon. Denne interaksjonen foregår for mange nærmest på en daglig basis. Gjennom sosialisering kan landsbyens normer og verdier bidra til å forme innbyggernes egne forbruksvaner, holdninger og verdier. Begrepet kultur kan defineres på mange måter. De fleste definisjoner knytter kulturbegrepet til bestemte grupper. Videre referer definisjonene til *“Noe som er felles for grupped medlemmene, eller noe som de er sammen om: meninger, grunnantakelser, forståelser, normer, verdier, kunnskaper”* (Hatch 2004:230). *“Mens verdier spesifiserer hva som er viktig for medlemmene i en kultur, fastslår normene hva slags adferd de kan forvente av hverandre”* (Ibid:240). Normer kan på denne måten sees på som uskrevne regler som sier noe om hva som regnes for å være “passelig” adferd innenfor en viss kultur (Ibid:239)

En endring som har skjedd hos vel halvparten av informantene er at andelen økologiske varer de handler har økt betraktelig etter at de kom til landsbyen, og det ser ut til at de er mer villige til å betale ekstra for at varene skal være økologiske og miljøvennlige nå enn de var tidligere. Denne tendensen gjelder også for dem som har bodd der i relativt kort tid, slik at denne økningen ikke bare sammenfaller med en gradvis økning i tilbudet av-, og populariteten til økologiske varer i det danske samfunnet generelt. Danmark ligger på verdenstoppen når det gjelder andelen økologisk matforbruk med hhv. 7 % i 2008 (økologisk.no 2010). Det er ikke bedre tilgang på økologiske varer i Dyssekilde enn ellers i det danske samfunnet hvis man ser bort i fra det innbyggerne dyrker selv. Riktignok ligger det en økologisk butikk i landsbyen, men de fleste sier de pleier å handle mesteparten av sin mat i matvarebutikker i en av de litt større nærliggende byene, eller i den lokale Brugsen da de tross for at de ønsker å kjøpe ting fra sin egen butikk, syntes det blir litt dyrt å gjøre storhandel der. Flere av informantene sier eksplisitt at landsbyen har påvirket dem i dette henseendet. Det er likevel viktig å poengtere at de fleste også nevner andre måter de har blitt påvirket på, og for mange har kombinasjonen mellom oppdragelse fra sine foreldre, impulser fra venner, og det å bo i disse omgivelsene ført til at forbruksvanene har endret seg mer i økologisk retning. I tillegg til fokuset på miljøet og naturen er det også mye bevissthet rundt helse og sunnhet i Dyssekilde. Dette ser og ut til å ha gjort folk mer bevisste om hva de spiser.

Det er noe som jeg har blitt mer bevisst om etter at jeg flyttet her opp, altså før, da jeg bodde i København da kjøpte jeg økologisk mat og sånn, men ikke hundre prosent, det var kanskje sånn fifty fifty eller der omkring, men etter at jeg har kommet hit da er det 90 prosent i hvert fall så det er meget merkbart.

Jeg kjøper kun økologisk nesten, og i starten kjøpte jeg ikke økologisk, men jeg kunne bare merke at det smakte bedre, og en dag tok jeg bare en beslutning hvor jeg sa at selv om det er dyrt så kjøper jeg det uansett. Nå kjøper jeg kun økologisk så må jeg se om jeg får råd til det, og det fikk jeg, så du vet, nå har jeg begynt å kjøpe mer økologisk tøy, man kan ikke alltid få så mye av det ikke sant, eller gjenbrukstøy, så det å flytte hit opp har utvidet min horisont fordi det tenkte jeg slett ikke på før jeg kom hit.

Jeg har blitt mer bevisst om det etter at vi flyttet hit, det er det slett ingen tvil om. Mer villig til å betale mer for det (miljøvennlige produkter) når den økonomiske overveielser kommer inn i bildet.

Jeg var vegetarianer før jeg kom hit, så jeg tenkte allerede på hva jeg spiste, men jeg var aldri så inne i det med å spise økologisk mat før jeg kom hit, og nå vil jeg anslå at ca 90 % av hva jeg kjøper er økologisk mat, så det har endret seg, og det er på grunn av påvirkning fra dette stedet.

Informanten ble ikke spurt om hvorfor hun ikke fortsatt var vegetarianer³³. Ingen av de andre nevnte heller noe om hvorvidt samfunnet hadde påvirket deres syn på om det var riktig å spise kjøtt eller ikke. En av ideene til grunnleggerne var at samfunnet skulle være basert på vegetariske fellesbespisninger, men dette er en av ordningene man har gått bort i fra, og Dyssekilde gir ikke inntrykk av å ha en veldig vegetarisk profil ut ifra intervjuene. På spørsmålet om hvorfor hun handler mer økologisk nå enn tidligere svarer informanten videre:

Jeg tror det kommer ved å bo her, jeg mener, du flytter hit og hvis du vil dyrke grønnsaker så er du i en økologlandsby, så det er det man gjør her. Jeg tror også at jeg i begynnelsen når jeg kom hit var personlig påvirket mye av [en kvinne som bor i økologlandsbyen] og hun var, og er fremdeles som en slags hekседoktor³⁴ her, så ja, personlig så hørte jeg mye på hva hun sa og mente, [...] Så begynner du å høre ting og få informasjon og du begynner å lese om noen ting og sånn.

Videre sier hun:

Jeg søker ikke informasjon så mange andre steder enn hva jeg kan få herfra, og det er over alt. Hvis jeg vil vite noe om økologi så ville jeg velge en fra landsbyen, for eksempel han vet mye om økologisk husbygging, og de vet mye om medisin osv, så det finnes her.

Flere av de intervjuede nevnte spesifikke personer i samfunnet som var deres forbilder når det gjelder sunnhet og kunnskap om hva som er godt for miljøet, og flere sa at man gjerne kunne snakke en del om økologi og miljø med landsbybeboerne også på fritiden eller under sosiale uformelle samlinger ettersom mange har sin omgangskrets nettopp i landsbyen.

³³ Kanskje burde jeg ha stilt dette spørsmålet men ettersom vegetarisk kosthold ikke virket som en vesentlig del av landsbyens identitet ble et videre oppfølgingsspørsmål om dette ofret til fordel for andre interessante emner.

³⁴ Heksedoktor i forstand at hun er en kvinne som har mye kunnskap om økologi og naturmedisin.

Meg og min kone, og mine nærmeste venner her i landsbyen snakker mye om disse tingene, mens med noen av mine andre venner snakker vi ikke noe om det.

Jeg har ikke søkt det [informasjon], jeg samler det opp når jeg leser en artikkel i avisen eller har snakket med noen av mine venner her så får jeg masse informasjon fra dem som bor i landsbyen automatisk når vi sitter og snakker sammen, fordi det er hele tiden en del av vår livsstil, og vi tenker over, *nå er dette økologisk?* Så vi venner oss av med en del ting både i forhold til computer og stor tv skjerm. Jeg har heller ikke et stort fjernsyn, jeg bruker min computer hvis jeg vil se tv.

Jeg tror ikke jeg hadde utviklet meg i samme retning om jeg hadde fortsatt å bo i København. Det er ingen tvil om at jeg blir påvirket av miljøet her oppe. Jeg blir påvirket til å tenke mer omkring bæredyktighet, ingen tvil om det.

Ens grenser blir jo flyttet når man hører om at noen andre har noen andre grenser, så hvis noen sier: *vi gjør det sånn og sånn*, og en selv sier: *å hold nå opp, det syntes jeg er mye*, så kan man kanskje selv flytte seg litt ikke sant.

Jeg tror gruppebevisstheten er riktig sterk i virkeligheten, og jeg tror at selv om man ikke går rundt og tenker at *å, nå skal jeg huske å gjøre det fordi de andre gjør det*, men at man beveger seg i dette felt, at man bor her og at man, ja når folk spør hvor en bor så forteller en at en bor i en økologisk landsby og det tror jeg gjør mye også på det rent ubevisste plan.

Gjennom sosial interaksjon og diskusjoner blir man altså mer bevisstgjort om økologi. Det gir innbyggerne ny kunnskap og det virker også som om innbyggernes forskjellige perspektiver bidrar til å påvirke hverandres forståelse og holdninger til det som diskuteres. Som vi ser i det siste sitatet ser det også ut til at informantene til en viss grad føler seg forpliktet til å handle på en økologisk måte fordi underbevisstheten sørger for at man stadig har økolandsbyen i bakhodet uten at man aktivt tenker over det. Noen av boliggruppene har også hatt en vannkonkurranse gående hvor man konkurrerer om å bruke minst vann. På denne måten “forplikter” man seg mer til å spare på vannet fordi vannforbruket offentliggjøres for de andre i boliggruppen, men man konkurrerer også med seg selv fra måned til måned. Dette er på frivillig basis.

Likevel ble det understreket at innbyggerne hadde svært mange andre ting å prate om enn bare miljø, ettersom det er mange forskjellige interesser representert. Nettopp det at folk er så forskjellige, både når det gjelder alder, yrkesmessig bakgrunn, interesser og fase i livet generelt, gjorde at det også var noen av informantene som følte de ikke hadde så mange nære venner i landsbyen. For dem var den sosiale kontakten begrenset til prosjektene i arbeids- og boliggruppene, eller eventuelle sosiale arrangementer organisert av boliggruppene. Det varierer hvor aktive boliggruppene er på dette området.

Vi har faktisk mange sosiale ting her i gruppen [...] Vi har krepsegilde i august, og i oktober i forbindelse med hagedagen så hadde vi grillaften, og kjøpte et helt lam og så gjorde vi i stand der oppe, og vi er ganske mange i gruppen men vi er en god blanding av folk. På lille julaften så er det

en som lager gløgg og epleskiver, og så møtes vi også omkring bålet, og en gang i mellom spiser vi sammen, og om julen så har vi julefrokost, og så er det jentesykkeltur.

Generelt bør det nevnes at informantenes fritidsinteresser kan refereres til som post-materielle fritidsinteresser, da de fleste nevnte aktiviteter som ikke innebar stort materielt forbruk, som å gå tur i skogen, arbeide i grønnsakshagen, gå på kino, være kreativ ved å spille musikk, danse, lage kollasjer osv. Flere understreket imidlertid at de slett ikke var miljøvennlige på en fanatisk måte. Noen få nevnte at de likte å reise, hvorav to av informantene gjorde det klart at de tok nøye overveielser når de reiste slik at hvis de først skulle fly langt så ville de også være borte lenge av gangen da de følte at dette var mer miljøvennlig enn å stadig ta kortere turer. Som forventet, siden intervjuet handlet om nettopp forbruksvaner, var det ingen som nevnte shopping som hobby, men to informanter sa likevel at de stadig vekk syntes det kunne være kjekt å kjøpe noe nytt, selv om de generelt sett hadde redusert sitt forbruk av nye ting. Det var likevel ingen som sa at deres fritidsinteresser hadde endret seg noe som følge av å bo i samfunnet, og en logisk slutning er at en del av disse interessene allerede var gjeldende før innbyggerne flyttet til Dyssekilde, og at disse interessene også kan være årsaken til at dette samfunnet virket forlokkende i utgangspunktet.

Flere av informantene refererer eksplisitt til de normene og verdiene som er sentrale i økolandsbyen, og de kontrasterer disse med det øvrige samfunnet i Danmark, og spesielt med de såkalte *“parcelhuskvarterene”* som finnes i de fleste forstadene til København. Disse kan sammenlignes med det vi i Norge kjenner som et vanlig boligområde eller villakvarter.

Generelt peker disse normene og verdiene i retning av et lavere materielt forbruk.

Man kan spørre seg hva som styrer ens forbruk. Det ene er jo at det er fett å ha en ipod eller et fett fjernsyn, men de normene som er her oppe, de peker ikke i retning at det er bra å ha mange ting, tvert imot [...] De idealene som er her oppe, det er å være nøysom. Hvis man kan kjøpe brukt eller reparere ting så er det bra [...] men det betyr også noe for ens forbruk at man tjener færre penger her ute, så det regulerer også seg selv ikke sant. Jeg tjener nok generelt færre penger her enn på Østerbro (hvor informanten bodde tidligere) og i vårt tilfelle har vi jo nærmest bevisst valgt å tjene færre penger for vi har valgt noen andre ting. Vi har valgt å si opp våre faste stillinger, vi har valgt større frihet.

Jeg har noen gamle venner som fortsatt har den livsstilen som jeg hadde før, og jeg kan legge merke til at de har tre fjernsyn i sin leilighet. Deres barn har et hver, og de har selv et, og jeg tenker at det er virkelig forbruk som er alt for mye i forhold til min målestokk. Det tror jeg ikke jeg ville vært oppmerksom på før, og da tenker jeg på forurensning i forhold til at de bare kjøper og kaster fordi de har nok penger til det.

Tre av informantene syntes det var mindre behov for å bruke dyrt og fint tøy den tiden de befant seg i økolandsbyen.

Jeg tror ikke at mitt forbruk har endret seg slik at før gikk jeg kun i merketøy, og nå vil jeg strikke alt selv, det er ikke sånn det er, men jeg tror altså at økologi, det koster jo også litt mer, og på den måten går det noen mer penger til det, som kanskje før ville gått til en ekstra fin ting til meg selv, så på den måten har det nok skjedd et skifte [...] Jeg har lagt merke til at mitt tøy og sånn er litt annerledes enn da jeg bodde i København, fordi det er bare sånn at i byen så møter man alle mulige mennesker og man går ut på cafe en gang i mellom og her, altså hvis jeg bare skal være hjemme en hel dag så blir det bare noe sånt "hyggetøy" fordi det er jo bare naboene, altså dem kjenner man [...] Jeg tror faktisk at mine utgifter til tøy har falt siden jeg flyttet hit opp, men det er fordi, altså jeg vet ikke, jo kanskje på grunn av det jeg ser her, men jeg syntes stadig det er kjekt å kjøpe noe fint tøy.

Man kan si at jeg gjør en del ut av å bruke det jeg har [ting og tøy] helt ferdig[...]Det gjorde jeg ikke så mye ut av tidligere, men det er også fordi det interesserer meg ikke å kjøpe masse tøy og bruke masse penger på det, og jeg syntes ikke det er nødvendig når man bor ute på landet. Det er mer nødvendig når man bor inne i byen, og skal man passe inn så er man jo nødt til å kjøpe mer tøy, altså man kan ikke ligne en "lass" som jeg gjør her oppe. Sånn ville jeg jo aldri kunne gå kledd i byen, men her kan man gå litt mer sjusket kledd ikke sant, uten at det er noen som merker det og det syntes jeg er fint.

Der hvor jeg bodde før, det var en sånn omegnskommune hvor folk la meget stor vekt på ytre ting, materielle ting. Mitt barn syntes ikke det var så lett å vokse opp i en sånn kommune når jeg ikke syntes at det var verdt å bruke 1000 kr på et par bukser hvis man kunne få noe som var bra nok for 300, så på den måten kan man si at det å være her betyr at man skiller seg ikke ut, man blir ikke betraktet som underlig. F.eks. har vi vår gjenbruksstasjon, hvor det er helt legitimt at når det er noe man ikke kan bruke mer så lar man det gå videre til noen andre så på den måten er det lettere.

Som vi ser er det flere årsaker til at dette behovet er mindre. Til dels verdsettes det ikke av de andre innbyggerne, men det koster også litt mer å kjøpe økologiske varer slik at det blir mindre penger til andre ting. I tillegg er jo økolandsbyen hjemmet til informantene og man vil ofte gå mer komfortabelt kledd i sitt eget hjem enn ellers. Normen her er at man fint kan kjøpe mindre nye klær uten å føle seg sjuskete. Som vi ser så er det ikke nødvendigvis stor forskjell på om man bor i en økolandsby eller bare på landet generelt siden økolandsbyer som oftest også er rurale områder, og dermed har man trolig mindre sosialt press enn i byen. Likevel er det tydelig at verdier som står sterkt i Dyssekilde er nettopp *nøysomhet*, *naturvern* og *sunnhet*. Det ser også ut til at det er lettere for foreldrene å kjøpe mindre materielle ting til sine barn, nettopp fordi barna her leker mye med hverandre, slik at barnas referansegruppe, eller dem de sammenligner seg selv med gjerne er de andre barna i landsbyen. Naturligvis møter de fleste barna andre barn utenfor, både på skolen og ellers i hverdagen, men det er logisk at det vil være lettere å si nei når barna vil ha nye ting hvis nøysomhet er vanlig også ellers i landsbyen.

Menneskene og barna her, de tenker på en annerledes måte, i noen verdisett i forhold til hvis jeg hadde bodd i en oppgang på Nørrebro så ville min datter høyst tenkelig sitte med en Gameboy eller Nintendo nå, det gjør hun ikke [...] Men igjen, det er arv og miljø, hvordan man er som menneske. Jeg kan ikke si at hvis vi bodde der så ville det vært sånn, men jeg tror det er en liten smule slik. Selvfølgelig er det annerledes, verdinormene, selv om mine verdinormer contra [et annet par i landsbyens] er vidt forskjellig så har vi da en felles ide om det sosiale begrep, ellers bodde vi ikke

her, så våre barn skal lære å omgås sosialt med hverandre, og vi skal lære å omgås sosialt med hverandre. Det er det som i virkeligheten er den største kjernen i det.

Det vektlegges likevel at det er viktig å ikke være fanatisk, fordi man da risikerer å få barn som er fullstendig i opposisjon, og det er ikke slik at barna i økolandsbyen ikke har leker slik som andre barn, men det vektlegges av flere at de skal lære å underholde seg selv og ikke bare søke materielle gjenstander når de leker. Man skal for eksempel selv lære å fortelle en historie i stedet for å bare se film, eller man skal selv lære å spille et instrument i stedet for å bare lytte til andres musikk. To av informantene fortalte også at deres barn av og til plukker opp søppel som de finner i landsbyen og kaster det i søppelkassen, og at de av og til forsøkte å gjøre dette også når de var andre steder, for eksempel i København. Dette viser også noe om den bevisstheten som videreføres til barna. Men likevel er det *ingen selvfølge* at barn som har vokst opp i en økolandsby blir mer økologisk bevisst enn andre barn. Personlige egenskaper spiller trolig også en stor rolle. En av informantene som har vokst opp i økolandsbyen sier:

Min bror for eksempel (som har vokst opp i kollektiv og bodd store deler av sitt liv i Dyssekilde), han elsker å kjøpe tøy, og bruker penger fort så jeg vet ikke om det gjør noen stor forskjell at man har bodd her, men jeg har fra da jeg var tenåring tror jeg, aldri riktig brukt penger på tøy. Jeg har alltid kjøpt gjenbruktøy, og jeg har alltid vært god til å spare.

Han forteller videre:

I det kollektivet jeg bodde i før, det var en type hippie kollektiv hvor det skulle være fritt og man skulle dele tøy og vi skulle spise sammen hver kveld, men det var mange av dem som senere gjerne ville ha sin egen familie og sin egen bil og ha det som de ikke hadde hatt da de var barn. Her er det jo forskjellig for det er ikke noen regler om at man skal være spesielt økologisk faktisk for å bo her. Men det ligger lissom i ånden kan man si, men det er andre økobyer som har flere regler i forhold til å bygge hus og i forhold til å være selvforsynt.

Han mener nettopp at siden det ikke er noen regler som sier at man må leve spesielt økologisk i Dyssekilde så er det *mindre sjanse* for at barna vil bli veldig materialistiske når de vokser opp bare for å ta igjen de “godene” de ble nektet som unge.

4.4.3 Øvrig ikke-miljørelatert påvirkning.

Dyssekilde rommer også mange terapeuter av ulike slag som arbeider med forskjellige typer fysisk- og psykisk alternativ behandling. I tillegg driver mange med yoga, meditasjon og tai chi, og flere arrangerer kurser hvor man kan lære dette i landsbyen. Mens noen av innbyggerne er mest opptatt av natur, miljø og økologi på et samfunnsmessig plan, er andre

mer orientert mot personlig sunnhet, hvor det å spise økologisk uten kjemiske tilsetningsstoffer er viktig for ens egen helse. Noen er meget naturvitenskapelig orientert i form av at man tror på det som kan "bevises" empirisk, mens andre er mer spirituelle. Mange bruker også mye tid på fysisk og psykisk selvutvikling. Uansett hvilken tilnærming man har ser det ut til at sosial interaksjon mellom disse forskjellige menneskene fører til en større grad av *åpenhet* ovenfor de som har andre perspektiver enn en selv.

Jeg har fått utfordret min toleranse og min romslighet og sånn. Ja det er noen mennesker som tror på noe helt annet enn meg, og som har noen helt andre verdier enn meg og alt mulig, og kanskje er de ok likevel. Jeg behøver ikke å forakte dem, så det har jeg fått utfordret riktig mye, og jeg har blitt mye bedre til det så der har jeg flyttet meg mye.

Hensyn til hverandre syntes jeg er et viktig nøkkelord utover vår forbruksforståelse, og det blir man jammen trenet i her.

Jeg har blitt mye bedre til å se saken fra motpartens side og det er jo det som er vanskelig.

I tillegg til at man blir påvirket når det gjelder forbruksvaner og økologisk bevissthet ser det også ut til at de som er åpne og interessert i selvutvikling skal ha gode muligheter for å få stilt dette behovet ettersom det er flere som har gjort terapeutisk behandling til sitt levebrød i landsbyen. Yoga, meditasjon og tai chi har dessuten til felles at de alle skal fremme indre helse og velvære. Man fokuserer på det som skjer i en selv i stedet for omgivelsene rundt. Basert på de uttalelsene vi har sett tidligere mht. hvordan informantene har blitt påvirket gjennom sosial interaksjon når det gjelder økologisk bevissthet, kan en logisk antagelse være at det samme kan gjelde for selvutvikling. Altså at de som i utgangspunktet var mest interessert i miljø og naturen har blitt mer interessert i selvutvikling, yoga, tai chi, meditasjon eller spiritualitet. Dette blir likevel kun antagelser ettersom det faller litt på utsiden av det som er hensikten med dette studiet. Likevel sier flere at de har lært mer om personlig utvikling etter at de kom til Dyssekilde. Å være i fysisk og psykisk harmoni er viktig i landsbyen.

Du får ingen poeng på å ha store biler, og ingen poeng på å ha fine titler. Du får poeng på å være deg selv og jeg tror også at du får poeng på å være til stede. Det betyr at du ikke stresser rundt. Jeg tror at i et bymiljø så har man ikke tid, sier at man skal så mye og i noen miljøer kan det være et pluss, men her gir det ikke poeng, tvert imot [...] Igjen så tror jeg det er en stor verdi at man er noenlunde i balanse eller i kontakt med seg selv og at man ikke stresser, og det er også med å påvirke en ikke sant. Det betyr naturligvis noe at det er en økoby, men det betyr også noe at en er på landet.

Man blir inspirert av det for det er mange som arbeider med det, og så plutselig sto jeg i en ny situasjon og fikk et sammenbrudd, og så var det en terapeut som nettopp passet for meg som bor rett her borte, og det å sitte her inne i fred og ro i sin hule og sånn, så det har hatt mer å si på det personlige plan, for det med økologi det har jeg undervist i før jeg kom hit ikke sant.

Den virkelige utfordringen med å bo i samfunnet, og samtidig den største motivatoren for de fleste informantene var likevel det å klare å fungere sammen sosialt.

Jeg tenker at man kunne fått det til i en oppgang inne i København også, i en boligblokk hvis man vil det. Altså, en andelsforening kunne jo få til et samhold og være enige om noen ting [...] Jeg tenker at i virkeligheten, det vi bør informere om på nettsiden vår er samfunnet, og ikke selve økologien, fordi økologien kan folk ta stilling til, det er jo ikke noe man skal, men det som er vanskelig er å bo i samfunnet her. Altså å være en del av det eller ikke, og hvor mye.

For nye medlemmer vil det normalt ta et par år før man finner sin plass i fellesskapet. Som de fleste påpeker så krever det mye initiativ av en selv for å bli kjent med menneskene og finne ut av hva man kan bidra med, hvor aktiv man skal være, og finne en balansegang mellom jobb, familie, venner, og landsbyen. Informantene sier at det er få mennesker som flytter fra landsbyen fordi de ikke trives der. I de fleste tilfeller når det skjer er det på grunn av personlige årsaker som ekteskapsbrudd o.l., men det har også vært noen få tilfeller hvor folk har flyttet fordi de var for individualistiske og ikke klarte å samarbeide med resten av samfunnet. Selv om det å være fellesskapsorientert til en viss grad er en forutsetning for å kunne passe inn i samfunnet var det også flere av informantene som sa at hadde blitt *mer kollektivistiske* av å bo i Dyssekilde. Dette gjaldt de som anså seg selv for å være mer individualistiske i utgangspunktet, men også de som allerede mente de var kollektivistiske. Likevel er det lite som tyder på at innbyggerne mister sin egen individualitet, og de fleste satte stor pris på å kunne lukke sin dør for å være i fred eller å dra utenfor samfunnet for å treffe andre venner og få nye impulser. Det ble uttalt av to informanter at de av og til følte at man bodde for tett i samfunnet og ikke fikk nok privatliv, og denne følelsen forsterkers ofte når man er litt lei samfunnet, eller det er en konflikt som pågår. Alle de andre sa de følte de fikk nok tid for seg selv, og at det var greit å bare låse døren, eller si klart i fra når man ville være i fred.

Det er heller ikke mye som tyder på at innbyggerne over tid har blitt en mer homogen gruppe. Den typiske oppfatningen blant medlemmene i Dyssekilde er at de alle er meget forskjellige individer. Mens noen av informantene til en viss grad mente at man over tid nærmet seg hverandre noe når det gjelder verdier og en slags felles grunnleggende forståelse av verden, mente omtrent en like stor del at de slett ikke opplevde at man ble likere på noen måte av å bo i landsbyen over tid.

Når man ser på folk som bor i et vanlig boligområde så handler det mye om å bekrefte hverandre ikke sant, at *vi er sånn her*. Men her er folk meget forskjellige og det skal man ha i bakhodet at det er ok å være annerledes [...] Jeg ser at i vanlige boligområder så ligner folk hverandre rimelig mye,

og de vil også gjerne ligne hverandre, og man blir beroliget av å se at man har en avtale om å gjøre ting på en bestemt måte.

Denne ulikheten blant medlemmene som så mange eksplisitt refererte til kan både forklare og forklares av at det opp igjennom landsbyens historie har vært en del uenigheter og konflikter om felles anliggender. Flere av informantene sier at det kan være svært slitsomt når disse konfliktene pågår, spesielt fordi man ikke slipper unna konflikten og de som er involvert, ettersom alle befinner seg på et lite område og ofte møtes ute på en av landsbyens små grusbelagte stier på vei til arbeid eller andre steder. En av informantene sier at hun godt kunne tenke seg å bo i et tilsvarende samfunn hvor hun hadde mer til felles med de øvrige beboerne, da hun følte at det kunne være vanskelig å samarbeide med så mange forskjellige mennesker.

De aller fleste informantene som har bodd i økolandsbyen i noen år sier at de gjennom tiden i samfunnet har lært seg å takle disse konfliktene på en mye bedre måte enn de gjorde i begynnelsen, ved at man ikke lenger blir like opprørt og ved at man tar konfliktene mindre personlig.

Jeg var meget konfliktsky, tidligere altså, men nå er jeg mer bevisst om hvordan man skal gå i klinsj.

I vanlige boligområder (parsellehuskvarter) kan man godt ha nabokonflikter, men da har man som oftest bare to parter. Her har man en mye større flokk som har vært del i det enn bare to mennesker ovenfor hverandre, så på den måten har det virkelig gitt noe ny viten om hvordan man håndterer slike ting.

Når du lurte på om det var noen forskjell på meg og andre som har bodd her kortere tid så har jeg opplevd litt at når det er konflikter så er det noen av de nye folkene som blir veldig opphisset og lissom sånn, *hey, det går ikke an, det kan man ikke gjøre!* og tar det veldig alvorlig [...] Jeg har sett alle disse konfliktene og da har jeg også lært at man ikke skal ta det så alvorlig. Selvfølgelig skal man gjøre noe med dem, men man behøver ikke å begynne å rope og skrike, det hjelper jo ikke så mye, og jeg lar meg heller ikke rive så mye med emosjonelt av konflikter.

Selv om samfunnet altså har en del felles verdier kan det likevel oppstå vanskeligheter når disse skal overføres til praktisk handling, ettersom en og samme verdi kan ha noe forskjellig betydning for forskjellige individer. Ettersom det nå er noen i landsbyen som jobber med å utvikle en felles hensiktserklæring eller en felles ideplattform med noen visjoner for landsbyen kan disse trolig gi noen fremtidige retningslinjer for hvilke handlinger som er i overensstemmelse med disse, og hvilke som trekker i motsatt retning. På denne måten kan man kanskje også redusere graden av uenighet mellom medlemmene fordi en slik hensiktserklæring også vil være til hjelp i rekrutteringsprosessen slik at man kan rekruttere medlemmer som allerede identifiserer seg med økolandsbyens verdigrunnlag.

4.5 Andre faktorer.

Over har jeg forsøkt å se på spesielle faktorer ved økolandsbyen som har vært med til å endre innbyggernes forbruksvaner samt deres holdninger til miljø, økologi og bærekraftighet. Ved å fokusere så mye på en institusjon er det lett å overdrive dens betydning og glemme andre faktorer som er vel så viktige og som for seg-, men også sammen, kan ha minst like stor påvirkningskraft. Her vil jeg kort nevne noen av disse andre årsakene som ble nevnt som kan være bakenforliggende og/eller medvirkende, når det gjelder å forme innbyggernes valg og holdninger på dette området.

Alder: En del av informantene var relativt gamle, og godt over pensjonsalder. To av dem nevnte at fordi de nå var gamle hadde de mindre behov for materielle ting generelt.

Tilbudet av økologiske varer: Ettersom tilbudet av økologiske varer generelt i samfunnet har økt de seneste årene, kan dette være en medvirkende årsak til at informantene har blitt mer tilbøyelige til å kjøpe slike produkter, men som vi har sett har økolandsbyen likevel hatt en klar effekt på denne tilbøyeligheten.

Økt allmenninteresse og kunnskap: Verdenssamfunnet generelt har skjerpet oppmerksomheten voldsomt rundt miljøproblematikk og spesielt klimaendringer de siste tyve årene, noe som synliggjøres i alle de forskjellige internasjonale, nasjonale og lokale miljøorganisasjonene³⁵. Enorme pengesummer blir brukt på forskning i håp om å løse disse utfordringene, og mediene sprer kunnskapen og gjør den tilgjengelig for hele befolkningen, også for de som ikke aktivt søker den. Som flere av informantene sa så blir man stadig omgitt av informasjon også i det øvrige samfunnet som er med til å påvirke hvordan man tenker og handler.

Lavere inntekt: Noen av informantene sier at de tjener mindre penger i økolandsbyen enn de gjorde tidligere. For noen var det nærmest et bevisst valg man hadde tatt ettersom mindre arbeid frigir tid til å bruke på andre ting man verdsetter. Dermed vil det materielle forbruket normalt sett automatisk nedjustere seg selv.

Personlig utvikling og påvirkning fra andre venner og familie: Økolandsbyen er naturligvis ikke innbyggernes eneste referansepunkt, og én informant sier eksplisitt at hun snakker en del om økologi med venner og familie. En annen sier hun hadde startet å sette en

³⁵ I landsbyens oppstartfase hersket det mindre vitenskapelig enighet enn nå om hvorvidt klimaendringer var en følge av menneskeskapt aktivitet eller ikke. En av informantene sier at forskerne nå endelig har lyktes å skaffe vitenskapelig bevis og konsensus om mange av de tingene som økobevegelsen lenge har hevdet men at de ikke riktig ble tatt på alvor den gang.

del spørsmålstegn ved ting hun gjorde i hverdagen, og ønsket å bryte med sin tidligere livsstil som hun kunne merke ikke var sunn. På denne måten har Dyssekilde for henne vært med til å påskynde en forandring som trolig ville skjedd likevel sier hun.

4.6 Forsøker Dyssekilde å påvirke det øvrige samfunn i en mer bærekraftig retning?

Informantene ble også stilt spørsmål om sitt politiske og sivile engasjement for miljøsakene i samfunnet for øvrig. De ble også spurt om å sammenligne sitt engasjement med før og etter de kom til landsbyen for å se om det var noen forskjell. Ingen av informantene sa at deres engasjement i frivillige eller politiske organisasjoner hadde økt etter at de flyttet til Dyssekilde. To av informantene sa spesifikt at de var mer aktive i samfunnsdebatten tidligere, og deltok i politiske demonstrasjoner og lignende, men det syntes å være mer av personlige årsaker at de hadde gått bort i fra dette enn at økolandsbyen i seg selv hadde påvirket deres engasjement³⁶. En generell tendens blant noen av informantene var likevel at engasjementet har endret form og blitt mer lokalisert til Dyssekilde heller enn rettet mot det større samfunnet. Av alle informantene var det kun to som hadde vært *partipolitisk* aktive tidligere, hvorav én fortsatt var det. Ingen nevnte at de var aktive i noen miljøorganisasjoner foruten støtte-medlemskap, eller at de arbeidet offensivt og målrettet for å påvirke miljøpolitikken eller miljødebatten på noen annen måte.

Økolandsbyen har ikke forsterket det politiske engasjementet, det har snarere, altså, før jeg kom hit var det kanskje mer partipolitisk og sånn, her er det blitt veldig fokusert, det blir mer konkret å bo her[...] Vi stopper alle de der store vide diskusjoner så handler vi i stedet, og det kan godt være at vi ikke handler helt så mye eller helt så godt som vi gjerne ville, men vi gjør noe og vi handler her lokalt. Det syntes jeg er en veldig stor forskjell, det er noe med at en på en eller annen måte begynner å leve sine tanker og tro på politikk i stedet for å tenke og tale om den.

Altså, jeg har nok ikke vært mer politisk aktiv og samfunnsengasjert før, jo kanskje en liten smule mer, det vil jeg si, litt mer fagforeningsorientert på min arbeidsplass og mer orientert i forhold til fagforeningspolitikk og sånt. Jeg har tatt mer politiske kamper på mine arbeidsplasser og sånt, det gjør jeg ikke mer [...] Jeg er blitt mer lokalt fokusert og legger mine krefter mer her fordi jeg tenker at det kan jeg mye heller forholde meg til, og det er også viktig at vi fungerer slik at folk utenfra også kan se hvordan man gjør det.

³⁶ En hadde fått en mer hektisk hverdag, og brukte mye tid på sine to barn, og den andre hadde ikke riktig overskudd på grunn av egne personlige utfordringer i sitt liv.

Selv om ikke mange av informantene var særlig politiske var det flere som kunne nevne navn på personer i økolandsbyen som var det, og som av og til arrangerte politiske møter, men de mente generelt at det ikke var veldig mye politisk aktivitet.

Det er noen men ikke mange, vi er meget individualistiske, det er vi, og det er også mange her som nettopp er interessert i alternative ting, alt mulig, og folk som er interessert i alternative ting de er som regel lite politiske så det henger ikke særlig sammen. Folk som er meget politiske de er som regel ikke særlig alternative, det er i hvert fall mitt inntrykk.

Det behøver ikke nødvendigvis å være et motsetningsforhold mellom å dyrke alternative livssyn og å arbeide systematisk for politiske strukturelle endringer³⁷, men i praksis ser det ut til at oppfatninger av typen under er gjeldende for en del av innbyggerne i Dyssekilde som er inspirert av ikke-vestlige livssyn og behandlingsformer.

Jeg begynner å tro at man også kan påvirke på andre plan, altså tankens kraft og sjamankurser og slike ting [...] Altså teknikker til hvordan man kan heale seg selv, heale omgivelsene og relasjoner[...] Jeg har selv opplevd at det har virket[...] Jeg skal ikke stille meg opp og rope og skrike, det er på noen andre plan jeg gjør det nå [påvirker omgivelsene].

Altså, ordet yoga betyr forening av det individuelle og universelle, så elsker du deg selv så kan du elske verden, kan du heale deg selv så kan du heale verden, altså utgangspunktet er alltid en selv og det er det samme her. Hvis vi som samfunn her kan få tingene til å fungere så kan vi spre den gode energien ut til Danmark og så kan verden blir større og større, men du vet alle ting er jo individuelt.

De fleste informantene, også de “alternative” ville klassifisere seg selv som relativt *samfunnsinteressert* ved at de fulgte med i medier, leste kritiske aviser osv.

Det ser heller ikke ut til at landsbyen har hatt nevneverdig påvirkning på hvilke politiske partier informantene stemmer på. Flere sa at valget av parti har endret seg opp igjennom årene, men landsbyen ble ikke sett på som en årsak for disse endringene bortsett fra i ett tilfelle.

Og så har jeg i noen år stemt på de som heter de grønne, også fordi nettopp mange her oppe stemte på dem, det er et sånt parti som står for økologi og slike ting.

De fleste sympatiserer med sentrum og venstresiden i dansk politikk, og riktig mange av informantene oppgav at de stemte på *Socialistisk Folkeparti* som har en grønn profil, og

³⁷ En av innbyggerne jeg møtte som derimot ikke ble intervjuet var aktiv med å arrangere et symposium som tok for seg temaer som økologisk bæredyktighet og sosial rettferdighet kombinert med spiritualitet, og var ett av unntakene til sitatet om at de som er alternative sjeldent er særlig politiske. Dette er likevel først og fremst en måte å mobilisere sivil aktivitet på som kanskje kan transformeres til politisk aktivitet blant noen av deltakerne, men var ikke i seg selv direkte politisk relatert.

Enhetslisten som er et sosialistisk grasrotparti med miljø og klima som en av sine hjertesaker. En av informantene oppgav også at han stemte på de *Konservative*, og han er heller ikke alene om å befinne seg på den høyre siden av sentrum i politikken i økolandsbyen, selv om disse er i et klart mindretall. Politikk er ikke et tema som diskuteres mye her, og ser ikke ut til å ha særlig stor betydning for samarbeidet og samholdet i landsbyen. Få informanter var medlem av noe politisk parti, selv om de fleste mente at det var flere i landsbyen som faktisk var det. Til tross for at den politiske aktiviteten og deltagelse i frivillige organisasjoner ikke er særlig høy virket det ikke som om de intervjuede syntes at det å bo på en slik plass som dette var så krevende at man rett og slett ikke ville ha verken tid eller energi til å delta i øvrig politikk og sivilsamfunn.

Nei, altså, nettopp fordi vi ikke har tvang om at man skal levere så og så mye arbeidskraft eller så og så mye energi i landsbyen så kan man jo godt i perioder si at nå er jeg aktiv i *Torup kultur som er en fritids/aftenskole ting, eller nå [...]*altså vi har en masse folk som er meget interessert og gikk mye opp i klimatoppmøtet i København og la en masse energi i det, altså folk kan godt bo her og være meget aktive i ting utenfor.

Nei, det syntes jeg egentlig ikke er noe som henger sammen fordi igjen så kommer det an på hvor ens lidenskap er, og jeg tror at de som for eksempel deltar på politiske aktiviteter, de gjør det fordi de føler det er noe som de ikke kan la være med, og det tror jeg ikke frivillig arbeid i ØD vil gjøre noen stor forskjell på.

Det er likevel liten tvil om at det krever stor innsats å bo i Dyssekilde sammenlignet med det som kreves i et vanlig nabolag, selv om det ikke er noen formelle krav.

Det krever en del, for hvis vi vil bo her så bør man også en gang i mellom yte noe til fellesskapet [...]Det kan være det offisielle fellesskapet, altså jeg er med i styret, og er med i noen arbeidsgrupper, men det kan jo hende man engasjerer seg videre med at man arbeider sammen med naboer om ett eller annet, barnepassing, eller velge å ha sitt eget stykke hvor man kan dyrke, eller noen andre interesser som man kan ha felles. Det er masse små grupper hvor man har ett eller annet og man kan si at det er jo den måten man bidrar til fellesskapet på.

De siste som har kommet har slitt så hardt økonomisk, så de må tjene mange penger og på den måten har det skjedd et paradigmeskifte i forhold til dem som bor her og kommer til å bo her. Det kommer noen som setter seg så økonomisk hardt i det at de blir nødt til å arbeide like mye som de har gjort tidligere, men de er nødt til å stole på at det er noen som holder den økologiske landsbyen i gang fordi de har ikke tid til å være med selv. Der må man gjøre opp med seg selv på et tidspunkt, hva vi vil, for man er nødt til å ikke stille seg for hardt økonomisk her, ellers kan man ikke være en del av fellesskapet vil jeg påstå.

De fleste informantene var med i en rekke arbeidsgrupper, selv om de i utgangspunktet kanskje ikke følte at de deltok så aktivt, men når de begynte å telle etter hva de var med på kom de likevel frem til at de faktisk gjorde en hel del, og det var helt vanlig å være med i fire

til fem forskjellige arbeidsgrupper. Mange la vekt på at det er viktig å lære å sette grenser for seg selv og hvor mye man orker å bidra internt når man bor på et slikt sted for ellers kan man fort bli utslitt når man i tillegg har eget hus, fulltidsjobb og familie. Det er altså tydelig at tid er en knapp ressurs i Dyssekilde og kanskje spesielt for småbarnsfamiliene, noe som trolig er grunnen til at de eldre ofte er mest aktive.

En del av informantene har mesteparten av sin sosiale omgangskrets utenfor Dyssekilde, mens en annen halvpart nevnte at de har mest sosial omgang med de som bor i økolandsbyen. Likevel blir en tur utenfor, enten til København eller andre steder sett på som et kjærkomment avbrekk ettersom flere føler det er en viss tendens til at man kan bli litt vel navlebeskuende siden mye oppmerksomhet rettes mot å utvikle landsbyen, og det arbeides for at man skal kunne dyrke sine interesser lokalt.

Til tross for at det til nå har vært begrenset aktivitet på dette området var de fleste informantene likevel meget positive til økolandsbyens påvirkningspotensiale i fremtiden.

Det var altså en lang fase her hvor landsbyen skulle bygges opp og vi skulle finne våre egne bein og hvordan fungerer vi og nå tror jeg det kommer en fase hvor vi klarer å lukke mer opp. Vi er i gang med å diskutere verdier. I går var jeg på et møte i felleshuset omkring verdier som jeg også er involvert i, vi skal diskutere hvilke verdier er det vi står for, og jeg tror at i det øyeblikket man kjenner seg som en landsby med en identitet så er det lettere å åpne opp.

Det er store forskjeller blant medlemmene også når det gjelder *i hvilken retning* de mener landsbyen bør forsøke å påvirke det øvrige samfunn mot. Mens noen mener at småskalaorganisering er fremtidens måte å organisere hele samfunnet på, mener andre at det slett ikke er mulig eller ønskelig at alle skal organisere seg på samme måte. De mener heller at det beste man kan håpe på er at økolandsbyer kan gi inspirasjon til mennesker som ønsker å bygge mer miljøvennlige hus, og redusere sitt økologiske fotavtrykk, eller for å vise at de eldre bør verdsettes på en bedre måte enn det som ellers er vanlig. De fleste informantene er skeptiske til å misjonere for sin livsstil, og de syntes det beste de kan gjøre er nettopp å inspirere andre ved å fungere som *gode eksempler* og spre positive ringvirkninger i samfunnet på den måten.

Vi kan vise hva som kan la seg gjøre og på den måten påvirke mennesker lettere, for riktig mange sier at *ja men vi syntes man skal gjøre sånn og sånn*, men så når det kommer til stykket så har kanskje de menneskene ikke selv prøvd det, og dermed er det heller ikke så overbevisende, men her kan vi si at *jeg har prøvd dette og jeg vet at det kan fungere på denne måten*.

Jeg går ikke ut og misjonerer for økologi, men jeg går veien selv, og på den måten så er jeg jo et eksempel, og det tror jeg faktisk er sterkere, eller ikke sterkere men det er i hvert fall sterkt, det kan jeg merke, for nettopp når jeg snakker med noen mennesker om det så er de for det meste svært interesserte i å høre om det.

Man kan ikke frelse verden, altså det kan man ikke, og vi har jo prøvd mange ganger ikke sant [...]Men hvis de er interessert så kan man kanskje endre dem en liten smule, og senere så møter de kanskje noen andre som trekker dem enda mer i den retning og så videre. Altså, jo mer jeg prøvde å få overbevist folk, jo mer motstand følte jeg at jeg fikk, så jeg fant ut at det ikke var særlig smart, så det var bedre å finne noen som hadde noenlunde den samme holdningen, så kunne det være variasjoner innenfor den holdningen sant, og så kunne man diskutere med dem, det var bedre.

Ca. halvparten fortalte likevel at de slett ikke var redde for å stå for det de mener i sosiale sammenhenger og komme med såkalte “stikkpiller” som én kalte det hvis man så noen behandle avfall på en gal måte eller de havnet i en diskusjon hvor det ville være relevant å snakke om økologi og miljø. De fleste forbeholdt likevel slike samtaler til venner og bekjente og ønsket ikke å utmerke seg ut i store forsamlinger.

Det er viktig å påpeke at landsbyen i utgangspunktet har et eksplisitt ønske om å påvirke det øvrige samfunn, og aldri har søkt å trekke seg unna allmennheten (Jf. Vedtægter: § 3). Det er også lite som tyder på at informantene har søkt til denne landsbyen fordi de føler seg fremmedgjort eller ekskludert fra det øvrige samfunnet.

Det er ikke sånn at vi er et lukket samfunn, og vi har heller aldri ønsket å være et lukket samfunn.

I Danmark er det sånn, og sikkert i Norge også at landsbyene blir avfolket og butikkene og skolene stenges, og det var også tilfelle her, og jeg ville gjerne være med å live opp den lille landsbyen igjen og gjøre ett eller annet og å samarbeide med den lille landsbyen slik at vi ikke bare ble et sted langt ute på jordet. Det å ha en tilknytning syntes jeg er fint.

En sånn liten landsby, den er så avhengig av alt som skjer utenom så vi kan aldri lukke oss kun om oss selv, det kan vi ikke så det gjør vi heller ikke.

Det kom tydelig frem at innbyggerne i landsbyen tenker en del på hvordan de kan nå ut til allmennheten, da en del av informantene refererte til ideer, planer og metoder som de selv hadde eller som de har diskutert på medlemsmøtene eller seg i mellom. De fleste syntes det er en vanskelig oppgave å påvirke andre til å forbruke mindre og leve mer bærekraftig, men som det ble påpekt så er ikke denne livsstilen noe som påvirker deres livskvalitet i noen negativ retning, snarere tvert imot. De fleste følte heller ikke at det innebar særlig store offer å leve i landsbyen. Det ble beskrevet som en terskel å trå over, og når man så hadde gjort det ble det vanskelig å leve med et like stort forbruk som tidligere. På denne måten mente de at flere fint burde kunne klare det.

Under følger noen av tiltakene innbyggerne allerede benytter for å påvirke omverdenen, og noen av de aktuelle tiltakene eller mulighetene som landsbyen eller noen av informantene vurderer å starte opp med.

Arbeidsgruppe: Landsbyen har en egen arbeidsgruppe som heter “eksterne relasjoner” og de arbeider spesifikt med å knytte kontakter til det øvrige samfunnet på forskjellige plan, men hovedsakelig med andre økolandsbyer i hele verden.

Rundvisninger: Disse holdes i landsbyen om sommeren og tiltrekker seg hundrevis av turister hvert år. Hit kommer folk fra Danmark og Europa for øvrig, men også en del japanske turister har funnet veien til Dyssekilde. Det er likevel stor forskjell på de besøkende. Noen ser på landsbyen mest som en morsom kuriositet, mens andre eksplisitt ytrer ønske om å starte opp en egen økolandsby. Under klimatoppmøtet i København i 2009 var det mange utenlandske journalister som bodde hos beboerne i landsbyen for å dekke møtet, og de gjorde samtidig intervjuer med noen av innbyggerne. Mediepublisitet er jo nettopp også en måte å kommunisere et budskap på. Dyssekildes nettsider er også svært informative, og her finner man invitasjoner til rundturene og andre arrangementer som landsbyen organiserer, slik som markeder og festivaler³⁸. Disse arrangementene er også med på å synliggjøre økolandsbyen og denne livsstilen. Landsbyen tiltrekker seg altså mange mennesker utenom faste beboere.

Så har vi folk som deg som kommer hit, og jeg tror det har vært slik i alle år her i landsbyen. Folk kommer innom her i korte eller lengre perioder. Folk som jobber, studerer, eller bare er på reise, har venner her osv. Og på den måten så ja, selvfølgelig prøver vi å spre budskapet, men ikke landsbyen som en helhet. Det kan vi gjøre mer av, og det tror jeg også at vi kommer til å gjøre.

Noen nevnte også at landsbyen har diskutert mulighetene for å dele sin erfaring og kunnskap for å bistå andre som ønsker å starte opp lignende prosjekter. En av informantene ønsker også å fokusere på å gi skolebarn et sunt forhold til naturen.

Jeg tror at i disse første tjue årene av landsbyens eksistens så har man brukt mye mer energi på å bygge opp stedet, og jeg tror nå at vi vil se en endring hvor vi vil gå mer ut. De siste årene har vi snakket om å ha en “søster landsby”, og hjelpe noen å starte opp ett nytt sted, og dele mye av vår kunnskap og erfaringer med dem.

Jeg kunne tenke meg at vi brukte mer tid på å gå ut og undervise andre mennesker i å starte små lokalsamfunn. Det har vi snakket om og det vil jeg være med til å fortelle folk hvordan vi gjør, ikke at de behøver å gjøre det på samme måten, men så tror jeg faktisk at det kan brukes på lenger sikt det at vi fokuserer så mye på vår egen prosess

En av mine visjoner er at vi nede på det grønne arealet kan lage undervisning for skolebarn utendørs, så kan vi si til barneklasser at *kom ut og en dag og lær å bake brød og høste* en gang i mellom, og lage mat og leke og sånn. Det er en av visjonene at vi kan gjøre en aktiv innsats for å trekke de lokale skolene til stedet her og undervise dem[...]Det har vi diskutert mye, men det er ingen som har gjort noe konkret ennå, men jeg tror helt sikkert at det blir en realitet innen et par år.

³⁸ Hjemmesiden er også benyttet av studenter og forskere som ønsker å sette søkelys på økolandsbyer, og det var også gjennom denne at jeg fikk kjennskap til samfunnet.

Når det gjelder **samarbeidet med Halsnæs kommune** som Dyssekilde tilhører, og det øvrige lokalsamfunnet sier informantene at holdningene til økolandsbyen i lokalsamfunnet har endret seg fra å være svært kritiske i oppstartsfasen til å bli mer nysgjerrige og vennligstilte over tid. Mange hadde til da kun referanser til fristaden Christiania som de hadde svært negative assosiasjoner til. Etter hvert som innbyggerne har integrert seg-, og bidratt i det øvrige lokalsamfunnet, sendt sine barn på de samme skolene, handlet i de samme butikkene og invitert til diverse arrangementer i økolandsbyen, har stemningen blitt mer og mer positiv. En av informantene mener at landsbyen også har bidratt til å gjøre lokalbefolkningen mer positivt innstilt til økologisk jordbruk³⁹, da mange var imot dette under landsbyens oppstartsfase. De fleste mente at det nåværende samarbeidet mellom kommunen og landsbyen er svært godt, og det syntes å være en underliggende enighet om at hvis man først får til et samarbeid med lokale myndigheter så vil ideene spre seg og danne grunnlaget for mer offensiv samfunnsendring.

Jeg tror det er fra grasrota det skal komme, fordi politikerne vil ha stemmer ikke sant. Hvis det kommer noe nedenfra grasrota, hvis de merker en stemning så er jo politikerne raske til å dreie den veien, det tror jeg de er nødt til, så derfor tror jeg saktens at man nedenfra kan endre noen ting. Hvis man er sterk nok og får mange nok med så endrer det seg [...] det er faktisk etterhvert blitt riktig attraktivt å bo her.

Vi har hatt medlemmer fra bystyret som har stilt spørsmål om dette stedet og slike ting, og lurt på om vi ville skrive litt om landsbyen og lage en brosjyre om den og sånn.

Vi er ikke kommet så langt, men vi er i gang med noen overveielser om å gå i samarbeid med kommunen omkring noe ervervsutvikling [...]Vi har tanker om å lage noen bygninger som produserer mer energi enn de bruker og diverse ting, og gjøre det i partnerskap med kommunen [...] Og nå kommer det også et utspill fra kommunen som sier at de kan se at kommunen har noen muligheter for noe ervervsmessig utvikling forskjellige steder og ett av de stedene det er oss, hvor kommunen ser den økologiske landsby som aktuell også i forhold til aktiv ervervspolitikk så det er ett av de stedene jeg tror vi kommer til å arbeide mest på.

Økolandsbyen samarbeider også med kommunen og andre lokale foreninger i å støtte opp om en del lokale aktiviteter. I mangel av et lokalt forsamlingshus har Dyssekilde stilt Dyssekildegården⁴⁰ til disposisjon til dette formålet, og i samarbeid med den lokale borgerforeningen, og med økonomisk støtte fra kommunen har man fått satt i stand huset med ressurs- og energivennlige løsninger som gjenbruksmaterialer og solfanger. Huset brukes nå til et stort spekter aktiviteter som konfirmasjonsundervisning, tai chi, yoga- og male kurs, foredrag, konserter og andre kulturarrangementer så vel som til diverse private og offentlige

³⁹ Naturligvis i kombinasjon med andre endringer i samfunnet, som at økologisk jordbruk har fått betydelig støtte i naturvitenskapen, og har blitt en ny trend de seneste årene.

⁴⁰ En gammel gårdsbygning med hage som tilhørte økolandsbyen.

fester (Torup landsbycenter 2009).

Det ble også fortalt at flere av medlemmene er aktive i diverse lokale lag og foreninger som driver med forskjellige former for kunst og kultur i Torup som er den nærmeste landsbyen. Økolandsbyen er nettopp tilholdssted for mange kreative mennesker hvor blant annet malere, skuespillere, forfattere og musikere er representert. På denne måten synliggjøres også økolandsbyen og knytter kontakter med det øvrige kulturlivet.

Flere av informantene fortalte også at de forsøkte å spre informasjon om miljøvern og økologi gjennom det arbeidet de har. En student til sine klassekamerater, en lærer til sine elever, en behandler og yogainstruktør til sine pasienter og elever.

Jeg selger kun økologiske ting i min webshop, og jeg holder også kurs hvor vi lager mat, og der snakker vi mye om hvorfor er det viktig å bruke økologiske produkter og hvis man ikke har så mye penger, at man kan kjøpe mindre, og hvordan man kan få alt dette til å henge sammen.

Det generelle inntrykket er likevel at aktiviteten er svært individbasert og at landsbyen som helhet ikke har prioritert dette området.

Vi er ikke særlig målrettet, vi går ikke ut av landsbyen og gjør noe, altså det er noen forskjellige som er medlem av forskjellige organisasjoner, Greenpeace, Worldcharter, noen går på politiske møter og noen er medlem av LØS⁴¹ [...] men vi går ikke ut og lager happenings og sånn, det gjør vi ikke.

De fleste informantene mener at Dyssekilde og innbyggerne her har bidratt mye i lokalsamfunnet, men to av informantene sier også at de syntes at innbyggerne har en tendens til å overdrive landsbyens betydning i forhold til hvor godt forbilde de egentlig er for andre.

Jeg tror på dette her med noen små communities, og hvis vi er mer bevisste om det så kan det nok endre riktig mye, men jeg syntes bare ikke at vi har så mye å vise frem, og jeg syntes ikke vi er så alternative som jeg hadde håpet. Vi skulle vært mer konsekvente på at vi har flyttet inn her sant [...] At vi blir bedre til å være et økosamfunn og ikke bare en hel masse familier som skal ha det til å gå rundt.

Altså, jeg tror folk idealiserer landsbyen mer enn hva den i virkeligheten er, og det syntes jeg er noe tull [...] Det er fint her, men vi er jo ikke ferdig, vi kan ikke lene oss tilbake, det er jo et fuckings arbeide som skal gjøres, for ja, vi er så langt etter tyve år, men hva kan vi så gjøre bedre de neste tyve årene? Hvor CO2 frie kan vi bli? Kan vi gjøre det bedre? Og det kan godt være en tendens til å si at nei, det er fint sånn som det er nå.

Informantene følte heller ikke at de selv var så veldig annerledes enn menneskene i det øvrige samfunnet og var også litt overrasket over at andre utenfor syntes å oppleve dem som så veldig forskjellige og eksotiske fordi de bodde på denne måten.

⁴¹ Landsforeningen for Økosamfunn i Danmark.

Deres kjøkken er litt penere enn mitt, og de har noen andre møbler og sånn, men altså, vi har jo de samme konfliktene, vi elsker våre barn verken mer eller mindre, så man kan si dypest sett at jeg blir forbauset over folk utenfra hvor mye de oppfatter seg selv som forskjellig fra oss som bor her.

5 Analyse.

I hvilken grad kan man så si at Dyssekilde påvirker innbyggernes forbruksvaner og holdninger i en mer miljøvennlig og bærekraftig retning? Under vil jeg argumentere for at økolandsbyen utgjør både en fysisk ramme og en sosial institusjon som samler og forener en rekke faktorer som alle ansees som viktige for å fremme bærekraftig forbruk i den miljørelaterte forbrukerlitteraturen. Her har man blant annet fokusert mye på hvordan kunnskap, verdier, kulturer, insentiver og materielle strukturelle omgivelser påvirker menneskenes forbruksvaner (Heiskanen og Pantzar 1997:411). Til slutt vil jeg argumentere for at landsbyens arbeid på grasrotnivå antagelig er den mest effektive måten de kan være med å påvirke øvrige samfunnsstrukturer på, men likevel oppfordre til økt aktivitet også på høyere nivå i samfunnet og opp mot et bredere lag av befolkningen.

5.1 Fysisk kontekst og lokal infrastruktur – Effekt på forbruksvaner og økologisk bevissthet.

Som vi har sett utgjør økolandsbyen en fysisk kontekst som strengt tatt ikke krever noen vesentlige endringer i innbyggernes forbruksvaner. Den tillater innbyggerne å leve omtrent på samme måten som tidligere og oppfylle de samme behovene, men likevel redusere sitt økologiske fotavtrykk betraktelig på grunn av de energi- og ressurseffektive løsningene som er benyttet blant annet i landsbyens hus og fellesfasiliteter. Tar man utgangspunkt i at innbyggerne ønsker å spare penger vil dette også være bra for miljøet, både fordi ressursene i økolandsbyen (som vann og strøm) koster penger, men også fordi det er penger å spare på dele på visse eiendeler. *Tett sosial interaksjon* i boliggruppene og i landsbyen, er sammen med fasiliteter som *delebilsordning* og *fellesthus* en god kombinasjon for å få ned innbyggernes materielle forbruk. Gitt at samarbeidet fungerer bra vil altså et redusert forbruk være rasjonelt selv for innbyggerne som er mindre miljøbevisste og mindre interessert i å ofre materielle goder av hensyn til miljøet. Naturligvis ville ikke disse fasilitetene og de miljøvennlige husene eksistert hvis det ikke var for noen meget miljøbevisste mennesker som bygget dem. Likevel, siden det nå ikke vil bli bygget flere hus i landsbyen, og flere av innbyggerne har flyttet til etter at huset eller leiligheten er ferdig bygget, har disse innbyggerne trolig redusert sitt økologiske fotavtrykk sammenlignet med der de bodde tidligere.

De forskjellige energiinstallasjonene som veksthager, solcellepanel, solfangere, jordvarmeanlegg og masseovner, kombinert med gjenbruks- og økologiske materialer, samt god isolering, er med på å redusere innbyggernes forbruk av energi og andre naturressurser betraktelig. Avfalls- og gjenbruksstasjonen, pilerensningsanlegget og delebilordningen minsker også presset på naturens ressursgrunnlag og nedbrytingsevne. I likhet med de fleste andre økolandsbyer⁴² befinner Dyssekilde seg på landet og vi har sett at innbyggerne er mindre eksponert for materielle forbruksfristelser her enn i større byer. Jernbanen sørger for at mange av innbyggerne slipper å benytte bil for å komme til jobb, venner eller fritidsaktiviteter. Ettersom de ikke har noen måling av sitt økologiske fotavtrykk eller andre måter å anslå sin belastning på naturen på er det vanskelig å si eksakt hvor mye økolandsbyen faktisk påvirker miljøet. Målinger foretatt på *andre økolandsbyer* bekrefter imidlertid at det er en betydelig forskjell mellom innbyggerne i disse og gjennomsnittet i deres respektive land.

For example, Findhorn Ecovillage in Scotland, Ecovillage at Ithaca in USA and Eco-Valley Ecovillage in Hungary have all been measured to have ecological footprints less than half their national averages (Hansen 2009:6).

Når det gjelder CO2 utslipp rapporterer konsultentselskapet Pöyry A/S at tre av Danmarks økolandsbyer, henholdsvis Svanholm, Munksøgaard og Hjortshøj, har et CO2 utslipp som er 60% under landsgjennomsnittet (Hansen 2009:4). Danmarks gjennomsnittlige økologiske fotavtrykk har til tross for svingninger økt jevnt og trutt siden 60- tallet, og er i dag blant de høyeste i verden og høyest i Europa i 2010, tett etterfulgt av Belgia (Global Footprint Network 2011 b). Det anslås at man ville trengt fire jordkloder dersom hele verden skulle ha like høyt forbruk som en gjennomsnittlig dansk person (Globalis). Dette er nesten dobbelt så mye som i Norge. Til tross for at Dyssekilde ikke er et veldig radikalt økosamfunn vil det være rimelig å anta at de også har et lavt CO2 utslipp fordi Dyssekilde skiller seg lite fra de tre andre landsbyene på de faktorene undersøkelsen foretok sine beregninger på⁴³. Ekstra CO2 reduksjon som følge av økologisk og lokal matproduksjon er ikke tatt med i beregningene (Hansen 2009:5), og dette er kanskje det største skillet mellom Dyssekilde og henholdsvis Hjortshøj og Svanholm når det gjelder forbruk. Man får også et inntrykk av at Dyssekilde

⁴² Se f.eks. Meijering et al. (2007:46)

⁴³ I undersøkelsen foretok man beregninger på den belastningen som oppvarming, elektrisitet, transport, vannforbruk og generelt forbruk utgjør (Hansen 2009:5).

kanskje er noe mer individualisert enn disse to landsbyene⁴⁴ noe som betyr at flere eiendeler trolig er private. Hensikten er imidlertid ikke å sammenligne disse økosamfunnene, men å slå fast at Dyssekilde antageligvis vil ha et økologisk fotavtrykk som vil være *sammenlignbart* med disse landsbyene eller muligens *noe høyere*. Dette er fordi Dyssekilde har få regler mht. hvordan man må bygge hus for eksempel, da flere av husene også var bygget på en mer konvensjonell måte i denne landsbyen. Skal man likevel gjette vil det kanskje være realistisk å sammenligne Dyssekilde med Munksøgaard, hvis fotavtrykk er litt høyere enn de to andre (Ibid:4), men den eneste måten å fastslå noe sikkert er gjennom detaljerte undersøkelser. Vi kan heller ikke vite hvor stor andel av de reduserte CO2 utslippene som kan tilskrives de fysiske strukturene i Dyssekilde, men på bakgrunn av gjennomgangen i forrige kapittel er det grunn til å anse de som betydelige.

Som vi har sett har innbyggerne hatt meget forskjellig motivasjon for å flytte til Dyssekilde. Uansett om innbyggerne i utgangspunktet var svært miljøbevisste eller om det hovedsakelig var andre aspekter enn økologi som tiltrakk dem ved Dyssekilde så gjør den fysiske og materielle konteksten her det mye lettere å leve på en bærekraftig måte enn det ville vært i de fleste forsteder og byer i Danmark. Dette er ingen stor overraskelse, og bør kanskje kunne sies å være et “minstekrav” for økolandsbyer.

Landsbyen benytter seg av *moderne teknologi* som reduserer den totale gjennomstrømmingen av energi relativt til den effekten man får (varme), slik som er tilfellet hvis man benytter seg av jordvarme, eller de benytter fornybare energikilder som vind eller sol. Installasjonene er med andre ord *energieffektive*. Resirkuleringssystemet reduserer også bruken av nye naturressurser fordi brukte materialer kan brukes om igjen, og regnvannstanker reduserer vannforbruket betraktelig. Forskjellen mellom økolandsbyen og den materielle konteksten i det øvrige samfunnet når det gjelder å ta i bruk slik teknologi er trolig i ferd med å minske fordi disse løsningene begynner å bli vanlig også ellers i samfunnet. Man har likevel en høyere tetthet av slike installasjoner i Dyssekilde enn i et vanlig borettslag eller boligområde. Å benytte slike moderne installasjoner er behagelige tiltak som krever liten innsats fra innbyggerne selv annet enn å betale for, og vedlikeholde de spesifikke miljøbesparende apparatene eller fasilitetene. Når det gjelder resirkulering og gjenbruk har vi også sett at dette heller ikke oppleves som særlig tungvint blant informantene. Etter at man har lagt til rette for et system som fungerer i hjemmet går resirkulering automatisk og tar ikke nevneverdig lenger tid enn det ville tatt å kaste alt i ett og samme avfallsspann. Det har blitt

⁴⁴ Se Hansen (2009) for informasjon som kan støtte opp om dette utsagnet.

en vane, og *tillærte vaner har ofte stor betydning for vårt handlemønster*, da slett ikke alle avgjørelser er tatt på grunnlag av en nøye gjennomtenkt nyttekalkulering (Heiskanen og Pantzar 1997; Thaler og Sunstein 2008).

Til tross for at de tiltakene som er nevnt er enkle å gjennomføre kan de likevel ha stor effekt på innbyggernes totale forbruk av energi og ressurser. Adferdsforskning har bidratt med nyttig innsikt i forhold til hva som påvirker individuelt forbruk av ressurser og utslipp av CO₂, og fysisk og materiell kontekst ser ut til å ha en stor betydning i dette henseendet. Newtons og Meyers (2010) statistiske undersøkelse foretatt i Melbourne i Australia viser for eksempel at egenskaper ved boenhetene (bl.a. boligstørrelse, god isolasjon, solcellepanel, regnvannstank, og andre ressurseffektive løsninger), samt husholdningskontekst (husholdningens inntekt, antall personer og barn), hadde mye større effekt på forbruk av vann, energi og utslipp av karbondioksid enn individuelle miljøvennlige holdninger og verdier.

Ettersom man har vært nødt til å holde seg innenfor det generelle bygningsreglementet kan flere av de energi- og ressurseffektive huskonstruksjonene overføres til det øvrige samfunnet, og fungere som en eksperimenterende inspirasjonskilde for andre som også ønsker å bygge miljøvennlige hus utenfor økolandsbyen. Pilerensningsanlegget er Nordens største og demonstrerer også at Dyssekilde er et *eksperimenterende* samfunn, til tross for at de ikke selv har oppfunnet disse resemekanismene. Det å starte på et slikt prosjekt viser at man ikke er redd for å ta en risiko for å gjøre ting på en mer naturlig og miljøvennlig måte. Ellers benytter landsbyen seg stort sett av teknologi som er utviklet andre steder, og inntar ikke selv en forskerrolle på dette området. Selv om det øvrige samfunnet også tar i bruk mer miljøvennlig teknologi vil disse avveiningene her trolig i større grad avhenge av *prisen* ettersom noen miljøvennlige investeringer i mange tilfeller er svært dyre, og ikke umiddelbart lønner seg rent økonomisk. Dette gjelder blant annet Solfangere og solcellepanel (Enova 2003), men også varmepumper⁴⁵ for å utnytte varme fra væske luft eller jord. Informantene i Dyssekilde ser ut til å være *mer villige* til å betale for at det de kjøper skal være økologisk og miljøbesparende, og *prisen* ser ut til å ha *mindre betydning* for dem enn det som er vanlig i samfunnet for øvrig. Naturligvis kan myndighetene i de respektive landene påvirke ved hjelp av økonomiske insentiver og støtteordninger⁴⁶ for å oppmuntre befolkningen til å ta i bruk alternativ miljøbesparende teknologi, men det er likevel rimelig å anta at de som allerede er interessert i miljøvern og verdsetter økologi og bærekraftighet vil ha større sannsynlighet for å

⁴⁵ Fordi de utgjør en stor engangsinvestering som ikke alle har råd til.

⁴⁶ I Norge har man for eksempel tilskuddsordninger for de som ønsker å benytte alternative energikilder i oppvarmingen av sin husstand. Se Enova (2009) for mer informasjon.

oppøke og benytte seg av disse mulighetene enn de som ikke er det.

Selv om utvikling av bedre teknologi er et viktig tiltak for å bekjempe klimaendringer har jeg tidligere argumentert for at det ikke er en tilstrekkelig tilnærming, og at det i tillegg også kreves en reduksjon av vårt forbruk både av varer og tjenester for at det skal ha en stor nok betydning for miljøet. Forholdet mellom økonomisk vekst og bærekraftighet problematiseres gjerne blant forskere og akademikere, men i relativt liten grad i politikken. Blant norske politikere strander miljødebatten ofte på dette punktet som dreier seg om energi og utvikling av bedre teknologi, for at man kan opprettholde produksjonen og forbruke like mye som før, men med mindre belastning på miljøet. Rent politisk blir det sett som en umulig oppgave å oppfordre til *reduisert forbruk* (Mathisen 2009:224; Aall 2011). Politikerne kan benytte seg av økonomiske insentiver som subsidiering, skatter og avgifter for å styre forbruket, men ettersom store reduksjoner i forbruk vil føre til at den økonomiske veksten stagnerer er det lite sannsynlig at regjeringer vil benytte slike virkemidler i tilstrekkelig stor grad og omfang. Ønsker man å minske det totale forbruket har man derfor trolig mye å vinne på å forsøke å påvirke menneskers bevissthet og holdninger til forbruk og miljø.

Som vi har sett er det også noen utsagn fra informantene som tyder på at den fysiske konteksten i Dyssekilde faktisk også kan ha en effekt på deres *økologiske bevissthet*. Resirkulerings- og avfallssystemet ser ut til å gjøre informantene klar over hvor mye avfall de faktisk har når de aktivt må dele opp avfallet i forskjellige kategorier. På den måten *ser* man hvor mye man forbruker av hver del, for eksempel hvor mye mat som kastes. I tillegg gir resirkulering en tilfredsstillende følelse ved at man føler at man er med til å utgjøre en liten forskjell selv om individuelle handlinger betyr forholdsvis lite i den store helheten. Informantene som nevner resirkulering under avsnitt 4.2.2 kan karakteriseres som moderat til litt over gjennomsnittet bevisst om økologi og miljøvern før de flyttet til Dyssekilde, men de føler alle at denne bevisstheten har økt den perioden de har levd i økolandsbyen, og resirkulerings- og gjenbruksstasjonen ser altså ut å være en medvirkende faktor til dette. Informantene gav inntrykk av at det til tider har vært en utfordring å få alle i landsbyen til å benytte dette systemet på riktig måte, men det virket som om alle informantene selv hadde et helt uanstrengt forhold til resirkulering, og at dette hadde blitt automatisert i deres daglige rutiner. Resirkulering ser både ut til å ha blitt en *vane* man automatisk gjør, men denne handlingen i seg selv ser også ut til å gjøre dem mer bevisst om at dette er viktig, og det i en så stor grad at det føles feil å ikke sortere avfallet sitt. Det ser dermed ut til å ha en *selvforsterkende effekt*. Jeg kommer straks tilbake med en tolkning på hvorfor.

For øvrig er arkitekturen og de naturlige omgivelsene frie for asfalt og betongfliser som vanligvis benyttes for å øke komforten i vanlige boligfelt. Dette blir også sett på av noen informanter som en daglig påminning, og fører til at man tenker over at man befinner seg i naturen og i et miljøvennlig samfunn. Dette kan trolig også ha en virkning på innbyggernes underbevissthet som også vil være av betydning for deres forbrukervalg, til tross for at man ikke vil tenke eksplisitt gjennom hvorvidt alt man foretar seg er miljøvennlig eller ikke.

Spesielt interessant er det kanskje hvordan man ved den enkle installeringen av en vanntank som samler regnvann kan få et nytt syn på begrepet *vann*. Selv om ferskvann ikke er en begrenset ressurs verken i Danmark eller Norge er det mange steder i verden hvor dette er tilfellet, og tilgangen til ferskvann er allerede en kime til mange konflikter og er spådd å være det i enda større grad i årene fremover på grunn av ulik tilgang i de forskjellige geografiske regionene (Tvedt 2003:127). Ved å benytte regnvann i større grad enn det som gjøres i dag, både i toaletter, men også i vaskemaskiner og kanskje til og med i dusjen vil man kunne spare store mengder vann. Hvis slike vanntanker kan forsterke individens bevissthet om hvor mye vann de faktisk benytter, kan det kanskje også ha en tilleggseffekt ved at man blir flinkere til å spare på vannet også når man er andre steder hvor slike regntanker ikke er installert, nettopp fordi man har en oppfatning om at man benytter *drikkevann* når man trekker ned i toalett, vasker seg selv og sine klær. Kanskje kan det også ha ringvirkninger i form av at man tenker mer over sitt forbruk av andre naturressurser og sparer mer på disse. Om det er en sammenheng mellom denne typen bevissthet, og faktisk redusert forbruk av vann må dog undersøkes nærmere før man kan trekke slike konklusjoner. Informanten som nevnte dette punktet var selv en av dem som sa han hadde blitt mer tilbakeholden med å kjøpe nye ting etter at han flyttet til Dyssekilde, og forsøkte i større grad å bruke det han allerede hadde eller å kjøpe brukte ting. Som enkelttiltak vil denne vanntanken trolig ha svært liten forklaringskraft på totalt forbruk av naturressurser, men i kombinasjon med de andre faktorene i økolandsbyen er det tenkelig at den har bidratt til økt økologisk bevissthet hos innbyggerne som har installert en slik.

Det å velge å benytte disse miljøvennlige fasilitetene ser ut til å forutsette en viss omsorg for miljøet, men ikke nødvendigvis, ettersom økonomisk motivasjon (som allerede nevnt) også benyttes for å få folk til å resirkulere eller montere energibesparende installasjoner. I Norge har man for eksempel et slags lotteri hvor man kan vinne penger ved å skrive navn og telefonnummer på melkekartongene man resirkulerer (Grønt Punkt 2011). Hvis man i det øvrige samfunn kan avdekke hvorvidt det å benytte slike fasiliteter som omtalt

her i seg selv kan ha en bevisstgjørende effekt, også på de som ikke verdsetter miljø i særlig stor grad i utgangspunktet, så vil kanskje økologisk bevissthet kunne øke i takt og samarbeid med teknologisk utvikling. Her er det viktig med en tverrfaglig tilnærming, og psykologien kan trolig bidra til å klargjøre mer hvilken innvirkning den fysiske konteksten og infrastrukturen har på hvordan menneskene betrakter naturen og i hvilken grad de verdsetter og ivaretar den.

Hva slags mekanismer kan gjøre at disse fysiske faktorene bidrar til å øke den økologiske bevisstheten til informantene? Som allerede nevnt i empirikapittelet kan det se ut som om det *visuelle* aspektet har stor betydning. En del undersøkelser viser at mekanismer som gir direkte informasjon om-, og visuell tilbakemelding eller *feedback* på hvor mye energi man bruker, såkalt *øko-feedback*, har ført til en økning i individers tilbøyelighet til å spare på strøm, ved å appellere til deres bevissthet eller underbevissthet. Tilbakemeldingen kan kommuniseres på mange måter. Mest vanlig er det kanskje å benytte monitører som plassert på strategiske steder synliggjør energiforbruket på en kontinuerlig basis, men man kan også benytte seg av visuell kunst eller andre mer oppfinnsomme artefakter (Geller 1995:188; Thaler og Sunstein 2008; Holmes 2007). Poenget er å *synliggjøre* energiforbruket fordi energi ikke vanligvis lar seg observere på andre måter enn gjennom strømregningen, og den kommer gjerne ikke ofte nok til å fungere som en kontinuerlig påminning. Jo hyppigere man får tilbakemelding om sitt faktiske forbruk, jo mer ser det nemlig ut til at man reduserer forbruket (Holmes 2007:6; Thaler og Sunstein 2008). Tilbakemeldingen konverterer ofte energibruken til penger for å illustrere hvor mye det nåværende forbruket koster, men kan også visualiseres med referanse til miljøet som viser om forbruket representerer et økologisk fotavtrykk som er stort eller lite. Man kan for eksempel vise hvor mange trær som kreves for å absorbere det til enhver tid gjeldene CO₂ utslippet, ettersom trær synliggjør sammenhengen mellom energiforbruk og naturen, og samtidig er et objekt de fleste har positive konnotasjoner til (Holmes 2007:8).

På samme måte som slike feedback- mekanismer synliggjør energiforbruk kan man si at *resirkulering i Dyssekilde ser ut til å synliggjøre* og dermed bevisstgjøre innbyggerne hvor mye de faktisk kaster av de forskjellige kategoriene, noe som skjules når man bare kaster alt i én og samme avfallsdunk. Dette kan som vi har sett ut i fra et av utsagnene trigge et ønske om å generere for eksempel mindre matavfall. Undersøkelser foretatt over 10 OECD land viser blant annet at den sterkeste motivasjonen for å bedrive resirkulering er en følelse av en moralsk forpliktelse, og troen på at resirkulering faktisk har en vesentlig betydning for miljøet

(Halvorsen 2010:19). Det kan være grunn til å anta at det å kunne se helt konkret hvor mye av ens avfall som kan brukes om igjen av de forskjellige kategoriene bidrar til en følelse av at dette er viktig, og et ønske om å fortsette å resirkulere.

Det å ha en vanntank er også med å *synliggjøre* at vann ikke bare er noe som befinner seg i springen, men at det har en kilde, og at man faktisk er avhengig av nedbør for å få utført en del viktige funksjoner i hjemmet. Når man har en intern *konkurrans*e i økolandsbyen om å forbruke minst vann vil det også føre til at man må forholde seg mer aktivt til sitt forbruk ved at man vil *se og sammenligne* forbruket fra måned til måned, og ønske å forbedre seg.

Ved å satse enda mer på tiltak som *synliggjør* *linken mellom vårt forbruk og hvordan dette påvirker naturen*, kan myndighetene og miljøvernorganisasjonene kanskje bidra til å øke bevisstheten også blant de som ikke er så opptatt av miljø fra før i det øvrige samfunn. Salg av klimabilletter er blant annet en slik måte å synliggjøre denne sammenhengen på, men jeg vil påstå at det ennå er mye forbedringspotensiale i å finne kreative og effektive måter for å gjøre sammenhengen mellom forbruk og miljø mer tydelig, og man kan trolig rette disse tiltakene inn mot flere typer ressurser enn det som er tilfellet i dag.

Man skal likevel ikke overdrive effekten av de fysiske aspektene på innbyggernes økologiske bevissthet. Den største miljøgevinsten når det gjelder fysisk kontekst kommer trolig direkte fra teknologien benyttet i landsbyen, og måten landsbyen er konstruert på som gjør det mulig å leve med et mindre økologisk fotavtrykk her enn andre steder. Uansett hvor miljøbevisst man er vil det være vanskelig å konvertere dette til miljøvennlig handling hvis den fysiske konteksten og strukturene i det øvrige samfunnet gjør dette vanskelig.

5.2 Kort avstand mellom produksjon og konsum – Effekt på økologisk bevissthet og forbruksvaner.

Hypotese 2 som hevder at det å ha kortere avstand mellom produksjon og konsum vil gjøre innbyggerne mer miljøbevisst og føre til at de ivaretar naturen og ressursene på en mer bærekraftig måte, er det relativt vanskelig å finne tungtveiende støtte for, rett og slett fordi denne landsbyen ikke er veldig selvforsynt eller avhengig av sitt eget økosystem. I hvert fall ikke når det gjelder helt grunnleggende behov som mat og drikke. Informantene hadde likevel noen interessante refleksjoner rundt dette temaet, og selv om man ikke har noe grunnlag for å “teste” teorien blir det i hvert fall tydelig at teorien i seg selv er alt for generell og trenger å spesifiseres mer. Under hvilke forhold er den forventet å holde? Ifølge

informantene ser påstanden ut til å forutsette at de ressursene man benytter er svært *knappe* for at man skal spare på dem. Hvis ikke det er tilfellet bør *innsatsen* man legger ned i å produsere varene være stor relativt til den avkastningen man får, slik at sløsing vil føre til mye mer arbeid. I motsetning til resirkulering ser det ikke ut til at selvforsyning har en vanedannende effekt i samfunnet, ettersom flere vurderte å kutte det ut. Dette er trolig fordi dyrking tar lang tid, samt at det ikke ser ut til å være rasjonelt rent økonomisk.

Likevel er det ganske tydelig at det å bo i Dyssekilde har vært med på å øke informantenes bevissthet om menneskets avhengighetsforhold til naturen gjennom både *økt teoretisk kunnskap, praktisk erfaring og nærhet til den*. Det å arbeide med praktiske prosjekter innad i landsbyen ser ut til å ha en *kunnskapsgenererende effekt* både på det teoretiske og det praktiske plan, fordi man er nødt til å søke informasjon om økologi og bærekraftighet når man skal gjennomføre disse. Kunnskapsformidling gjennom medier og moderne informasjonsteknologi muliggjør samarbeid på tvers av geografiske regioner, uten at man selv må forflytte seg fysisk. Økolandsbyer verden over kan dermed benytte seg av hverandres kunnskap og erfaring i forhold til hvilke løsninger som fungerer. Tilgjengelig kunnskap gjør det dermed mye lettere å bo i en økolandsby siden man kan bruke mer tid på å gjøre det “rette” med en gang, og mindre tid på å prøve å feile, noe som kan få utilsiktede miljøkonsekvenser.

New Economics Foundation (2009)⁴⁷ sier at som en følge av dagens globaliserte og desintegreerte produksjonsmønster har en rekke praktiske kunnskaper gått tapt.

From making clothes to food growing, preparation and preserving, from building skills and the use and repair of everyday household goods, to even the making of music and art – simple skills that were taken for granted by countless generations have withered. A wide range of activities, goods and services was incorporated into the market as it expanded, like a cuckoo in the nest, displacing other ways of organising life (NEF 2009:67-68).

Når produksjon av flere varer flyttes tilbake til en mer lokal arena vil dette igjen føre til en såkalt “*reskilling*” som vil si at innbyggerne vil gjenoppdage “tapte” ferdigheter på disse områdene mener de. Det å utføre viktige oppgaver selv og være delvis selvforsynt ser ut til å være et ideal i Dyssekilde. Jeg kan ikke konkludere med at det å bo i dette samfunnet har ført til en slik “*reskilling*”, men siden omtrent alle innbyggerne er med i en eller flere

⁴⁷ Den britiske tenketanken referert til på side 9.

arbeidsgrupper er det sannsynlig at de fleste har lært en del *praktiske ferdigheter* som de ikke hadde fra før, til tross for at dette ikke ble berørt med et konkret spørsmål i intervjuene. Vi har også sett i avsnitt 4.4.1. at mange av de gamle er blant de mest aktive i landsbyen når det gjelder å utføre oppgaver frivillig på vegne av fellesskapet. De bidrar til økt velvære uten å delta i den formelle økonomien hvor ens innsats i større grad verdsettes ut i fra hvor effektiv man er til å generere fortjeneste (i form av penger) i bedriften hvor man er ansatt. Ettersom det meste av arbeidet i økolandsbyen blir gjort av innbyggerne selv på frivillig basis i den uformelle økonomien er dette med å demonstrere at verdier og velvære kan skapes på *mange andre måter* enn gjennom materiell rikdom. Flere av informantene nevnte nettopp at man verdsetter et stort mangfold av evner i landsbyen, og at de eldre gjerne verdsettes høyere her enn det som ellers er normalt i det konvensjonelle samfunnet.

Å måtte *gjøre en innsats* for å få de hverdagslige tingene som informantene tidligere har tatt for gitt, f.eks. varmt vann, og varme i huset, ser også ut til å være med på å øke den økologiske bevisstheten. Selv om informantene i utgangspunktet visste at høyt forbruk av ressurser ikke er bra for miljøet, får vi likevel inntrykk av at det gir en større bevissthet når man selv får *erfare* hvor mye som kreves for at disse nødvendige ressursene skal være tilgjengelig, og man kan se hvor de kommer fra. Det samme ser ut til å gjelde for grønnsaksdyrking. I den grad innbyggerne er delvis selvforsynt på grønnsaker ser det å måtte *jobbe* for å få dem ut til å ha større betydning for deres økologiske bevissthet enn at de føler en slags avhengighet til et eget økosystem eller kan observere miljømessige konsekvenser av menneskelig aktivitet i sine lokale omgivelser. Derfor kan kort avstand mellom produksjon og konsum likevel være viktig for å få innbyggerne til å spare på naturressursene til tross for at man kun er selvforsynt på noen få områder. Det å måtte jobbe selv for de ressursene man forbruker ser ut til å forsterke den økologiske bevisstheten i hvert fall hos de som allerede har *en viss empati* for naturen. Selv for mennesker som ikke er nevneverdig interessert i miljø vil det være rasjonelt å spare på ressursene, gitt at man er en nyttemaksimerende aktør, fordi sløsing vil føre til mer arbeid og “ubehag” *for en selv*. Derfor bør man kanskje ikke nødvendigvis gå veien om en holdningsendring eller bevissthetsendring for å redusere sitt forbruk. Kanskje holder det hvis man øker selvforsyningen på noen av de tingene man forbruker.

Til tross for at vi lever i et informasjonssamfunn hvor kunnskap aldri har vært mer tilgjengelig, og vi vet mer om klima og miljø enn vi noen gang har gjort, ser det altså ut som om denne kunnskapen har en sterkere effekt på informantenes økologiske bevissthet når den

kombineres med deres praktiske erfaringer, og de selv får kjenne på kroppen at de ressursene vi forbruker ikke bare kommer automatisk som en nærmest utømmelig kilde. Når man bor i en by og selv er distansert fra disse praktiske erfaringene er det ikke sikkert at det å lese om naturens begrensninger vil ha en like stor effekt på ens bevissthet så lenge man ikke selv behøver å forholde seg aktivt til dette i hverdagen. Som en av informantene påpekte er det ironisk at all den kunnskapen vi har i dag trolig ikke ville oppstått dersom alle mennesker alltid skulle bodd i slike små og relativt autonome samfunn uten stor grad av integrering og konkurranse seg i mellom, ettersom kunnskapsgenerering historisk sett gjerne har vært nært knyttet til den moderniseringsprosessen som har foregått frem til i dag. Dette gjelder i det minste hvis man mener at konkurranse og mulighetene for å ekspandere til nye markeder er en forutsetning for innovasjon og generering av ny kunnskap. I et slikt perspektiv kan det se ut til at økolandsbyen på en måte “snylter” på den kunnskapen som er tilgjengelig i det øvrige samfunn, men samtidig kritiserer dette samfunnet. Man kan likevel velge å betrakte dette fra et motsatt ståsted som vi har sett her. Gitt at vi i dag har et så høyt kunnskapsnivå har man nå frihet til å benytte denne på en ny og gunstig måte for å gjøre slike småsamfunn mer bærekraftige enn de hadde mulighet til å være tidligere.

I en tid hvor mange barns forhold til mat ofte ikke strekker seg lenger enn til frysedisken på nærmeste matvarebutikk, er praktisk erfaring også noe som barna i Dyssekilde får med seg når de tas med på åkeren for å dyrke grønnsaker. Barna ble ikke intervjuet, og vi kan dermed ikke si noe sikkert om hvordan grønnsaksdyrking vil påvirke deres syn på naturen verken nå eller når de vokser opp. Hvis de får muligheten til å utforske grønnsaksdyrking uten for mye press fra overivrige foreldre kan det likevel være fornuftig å anta at de vil ha langt større forståelse for hvor viktig naturen er for vårt livsgrunnlag, enn barn som vokser opp i byen uten de samme mulighetene for å produsere egen mat. Basert på at det å måtte *arbeide* for naturressursene synes å være viktig for denne bevisstgjøringen, vil jeg anta at denne effekten vil være sterkere hos de barna som er vokst opp i økolandsbyer enn hos barn som vokser opp på mer industrialiserte gårder fordi man i de fleste økolandsbyer gjør mye arbeid manuelt uten bruk av tid- og arbeidsbesparende maskiner, og mer av tiden går med til direkte kontakt med naturen gjennom dette arbeidet. Det er imidlertid prematurt å trekke slike konklusjoner på grunnlag av denne studien.

På bakgrunn av de foregående diskusjonene kan vi til en viss grad hevde at Dyssekilde fremmer økologisk bevissthet i form av *økt kunnskap om miljø og bærekraftige løsninger* og *økt forståelse for vårt avhengighetsforhold til naturen* gjennom at de selv legger ned *arbeid*

for å få tilgang til noen viktige ressurser og funksjoner. Deres *praktiske erfaring* ser igjen ut til at man bedre kan nyttiggjøre seg av teoretisk kunnskap. Uten å ha foretatt en lignende analyse vil jeg rent tentativt anta at det samme vil kunne gjelde for de fleste andre økolandsbyer, ettersom selvberging (eller delvis selvberging) er idealet for de fleste, og det meste av det praktiske arbeidet i økolandsbyene gjøres av medlemmene selv (Meijering et al. 2007:47).

En utfordring for økolandsbyene og innbyggerne der er å finne ut av hva slags forhold de skal ha til samfunnet utenfor og hvor mye av tiden deres som skal benyttes på frivillig arbeid for økolandsbyen, og hvor mye som skal benyttes i lønnet arbeid på en vanlig arbeidsplass. Som vi har sett kan en miljøvennlig livsstil til tross for at man benytter seg av gjenbruksartikler være svært dyrt, spesielt hvis man installerer miljøvennlige energikilder, og kun vil kjøpe økologiske varer til en hel familie. Dette krever at man må arbeide en del utenfor landsbyen for å få nok inntekt, noe som kan gå på bekostning av den tiden man har til rådighet for å jobbe for landsbysamfunnet. Pepper (1991) viser også at tendensen i de økosamfunnene han studerte var at man over tid hadde blitt mer og mer lik det samfunnet som de i utgangspunktet ønsket å være et alternativ til, ved at innbyggerne selv økte sin materielle velstand og i større grad enn tidligere ønsket seg "luksusgjenstander" som gjorde hverdagen mer komfortabel.

Selv om de fleste innbyggerne i Dyssekilde lever forholdsvis beskjedent var det vanlig blant flere å ha tv, stereoanlegg og vaskemaskin. Med slike ting kommer også høyere økonomiske forpliktelser, mer lønnsbasert arbeid, og dermed logisk nok mindre tid til å delta i praktiske gjøremål. Til tross for at mye praktisk arbeid fremdeles gjøres av innbyggerne selv så har flere av disse oppgavene blitt overlatt til spesialiserte firmaer enn tidligere. Hvis dette fortsetter å skje i stor grad kan det kanskje rokke ved den kunnskapsgenererende funksjonen landsbyen har ved at man er selvhjulpen og løser samfunnets viktigste praktiske utfordringer på egen hånd. Naturligvis blir man likevel nødt til å sette seg inn i hvilke firmaer som er de beste, og diskutere økologi på medlemsmøtene, men dette krever ikke at man innhenter like detaljert kunnskap om de mulige løsningene og man kan overlate mye til kontraktøren og forholde seg mer passivt til selve gjennomføringen. I ytterste konsekvens kan kanskje dette føre til en mer passiv tilnærming til økologi og bærekraftighet blant innbyggerne. Dette kan også gå utover samarbeidet og interaksjonen dem imellom, for som jeg skal komme tilbake til i neste del er det at man møtes og snakker om hvordan man skal løse oppgaver, altså *selve*

diskusjonen, minst like viktig som den informasjonen og kunnskapen som faktisk blir innhentet ved gjennomføring av prosjektene i økolandsbyen.

5.3 Økolandsbyen som sosial institusjon - Effekt på innbyggernes økologiske bevissthet, holdninger og verdier.

Jeg vil her diskutere hvordan Dyssekilde som en sosial institusjon bidrar til å påvirke innbyggernes holdninger og økologiske bevissthet, samt undersøke om det er noe som taler for at mer fundamentale endringer i verdier har manifestert seg som følge av innbyggernes interaksjon og landsbyens normer og regler. Jeg vil også se litt på hvordan dette henger sammen med forbruk, siden holdninger som vi har sett ikke alltid er de beste indikatorene på miljøvennlig handling.

Først vil jeg se på landsbyens beslutningsmekanismer og hvordan deliberasjon ser ut til å fremme *utveksling av kunnskap og forskjellige perspektiver* slik at innbyggernes preferanser i forskjellige saker kan dannes på et mer *informert* grunnlag enn det som er typisk for liberale demokratier hvor innbyggernes individuelle preferanser gjerne dannes mer i isolasjon, og aggregeres gjennom periodevise valg (Smith 2003:58). Ettersom innbyggerne i Dyssekilde er svært forskjellige mht. utdanning, interesser og sosial bakgrunn er det logisk at deres holdninger reflekterer denne diversiteten slik at man på debatt- og medlemsmøtene faktisk har et bredt spekter av perspektiver representert. Det at landsbyen opp igjennom tiden har vært preget av en del konflikter støtter opp under denne antagelsen.

Det er lite som tyder på at innbyggerne har blitt en mer homogen gruppe over tid. De er likevel forent av noen kjerneverdier som bærekraftighet, fellesskap, og toleranse, men det kan være store variasjoner i hva som legges i disse verdiene ettersom disse er temmelig abstrakte.

Som vi har sett rommer de kvartalsvise medlemsmøtene og debattmøtene i forbindelse med prosjekter en god del rom for deliberasjon og diskusjon til tross for at beslutningene hovedsakelig tas ved avstemming hvor majoriteten er avgjørende. Her utvider medlemmene sitt kunnskapsnivå om faktiske forhold som vedrører de sakene som diskuteres, og må argumentere for sine egne meninger i offentlighet samtidig som de utsettes for motstridende synspunkter og perspektiver. Dette er fordelen med deliberative beslutningsformer sammenlignet med mer konvensjonelle liberale demokratier hvor man gjerne har mindre grad av interaksjon og diskusjon mellom beslutningstakerne. “*Within a deliberative rather than an*

aggregative context, participants are more likely to engage in 'public good thinking' ” (Barry 1999:217). Når beslutningstakerne blir nødt til å argumentere for sine synspunkter i et offentlig forum vil det gjerne føre til at man forsøker å komme frem til hva som er til det *felles beste*, heller enn å argumentere for mer snevre egeninteresser som ikke vil kunne få bred støtte. Som velger i et representativt liberalt demokrati⁴⁸ kan man stemme anonymt og mer ut ifra sine egne preferanser, heller enn å få utfordret disse preferansene i lys av mer informasjon og “bedre” argumenter som kanskje kunne bidra til at innbyggerne endrer sitt standpunkt⁴⁹ (Barry 1999:217). Aktiv deltakelse i deliberative fora som man har i Dyssekilde tilrettelegger altså for holdningsendringer i større grad enn ved beslutningsmekanismer som kun aggregerer allerede eksisterende standpunkter.

Mens Jürgen Habermas og de som er inspirert av hans teorier, argumenterer for at målet med deliberasjon bør være å oppnå konsensus, mener Smith (2003:59) at det finnes gode grunner til å oppgi dette kravet⁵⁰. I en verden preget av et stort verdimangfold bør den deliberative prosessen bedømmes ut i fra hvorvidt den lykkes i å skape *gjensidig respekt og forståelse* mellom deltakerne, heller enn hvorvidt man klarer å diskutere seg frem til et forslag som alle deltakerne kan stille seg bak. Hvis deliberasjonen i seg selv kan *forbedre og komplettere* det grunnlaget deltakerne danner sine meninger og standpunkter på, så kan man likevel ta avgjørelser ved votering. Prosessen vil i seg selv være legitim hvis alle føler seg *inkludert* og blir møtt med *åpenhet og respekt* når de argumenterer for sine synspunkter (Smith 2003:58).

Ettersom Dyssekilde er et såpass heterogent samfunn med mange medlemmer kan konsensus være en ekstremt vanskelig og ikke minst tidkrevende oppgave. Her er det ca. 120 voksne som utgjør den beslutningsdyktige medlemsmassen. Som vi har sett er det forskjellige oppfatninger blant informantene om hvor godt beslutningssystemet fungerer. Et problem ser ut til å være manglende oppmøte når saker skal diskuteres, og dette kan føre til at en del perspektiver aldri kommer frem på disse medlemsmøtene. Det vil si at beslutningene overlates til de som faktisk dukker opp. Det vil gjerne være de som alltid går på medlemsmøtene av ren plikt, og de som har sterke nok synspunkter om saken til at de vil diskutere den. Dette behøver ikke nødvendigvis være et problem, men kanskje kan det tenkes

⁴⁸ Jeg erkjenner naturligvis at det finnes innslag av deliberasjon også i liberale demokratier, men gjerne i mindre grad enn det som er tilfellet i slike deliberative deltakerdemokratier.

⁴⁹ Innbyggerne utsettes naturligvis likevel for alternative perspektiver også i konvensjonelle liberale demokratier gjennom medier og andre offentlige diskusjoner, men må ikke selv aktivt delta i debatten eller forsvare sine individuelle synspunkter i offentlighet.

⁵⁰ Se Smith (2003:58-59) for flere begrunnelser for hvorfor man bør oppgi kravet om konsensus under deliberativt demokrati.

at en del av de som ikke møter opp fordi de ikke føler at sakene er så viktige faktisk ville oppleve dem som viktige likevel etter å ha hørt diverse argumenter. Informantene har gitt uttrykk for at det hendte at folk bare trengte litt mer informasjon før de kunne gjøre seg opp en mening om en sak. Vi har og sett at det av og til hender at en del av de som er på medlemsmøtene ikke har satt seg skikkelig inn i sakene, eller vært på debattmøtene på forhånd. Hvis dette er personer med sterke meninger kan man risikere at et u-informert flertall av deltagerne kan overtale de andre deltagerne i disfavør av den “beste” løsningen sett fra perspektivet til de som har utarbeidet saken og har mest informasjon om den.

Likevel virker det som om beslutningsformen i seg selv har *legitimitet*, ettersom de fleste sa at de følte de kunne ha innflytelse hvis det var noen saker de hadde sterke meninger om, og når de ville legge ned en innsats for å argumentere for disse. Det var altså ingen som følte at de var ekskludert fra beslutningene. Vi har likevel sett at de som har erfaring og selvsikkerhet nok til å tale i forsamlinger og som evner å argumentere for sine synspunkter på en saklig og strukturert måte har størst sjanse til å vinne frem med argumentene sine. Det er klare tendenser til at de som har mest fritid og har bodd lengst i landsbyen er blant disse. Det gjelder hovedsakelig mange av de eldre i økolandsbyen. Dette kan tyde på at det å bo og delta i samfunnet over lenger tid har en positiv læringseffekt på evnen og selvsikkerheten til å argumentere i større forsamlinger, men dette temaet ble ikke berørt direkte av spørsmålene og er derfor kun en antagelse. Antagelsen er dog ikke urimelig, ettersom vi ser at landsbyen har hatt en læringseffekt på andre områder, som for eksempel evnen til å takle konflikter. Samfunnet ser imidlertid ut til å anerkjenne at det finnes andre måter å uttrykke seg på enn bare gjennom slik muntlig fremstilling, og vi har sett at de forsøker å inkludere de innbyggere som syntes det er vanskelig å prate foran store forsamlinger ved å opprette skriftlige kanaler hvor de kan komme med sin mening.

Det ser også ut til å kreve visse *organisatoriske evner* hvis man ønsker å få gjennomslag for noen av sine ideer i landsbyen, da budsjetter skal lages og faktakunnskap skal innhentes for å kunne lage konkrete handlingsforslag. På denne måten skiller altså møtene i Dyssekilde seg ikke nevneverdig fra prosedyrene i det politiske samfunnet for øvrig, ettersom organisatoriske og politiske evner er viktig også her.

Mens noen av informantene syntes at diskusjonene kunne ta *for lang tid* har vi sett at noen også skulle ønske seg *mer tid* til disse, og mener at man går litt for raskt fra diskusjon til avstemning. Dette kan av og til skape “tapere” av en diskusjon, noe en av innbyggerne mener konsensusbaserte beslutninger unngår, fordi man da tar seg mer tid til å arbeide frem en

løsning som alle kan være fornøyd med. Som vi har sett forsøker de likevel så godt de kan å ta hensyn til alles følelser og bruker mye tid på å finne frem til gode kompromisser. Min hensikt er ikke å bedømme hvilke prosedyrer som er de beste da dette gjerne vil variere fra tilfelle til tilfelle. Det bør likevel nevnes at konsensusbaserte avgjørelser ikke automatisk garanterer at ingen føler seg tråkket på, ettersom dette kan føre til at mindretallet bare gir etter og lar være å gå imot forslag de er uenige i på grunn av at man ikke føler seg komfortabel nok med å argumentere for motsatte synspunkter. Gode talere vil gjerne favoriseres uansett fremgangsmåte. Ved stemmegivning kan man dermed lettere gi uttrykk for uenighet, og dette kan være “de svake” eller marginaliserte sin mulighet til å øve innflytelse på de endelige beslutningene (Smith 2003:59).

Samlet sett kan vi si at Dyssekilde forsøker å inkludere medlemmene, og tilrettelegger for økt myndiggjøring (empowerment) av medlemmene gjennom direkte deltagelse i beslutningsprosessene. Informantene føler alle at de har innflytelse selv om det kan være noen tendenser til at de som allerede besitter en del organisatoriske evner har noe større innflytelse enn de som ikke gjør det.

I Dyssekilde ser det ut til at deliberasjonen faktisk har en viss effekt på innbyggernes holdninger og meninger, og at informantene verdsetter den funksjonen medlems- og debattmøtene har ved at det *utvider deres perspektiver og bringer relevant informasjon frem i lyset* slik at beslutningene kan bli bedre. Vi har også sett at en av informantene har opplevd å fullstendig skifte mening gjennom et medlemsmøte, men hovedinntrykket er at de fleste opplever at medlemsmøtet har mest effekt på dem som i utgangspunktet ikke vet hva de mener, og kan gi dem tilstrekkelig informasjon til å ta et standpunkt, heller enn at man beveger seg fra den ene enden av en skala til den motsatte. På denne måten kan medlemmer som kanskje ellers i det konvensjonelle samfunnet ville latt være å stemme på grunn av mangel på kunnskap inkluderes og danne velbegrunnede synspunkter. Det er også tydelig at det å delta i diskusjoner og samtaler både på medlemsmøter og i sosial omgang med de andre medlemmene på fritiden har bidratt på en positiv måte ved å utvikle innbyggernes evner til å vise *forståelse, hensyn og respekt* for hverandre. Som vi har sett har en del av informantene også blitt mye bedre på å *takle konflikter*, og evner å håndtere diskusjonene på en mer saklig måte uten å la seg rive for mye med rent emosjonelt. Disse egenskapene er viktige for å skape et godt klima for deliberasjon (Chambers 1995:340 gjengitt i Smith 2003:60), men ser her også ut til å ha blitt forsterket og videreutviklet gjennom å ha deltatt i disse prosessene over flere år.

Etter å ha fastslått at landsbyens sosiale organisering kan utgjøre relativt gode omgivelser for innbyggerne til å påvirke hverandres preferanser, i hvilken retning er det så naturlig at disse preferansene vil vende? Landsbyens verdier og normer kan si oss ganske mye om dette.

Ut i fra Mills' definisjon på institusjoner gjengitt tidligere i avsnitt 2.2.1, har disse gjerne stor betydning nettopp fordi de kan påvirke medlemmenes tanke- og handlingsmønster. Innbyggernes forbruksvaner syntes *ikke* å være nevneverdig styrt av regler⁵¹ eller av noen dominerende personer som påtar seg rollen som "økopoliti". Det er dermed liten støtte for at innbyggerne tenker og handler på en økologisk måte fordi de blir "tvunget" til det. Etersom samfunnet evner å organisere seg slik at viktige oppgaver blir utført uten å måtte ty til et strengt reglement som spesifikt dikterer hvor mye arbeid enhver plikter å bidra med, vitner dette også om at stedet hovedsakelig drives av ekte frivilje og at medlemmene setter fellesskapet høyt. Miljøvennlige handling som ikke kan forklares av automatiske mekanismer (på grunn av fysisk kontekst), syntes å være foretatt på bakgrunn av deres bevisste (evt. på grunnlag av underbevisstheten) holdninger i stedet for en passiv etterlevelse av eksisterende regler. Disse holdningene syntes igjen å være *en kombinasjon av individuelle-, så vel som landsbyens normer og verdier*. Det er lett å se at høyt materielt forbruk og konformitet ikke verdsettes i Dyssekilde. Vi kan derimot skjelve en rekke andre verdier som verdsettes mye høyere. Gjennom intervjuene kom det tydelig frem at nøyksomhet, frihet, nære sosiale relasjoner til sine naboer, bærekraftighet, natur, fysisk og psykisk helse, spiritualitet, mangfold, kreativitet og toleranse, verdsettes høyt blant innbyggerne. Disse verdiene kan alle plasseres under samlebetegnelsen post-materialistiske verdier⁵². Når det gjelder miljø ser det ut til at disse verdiene har dannet grunnlaget for en del *normer* eller uformelle forventninger om å handle økologiske varer, benytte brukte produkter som klær og møbler i stedet for å kjøpe nytt, samt redusere hyppigheten av slike innkjøp generelt. Disse tingene var nettopp noe som mange hadde begynt å gjøre i større grad, og som de hadde blitt mye mer oppmerksomme på etter at de flyttet til Dyssekilde enn tidligere. Flere gav uttrykk for at de ikke helt kunne forstå poenget med å bo i Dyssekilde hvis man likevel ikke er interessert i å endre sine forbruksvaner. Selv uten mange formelle regler er det helt tydelig at det ligger en forventning om at man bør forsøke å opprette en mer bærekraftig livsstil, men at dette gjerne er noe som kan læres over tid, noe som vi ser har skjedd med flere av informantene ved at de

⁵¹ Se Dyssekilde – Økologi.

⁵² Se f.eks. Hellevik (2008); Inglehart og Baker (2000) eller Inglehart (1981) for mer informasjon om post-materialistiske verdier.

har blitt mer bevisst om sine forbruksvaner motivert av miljøhensyn.

Verdier, holdninger og normer i en gruppe blir gjerne til gjennom en dynamisk og dialektisk prosess hvor medlemmene både internaliserer og re-forhandler disse (Jackson 2004:16). Vi har sett at bærekraftighet og miljø er gjenstand for debatt og samtale på den formelle arenaen, men er også med som samtaleemne når landsbybeboerne møtes for sosialt samvær på fritiden. I stedet for å betrakte landsbyen som et sted hvor verdiene og normene kun er et resultat av alle innbyggernes individuelle normer og verdier sammenlagt, ser det også ut som om landsbyens kultur i seg selv vil påvirke medlemmene i ganske stor grad. Det var spesielt mange av de nye innbyggerne som nevnte at landsbyen hadde hatt stor betydning i å påvirke deres forbrukerbevissthet, noe som støtter opp under antagelsen om at økolandsbyens verdier, holdninger og handlingsmønster til en viss grad *institusjonaliseres* i medlemmene. Som ny innbygger må man ofte bruke et par år på å finne sin rolle i økolandsbyen, og bli kjent med de andre. En av informantene uttalte at man gjerne først må vise at man er interessert i å bidra og delta i fellesskapet før man kan forvente å få et nært forhold til de andre medlemmene, og i denne innkjøringsfasen er det sannsynlig at de nye innbyggerne vil la seg påvirke av, heller enn å aktivt bidra til å påvirke landsbyen i nevneverdig stor grad. Vi kan ikke på grunnlag av denne undersøkelsen konkludere med at det har skjedd noen konkrete endringer i grunnleggende verdier hos informantene, men vi har sett at en del oppfatninger har forandret seg, og at landsbyen ser ut til å ha hatt betydning for dette. Trolig utgjør den i minste en kontekst for en forsterkning av verdier som allerede er tilstedeværende men i en svakere grad før enn nå.

Som vi har sett er det gjerne også gjennom de *sosiale relasjonene* at mange av innbyggerne tilegner seg *kunnskap* om bærekraftighet og økologi. Det virket som om det var stor tillit blant informantene til at de andre menneskene i landsbyen besitter mye kunnskap og at det finnes nok menneskelige ressurser til å dekke de fleste temaer innen økologi. Jeg fikk likevel ikke inntrykk av at det å bo i landsbyen hadde økt kunnskapstørsten nevneverdig ettersom flere sa spesifikt at de ikke søkte så aktivt etter informasjon på egen hånd og utenfor landsbyen. Hvorvidt det stemmer at mye av kunnskapen er basert på rykter heller enn vitenskapelig forskning slik som en av informantene sa, kan jeg ikke bedømme. Om det så skulle være tilfellet er det likevel rimelig å anta at en god del av disse “ryktene” også har sin rot i veletablert “sannhet”, og at diskusjonene medlemmene i mellom forhåpentligvis sørger for at en viss kritisk sans og vurderingsevne bevares.

Til nå har jeg diskutert en del faktorer som medlemmene selv har trukket frem som

viktige forklaringer på deres forbruksvaner, verdier og holdninger. Sosiologer og psykologer har bidratt med verdifull innsikt i forbruksforskningen ved sette fokus på de aspektene ved konsum som er mindre synlige for menneskene selv når de foretar valg som forbrukere. Økonomer har historisk sett operert ut i fra antagelsen om den *rasjonelle aktøren* som tar forbruksvalg basert på nyttekalkulering hvor produkter først og fremst skal tilfredsstillende et instrumentelt og uttalt behov (Jackson 2005:21). Men ikke alle behov er eksplisitte. Forbruk benyttes også noen ganger svært ubevisst for å danne eller konstruere en egen identitet og signalisere denne til andre, eller posisjonere seg sosialt.

Material commodities are important to us, not just for what they do, but for what they signify: about us, about our lives, our loves, our desires, about our successes and failings, about our hopes and our dreams. Material goods are not just artefacts. Nor do they offer purely functional benefits. They derive their importance, in part at least, from their symbolic role in mediating and communicating personal, social, and cultural meaning, not only to others but also to ourselves (Jackson 2004:18).

Tim Jackson (2004) mener at i stedet for å forsøke å skille konkret mellom hva som er *reelle* behov fra *innbilte* behov bør man heller forstå menneskenes natur ut i fra noen grunnleggende funksjoner de alltid har vært avhengige av å ivareta, men som har blitt oppfylt på forskjellige måter i forskjellige tider og kulturer. Disse funksjonene kan alle relateres til hverandre. Som mennesker er vi nødt til å fungere både *fysisk*, *psykisk* og *sosialt* med andre mennesker. I tillegg har mennesker også *spirituelle* behov, samt behov for *reproduksjon* (Jackson 2004:13). Den kulturelle og sosiale konteksten vil være avgjørende for hvordan man som individ velger å ivareta disse funksjonene, ettersom den symbolske betydningen av ens handlinger (deriblant forbruk) og de verdiene man knytter til symbolene er sosialt konstruert og stadig gjenstand for reforhandling innenfor en spesiell kulturell kontekst (Elliott og Wattanasuwan 1998, gjengitt av Jackson 2004:19). Mens en ny BMW kan symbolisere rikdom, vellykkethet, frihet og makt innenfor en materialistisk kultur, vil den samme bilen i et post-materialistisk samfunn som Dyssekilde kunne symbolisere at innehaveren er grådig, egoistisk og en konform slave for kapitalistiske markedskrefter.

Gjennom forbruk av varer og tjenester kan man altså tilfredsstillende mange behov og ønsker. Man kan skape mening og innhold i sitt eget liv, og bidra til å forme samfunnet. Man kan konstruere sin egen identitet og signalisere denne for andre, eller man kan tilegne seg makt og markere tilhørighet og avstand til visse klasser og kulturer i et slags samfunnshierarki

(Blindheim, Jensen, Nyeng og Tangen 2004). I sin bok "The Theory of the Leisure Class" fra 1899 hevdet sosiologen og økonomen Thorstein Veblen at velstående mennesker gjerne kan ha et svært *iøyenfallende forbruk* av verdifulle gjenstander for å vise og markere sin velstand, selv om bruksverdien kan være relativt lav. Ved å arrangere kostbare fester og underholdning for sine venner og konkurrenter, samt ved hjelp av overdådige gaver kan de velstående ytterligere øke sin velstand og sosiale status (Veblen 2007:53; Bagwell og Bernheim 1996:349). Videre vil overklassen gjerne søke å markere avstand fra de lavere klassene ved hjelp av overdådig forbruk, mens de lavere klassene vil kopiere "overklassens" forbruksvaner for å minske denne avstanden og øke sin egen status (Bagwell og Bernheim 1996:350). I Dyssekilde er det helt tydelig at innbyggerne ikke øker sin sosiale status gjennom slik prangende eller iøyenfallende forbruk. Jeg fikk et inntrykk av at de fleste var temmelig likeglad om hva de andre tenkte om deres egne forbruksvaner. Jeg vil driste meg til å foreslå en tolkning om at *det nære fellesskapet og interaksjonsformene i økolandsbyen nettopp gjør materielle gjenstander mindre nødvendig*, ettersom innbyggerne allerede kjenner hverandre såpass godt og ikke trenger å signalisere hva slags menneske man er til de andre gjennom sine eiendeler. Selv om ikke alle kjenner alle like godt er man likevel nær hverandre på en helt annen måte enn det som er vanlig i et konvensjonelt boligfelt, eller på en arbeidsplass eller andre sosiale arenaer hvor forbindelsene ofte er mer flyktige. De har sett hverandres gode og dårlige sider, og mange har også vært i opprivende konflikter hvor mye følelser har vært involvert. Det nytter ikke å bløffe seg til en identitet man ikke har ved hjelp av sine eiendeler. I stedet vil man her kunne vise sin personlighet gjennom direkte handlinger og samtaler.

Jeg skal ikke påstå at innbyggerne ikke er interessert i å oppnå en slags sosial status i landsbyen, men i den grad forbruk vil benyttes til dette formålet vil det trolig heller være gjennom eiendeler som signaliserer at man tenker på miljøet og er en politisk forbruker, eller ved et forbruk som signaliserer kreativitet og eksentrisitet, ettersom det er noe som ser ut til å verdsettes i mye større grad.

Gitt at det også finnes en motivasjon for forbruk som er sosialt betinget, for eksempel ved at man signaliserer velstand, makt, eller sosial tilhørighet, vil jeg påstå at slike samfunn kan representere *alternative måter* for hvordan disse behovene kan tilfredsstilles enn ved høyt materielt forbruk. En vel ansett person er for eksempel en person som er i fysisk og psykisk balanse, en god forelder, en som hjelper sine venner og naboer, samt lever på en økologisk og bærekraftig måte, og som ikke er stresset fordi hun eller han har for mange gjøremål. Innbyggerne myndiggjøres ved at de kan ha direkte innflytelse på alle avgjørelsene som tas i

landsbyen, og sosial inkludering kan sikres ved å vise interesse for hverandre og omgivelsene og delta i fellesskapet. Man skal kanskje passe seg for å idyllisere livet i slike landsbyer. Likevel, siden holdninger og handlingsmønstre ofte er et resultat av en sosial kontekst, bør myndighetene kanskje i større grad forsøke å påvirke denne konteksten i stedet for å bare fokusere på innbyggernes individuelle valg ved hjelp av økonomiske insentiver eller informasjonskampanjer (Jackson 2004:23). Her kan vi kanskje lære noe av slike landsbyer.

A particular attention should perhaps be paid to the question of religious and community groups[...] if a key function of the consumer society is the pursuit of meaning and the defence against anomie, then the transition to a sustainable society cannot hope to proceed without the emergence or re-emergence of some kinds of meaning structures that lie outside the consumer realm: 'communities of meaning' that can support the kind of essential social, psychological and spiritual functioning that has been handed over almost entirely in modern society to the symbolic role of consumer goods (Jackson 2004:25).

Som vi ser mener Jackson også at *religiøse* samfunn kan demonstrere hvordan man dekker sine sosiale, psykiske og spirituelle behov på en annen måte enn ved materielt forbruk. Til tross for at mange av medlemmene anser seg selv for å være spirituelle eller religiøse var det ingen som nevnte at deres livssyn eller trosretning hadde noen påvirkning på deres holdninger og forbruksvaner. Selv om dette ikke ble nevnt som en årsaksfaktor finnes det mye litteratur som hevder at religion og spiritualitet har en positiv sammenheng med bærekraftig forbruk. *“Religions are potentially rich in values, beliefs, narratives, symbols, and practices that emphasize simple living, social justice, and care of the earth”* (Pepper, Jackson og Uzzell 2010:275). Det finnes en del empiri som kan støtte dette synet, men sammenhengene er ikke veldig klare eller sterke (Ibid). Innenfor monoteistiske religioner har man gjerne observert to forskjellige tilnærminger til naturen. På den ene siden ser man naturen som Guds skaperverk, hvor menneskets oppgave er å forvalte den på best mulig måte og denne tilnærmingen korrelerer dermed positivt med *“miljøvennlig forbruk”* (Daly 1996:217; Pepper et al. 2010:277). På den andre siden finner man også en forestilling om at menneskene spesielt er skapt i Guds bilde og nærmest har en slags særstilling til å utnytte naturen etter eget ønske. Denne holdningen er gjerne negativt korrelert med et miljøvennlig forbruk (Pepper et al 2010:277; Dryzek 2005:190). Flere i landsbyen ser ut til å være inspirert av Buddhisme, som nettopp verdsetter en enkel (og i noen tilfeller også asketisk) livsstil og et ydmykt forhold til naturen (Dryzek 2005:191). Gjennom meditasjon og annen spirituell utfoldelse retter man

dessuten sin oppmerksomhet bort fra den materielle verden. Innenfor teosofien, og Martinius' holistiske verdensanskuelse som var en av grunnpillarene i opprettelsen av landsbyen, verdsettes heller ikke materielle verdier, og man er langt mer fokusert på menneskenes åndelige liv (Et nyt verdensbillede 2011). Man skal dermed ikke utelukke at noen av innbyggernes spirituelle orientering er en medvirkende årsak til deres lave materielle forbruk selv om det ikke er uttalt eksplisitt. Vi vet heller ikke om landsbyen har ført til at flere har endret livssyn og blitt mer spirituelle over tid.

5.4 Forsøker Dyssekilde å påvirke det øvrige samfunn i en mer bærekraftig retning?

Vi har sett at politisk deltagelse og engasjement for å påvirke det øvrige samfunnet per dags dato ikke er høyest prioritert blant innbyggerne i Dyssekilde. Flere av informantene gav imidlertid uttrykk for at de var interessert i å satse mer på dette i fremtiden. Som vi har sett har innbyggerne generelt mye kontakt med omverdenen, og de fleste informantene beskriver seg selv som relativt samfunnsengasjert og følger med på hva som skjer i verden gjennom tv, aviser og internett. Av de som følte de hadde en stor vennekrets i landsbyen var det flere som følte at det var en viss risiko for å bli litt *navlebeskuende* og fokusert på det som skjer i sitt eget lille samfunn, men disse ble igjen oppveid av andre som hadde mesteparten av sine sosiale relasjoner *utenfor* landsbyen, og som ikke riktig følte de hadde funnet noen nære venner innad i Dyssekilde. Selv om man er knyttet sammen i et fellesskap gjennom arbeidet og livet i landsbyen er det altså ikke automatisk slik at det å tilhøre dette fellesskapet skjer på bekostning av interessen for det som skjer utenfor. Ifølge en av informantene var flere av innbyggerne medlem i diverse miljøvernorganisasjoner og det er ofte vanlig at medlemmer i slike økosamfunn er med i organisasjoner som Greenpeace, Friends of the Earth etc. (Meijering et al. 2007).

Vi har sett at informantene føler at den beste måten de kan inspirere og påvirke andre mennesker på er ved å være *gode eksempler* både som individer og ved å ha en velfungerende økolandsby. De forsøker å være åpne og imøtekommende ovenfor de som er interessert i å lære mer om deres livsstil, og forsøker å påvirke andre til å leve på en mer bærekraftig måte uten å være for påtrengende. Det å ville påvirke ved å være gode eksempler var også et tydelig mønster blant innbyggerne i økosamfunnene som Pepper (1991) studerte i England, Skottland og Wales. Han kritiserer denne tilnærmingen for å være for passiv fordi man

sjelden når ut til andre enn de som allerede er meget miljøbevisst (Ibid:186). Likevel har landsbyen tenkt en del på hvordan de skal klare å nå ut til *andre grupper* i samfunnet. Dette kommer jeg tilbake til.

Det er flere forklaringer på hvorfor det politiske og sivile engasjementet til nå ikke har vært veldig fremtredende. For det *første* har oppbyggingen og driften av landsbyen krevd mye energi og oppmerksomhet, og det å finne sin plass i fellesskapet, og utvikle landsbyens egen struktur og identitet likeså. Dette kan til dels støtte opp om hypotesen om at aktiv deltagelse innad i et lokalsamfunn eller institusjon som dette fører til mindre energi og tid til overs for det øvrige samfunnet. Fordelen med Dyssekilde i forhold til andre økolandsbyer som har mer formelle forpliktelser om hvor mye de skal binde seg til å arbeide for fellesskapet, er at deres fleksibilitet på dette området tillater innbyggerne å dedikere tid til aktivitet utenfor hvis de ønsker det. Det at landsbyen nå er nesten ferdig utbygget rent fysisk, og en del tid dermed vil frigjøres fra husbygging, gjorde at flere så med optimistiske øyne på mulighetene for å arbeide mer målbevisst med å knytte kontakter til-, og påvirke det øvrige samfunnet i tiden fremover. Likevel, som flere påpekte er det viktig at man ikke anser seg som ferdig, ettersom samfunnets fremtid forutsetter at innbyggerne legger ned en innsats og stadig forsøker å forbedre seg som økolandsby. Som en av informantene sa:

Verdier skapes når vi lever sammen, og verdier de dør hvis du ikke lever dem ut. De dør simpelthen og det kan denne byen også. Hvis vi ikke skaper nytt liv og hele tiden setter i gang en ny sirkel så dør denne landsbyen

Selv om myndiggjøring (empowerment) og deltagelse *internt* i Dyssekilde har ført til at innbyggerne har lært mye om samarbeid, deliberasjon og konfliktløsning, ser *ikke* dette ut til å ha manifestert seg i *økt ekstern* samfunnspolitisk aktivitet blant medlemmene, til tross for at det finnes en del pågangsmot når det gjelder slikt arbeid. Økolandsbyen kan på en måte karakteriseres som en slags “skole i deliberativt demokrati”, men til nå ser det ut til at den lærdommen benyttes først og fremst i samfunnet og ikke så mye utenfor. Det er altså *ikke* noe støtte for at deltagelse innad i et slikt samfunn *automatisk* fører til mer deltagelse i det øvrige samfunnet.

På den andre siden er det heller ikke mye som tyder på at det å være aktiv i Dyssekilde har “frarøvet” storsamfunnet en aktiv borger til fordel for å utvikle et lite tilbaketrasket lokalsamfunn. Vi har sett at en av informantene som tidligere har vært partipolitisk aktiv har orientert seg mer mot det lokalpolitiske hvor hun føler det er mer rom for konkret handling, men ettersom det var særdeles få som rapporterte om noen endring i sin sivile og politiske

aktivitet som følge av å bo i Dyssekilde kan vi *ikke* konkludere med at landsbyen har noen spesiell effekt på dette hverken i den ene eller andre retningen.

Hvilket *livssyn* innbyggerne i økolandsbyen har kan også være av betydning for deres samfunnsengasjement. Gjennom intervjuene fikk jeg inntrykk av at innbyggerne grovt sett kunne deles inn i to kategorier mellom de som er svært “alternative” i sitt livssyn, og de som ikke er det. Mange av landsbyens beboere kan plasseres i den første gruppen, men det finnes også mange som ikke har noen som helst åndelig overbevisning. En av informantene mente at de som var svært alternativt orientert generelt sett var lite politiske og engasjerte i samfunnsdebatten. Når landsbybeboerne refererte til det å være *alternativ* tolker jeg det ut i fra deres uttalelser slik at de mente spirituelle personer, gjerne inspirert av østlige religioner og tankegods, hvor naturmedisin, healing, meditasjon og yoga spiller en vesentlig rolle. Dette er den *andre* tenkelige forklaringen på hvorfor det politiske og sivile engasjementet ikke kan sies å være spesielt fremtredende i landsbyen. Spirituelle personer tar ofte utgangspunkt i at åndelige krefter danner grunnlag for alt liv, og derfor må endringer i samfunnet komme fra det åndelige plan heller enn fra det fysiske (Pepper 1991:165). Ut i fra et slikt perspektiv er det helt naturlig at man gjennom åndelig kontakt kan “heale” verden, og da gir det mer mening å rette sin energi mot disse prosessene og å spre en slik erkjennelse til andre heller enn å engasjere seg politisk. Naturligvis er ikke denne tankegangen karakteristisk for alle de alternative personene i økolandsbyen, men vi har sett at det her oppfattes som et motsetningsforhold mellom det å være meget alternativ og det å forsøke å forandre de eksisterende samfunnsstrukturene via politiske kanaler og deltagelse i frivillige organisasjoner. Dette motsetningsforholdet fant også Pepper (1991) i sin studie, og han hevder også generelt at siden mange innbyggere i økolandsbyer ofte har en spirituell tilknytning har dette en tendens til å fostre en slik “inaktivitet” i øvrig samfunnsliv⁵³.

Denne motviljen mot å “misjonere” på vegne av miljøet som man møter i Dyssekilde kan ikke bare forklares med referanse til alternative livssyn. En *tredje* forklaring er at mange av innbyggerne føler at effekten av å reklamere for en mer bærekraftig livsstil er størst hvis man evner å “feie for sin egen dør først” og selv lever på en bærekraftig måte ved å demonstrere et fullgodt alternativ. Først da har man et grunnlag til å overbevise andre om at ens egen livsstil og forhold til naturen er noe som det er verdt å kopiere. Flere baserte seg

⁵³ Se Botvar (2004) for et motstridende syn. Han viser at mennesker med et alternativt livssyn eller personer som kan plasseres under samlebetegnelsen “New Age” i Norge generelt bryr seg om hva som skjer i samfunnet, og er flinke til å delta i frivillige organisasjoner og til knytte kontakter på tvers av interessegrupper. De er altså mindre individualiserte enn det mange antar. Han tror likevel ikke at de kommer til å spille en viktig *politisk* rolle i fremtiden da deres politiske engasjement er beskjedent.

også på egne erfaringer om hva de opplevde som den mest effektive fremgangsmåten i forhold til å få andres godvilje og fange interesse for sitt budskap. De valgte dermed en mindre offensiv taktikk fordi de følte at dette i mindre grad gjorde at folk kom i forsvarsposisjon.

Pepper (1991) mener at økolandsbyene ikke har lyktes med å politisere sin agenda i tilstrekkelig stor grad. Han hevder at samfunnene i England, Skottland og Wales har hatt en tendens til å ende opp som små kuriositeter som nok kan inspirere besøkende til en noe mer miljøvennlig livsstil, men at det ikke er tilstrekkelig å kun forsøke å påvirke individer på denne måten. Vi har sett at mye av arbeidet i Dyssekilde også har vært basert på individuell aktivitet, gjennom små "stikkpiller" til venner og bekjente i jobb og fritidssammenheng, og at dette arbeidet ellers er lite samkjørt. Pepper (1991:192) sier videre at i stedet for å påvirke det øvrige samfunn har økolandsbyene hatt en tendens til å moderere seg og blitt *inkorporert* i det samme systemet de en gang var i opposisjon til ved at de selv har blitt mer individualistiske og materialistiske. De har mistet sitt radikale utgangspunkt. Vi har sett at dette også til en viss grad har skjedd i Dyssekilde. Ifølge Dobson (1990:125) gjelder dette mønsteret for tusenvis av alternative samfunn rundt om i verden. Pepper (216-218) mener at for å få mer innflytelse må disse samfunnene arbeide mye mer aktivt for å mobilisere-, og knytte kontakter med større grupper i befolkningen, blant annet med fagforeningene og andre sosiale bevegelser. På den måten kan man danne sterke politiske allianser som vil ha makt til å oppnå mer radikale endringer i dagens samfunnsmessige organisering. Dette er definitivt viktig, men økolandsbyene møter som oftest på en rekke praktiske utfordringer når de forsøker å politisere sitt budskap, og disse burde kanskje problematiseres i større grad.

Økolandsbyenes budskap kan ikke uten videre sammenlignes med andre politiske budskap, og landsbyenes egne ideologier er sjelden konsistente (Pepper 1991:200). I Dyssekilde ser de for eksempel ikke ut til å ha en helhetlig idealistisk plattform og heller ingen felles oppfatning om hvilken rolle økolandsbyer skal spille i det øvrige samfunnet. Politikk var sjelden gjenstand for diskusjon mellom medlemmene når man møttes. For noen var landsbyen bare et sted å bo med noen fine, idylliske rammer for sin egen og sin families velvære uten at man ønsket å spre dette budskapet. Andre var igjen mer bioregionalistisk orientert og mente at hele det øvrige samfunnet burde være organisert i slike småskalasamfunn uten en sterk nasjonalstat. Det fantes også de som mente at en slik måte å organisere samfunnet på slett ikke var mulig eller ønskelig i stor utstrekning, og syntes at landsbyens potensiale først og fremst lå i dens evne til å realisere og påminne menneskene om

noen viktige verdier som å ta vare på hverandre og de eldre, og naturligvis å verdsette naturen. Vi har sett at Dyssekilde nå er i gang med en prosess hvor de diskuterer egne verdier og forsøker å komme frem til en felles hensiktserklæring som kan definere deres identitet som landsby. Hvis man innad i landsbyen kan oppnå en slags enighet om hva man står for og hva som skal være ens utadrettede politiske agenda vil det trolig være lettere å koordinere og systematisere sitt arbeid med å påvirke politikken og menneskene utenfor.

Uansett hva slags budskap økolandsbyene velger å fremme er det ikke til å unngå at dette gjerne vil oppfattes som temmelig radikalt for en som ikke selv bor på samme måte og som ikke selv har en lidenskap for miljøvern. Vi vet at det blant forbrukere finnes flere som er villige til å betale ekstra for økologiske og miljøvennlige produkter (Sørensen 2004), men hvis man i tillegg forsøker å overbevise befolkningen om at de er nødt til å legge om sin egen livsstil og redusere sitt totale forbruk (når mange kanskje allerede betrakter sitt eget forbruksmønster som relativt beskjedent), kan dette vekke mye motstand. Likeledes, hvordan overbeviser man politikere som er avhengige av økonomisk vekst om å innføre tiltak som kan ramme denne veksten? Når Pepper (1991:189) sier at økosamfunnene kun klarer å nå ut til de som allerede er miljøbevisst men mislykkes i å nå alle andre, peker han nettopp på en veldig sentral utfordring. Disse samfunnene må stadig balansere mellom å være radikale nok til å representere en alternativ livsstil som kan føre til noe mer enn bare ubetydelige forbedringer i jordens miljømessige tilstand, men samtidig ha en bred appell slik at man kan inkludere og overbevise flest mulig. For å forhindre denne inkorporeringsprosessen av de alternative samfunnene er det viktig at deres politiske og sivile engasjement rettes mot de kanaler hvor de faktisk har mulighet til å ha en innflytelse. Dette vil jeg hevde at Dyssekilde til en viss grad forsøker på, selv om det ennå er stort potensiale å realisere på denne fronten. Jeg er ikke enig i at deres tiltak kun retter seg mot de som allerede er "frelst", da det er mange nyanser mellom det å være *litt* interessert i miljø og det å realisere sitt fulle potensiale som miljøverner. Jeg vil ikke en gang påstå at alle innbyggerne i Dyssekilde selv er på et slikt "optimalt" nivå.

Arbeidsgruppen som arbeider med eksterne relasjoner og rundvisningene i Dyssekilde retter seg nok mest mot de som allerede er interessert i miljø ettersom man her fokuserer mest på å nå de som allerede er med i, eller ønsker å starte opp en økolandsby, eller mennesker som på en eller annen måte allerede er fascinert av denne livsstilen. Likevel ser vi at det foregår diskusjoner om hvordan de skal nå ut til andre grupper i samfunnet gjennom aktiviteter som appellerer til *barneklasser, kulturinteresserte*, og ikke minst den *lokale kommunen*.

På samme måte som det å flytte til Dyssekilde har påvirket forbruksvanene og den økologiske bevisstheten til en del av de innbyggerne som kan sies å ha vært middels interessert i miljø fra før, kan det trolig være gode muligheter til å påvirke de menneskene utenfor økolandsbyen som har en viss åpenhet og interesse for miljø. De trenger kanskje bare litt mer informasjon og kontakt med andre “miljøambassadører” for å inspireres til å gjøre ytterligere forbedringer i sin livsstil, eller til og med til å starte opp med lignende prosjekter. Økolandsbybevegelsen er tross alt er en stadig voksende bevegelse (GEN 2011 b).

Informantene gav uttrykk for at holdningene til lokalbefolkningen har endret seg betraktelig fra landsbyens spede begynnelse og frem til i dag, og at man har mye å vinne på å arbeide på grasrotnivå. Fra å bli møtt med mye motstand opplever de nå at folk stort sett er positive og nysgjerrige, og ofte besøker landsbyen i forbindelse med markeder og diverse arrangementer. Kommunen er også interessert i å profilere seg som en miljøvennlig kommune og har funnet ut at Dyssekilde er en lønnsom arbeidspartner. Landsbyen og kommunen har dermed en *gjensidig nytte* av et slikt samarbeid, og gjennom lokalpolitiske kanaler kan innbyggerne i landsbyen øve innflytelse på kommunens miljøpolitikk mens den gjennom andre arrangementer kan nå ut med sitt budskap til de lokale innbyggerne uten å være for påtrengende. Nettopp fordi folk utenfor gjerne oppfatter seg selv som veldig forskjellig fra de som bor i økolandsbyen er det viktig å ikke nøre opp under disse oppfatningene med å være for offensiv og radikal, men heller være åpen og inviterende slik at de selv kan oppleve at disse forskjellene ikke er så store. Det kan kanskje også gjøre at flere velger å bosette seg slike steder. Denne linjen ser ut til å ha gitt gode resultater i form av positive holdninger til prosjektet forutsatt at informantenes inntrykk av lokalbefolkningen stemmer. Det er viktig å være både nasjonalt og globalt orientert, men nettopp på grunn av dette gjensidige nytteforholdet mellom Dyssekilde og kommunen vil det trolig være hensiktsmessig å fortsette å satse på dette samarbeidet

“*Transition Town Movement*” er et eksempel som viser at det å jobbe på lokalt plan kan være en veldig effektiv strategi ettersom det er en av verdens raskest voksende sivile grasrotbevegelser. Her arbeider lokale grupper aktivt og målrettet med å mobilisere og inkludere lokalbefolkningen i sine respektive byer til å lage energisparingsplaner, bidra til økt selvforsyning og bevissthet om miljøutfordringene lokalt. De promoterer en konkret fremgangsmåte med en trinn-for-trinn plan som er lett å følge for de som ønsker å starte opp aktivitet i sitt nærområde. Denne inneholder blant annet en klar oppfordring om å knytte nære og positive relasjoner nettopp til lokale myndigheter, da bevegelsens erfaring er at

myndighetenes politikk og velvilje gjerne endres når de opplever at et stort nok antall mennesker slutter opp om gruppenes tiltak. Resultatet er at det nå eksisterer mer enn 100 transition towns i Storbritannia, og antallet slike initiativer vokser raskt også i USA, New Zealand, Australia, Italia og Tyskland, men finnes også i Sverige, Norge og Danmark (Juhl-Nielsen og Lemcke 2009:48; NEF 2009:69).

I tillegg til å studere økolandsbyer ville det vært interessant å foreta videre studier også av de lokale omgivelsene i de områdene hvor økolandsbyer finnes, for først da kan man konkludere noe mer presist om hvor stor betydning og effekt disse småsamfunnene faktisk har hatt i sitt nærsamfunn.

6 Oppsummering.

I det foregående har jeg forsøkt å vise hvordan menneskers forbruksvaner og holdninger til miljø kan påvirkes i en mer bærekraftig retning når de bor i omgivelser som er gunstige for slike omstillinger. Selv om alle informantene hadde et positivt helhetsinntrykk syntes de å være enige om at det å bo i et slikt fellesskap slett ikke bare er idyll. Det krever en del arbeid for å få landsbyen til å fungere. Til tross for at det sosiale fellesskapet verdsettes høyt var det mange av informantene som mente at det å fungere sammen *sosialt* i mange tilfeller var en større utfordring enn det å leve mer miljøvennlig. Det er viktig ikke å overdrive landsbyens påvirkningskraft. Mange mente at deres forbruksvaner slett ikke var optimale sett fra et miljøperspektiv, og flere svarte også at de ikke følte deres forbruksvaner hadde forandret seg i nevneverdig grad.

Som antatt på forhånd er ikke Dyssekilde blant de mest radikale økolandsbyene. Alle har sine egne hus eller leiligheter, og det er relativt vanlig å ha en del elektriske artikler som egen oppvaskmaskin, tv, vaskemaskin o.l. Noen har også egen bil eller andre motoriserte kjøretøy. Selvforsyningen er frivillig, og gjelder kun frukt og grønnsaker. Selv om denne økolandsbyen kan regnes som et *least likely case* innenfor et univers av økolandsbyer mener jeg at den *har hatt* en påvirkning på en del av innbyggerne. Det er derfor grunn til å anta at noen av de samme endringene også vil kunne være gjeldende for et *most likely case*, altså for en økolandsby som har en enda mer markant økologisk profil, med mer selvforsyning og mindre private eiendeler.

Jeg vil nå først oppsummere hvordan informantenes forbruksvaner har endret seg, før jeg ser på endringer i deres økologiske bevissthet og holdninger. Til slutt vil jeg oppsummere hvordan faktorene i hypotesene kan relateres til disse endringene, og avslutte med noen betraktninger om økolandsbyens potensiale til å være en viktig aktør for å føre samfunnet i en mer bærekraftig retning.

Mange av informantene rapporterte om endringer i *forbruksvaner*, eller i det minste endringer i effekten på miljøet som følger automatisk av at man bor i energieffektive hus og befinner seg i en fysisk kontekst som gjør det lettere å forbruke mindre energi og ressurser. De mer aktive endringene som var mest utbredt i landsbyen begrenser seg til noen få områder. For det første har informantene økt sin innsats betraktelig når det gjelder *resirkulering* med en mer raffinert avfallsstasjon hvor flere artikler kan skilles fra hverandre for gjenbruk enn de som har vært tilfellet på de stedene hvor informantene bodde tidligere. Dette syntes nå å ha

blitt en *vane* for de fleste informantene, men er også et av de områdene som landsbyen har satset mye på de siste få årene, både når det gjelder å bygge avfallsstasjonen samt opplæring i hva som skal kastes hvor. En annen viktig endring som ble ofte nevnt var *gjenbruk av tøy og møbler samt andre artikler*, og at man *sjeldnere gikk til anskaffelse av nye ting* enn det man gjorde tidligere. Man har altså *redusert sitt materielle forbruk* men det varierer trolig mellom individene i forhold til hvor mye hver og en har redusert dette. For det tredje har vi sett at *andelen økologisk mat har økt* mye for de fleste, og mange anslår at ca. 90 prosent av all mat de handler er økologisk, og mange kjøper også økologiske pleieprodukter som såpe, kremer o.l. Som vi har sett har en av informantene også gått over til å kun handle økologisk som et prinsipp og gjør alt hun kan for å etterleve dette. Nesten ingen rapporterte om at de hadde endret sammensetningen av sine innkjøp på andre måter, som at man hadde gått over til vegetarkost, kjøper mer kortreist mat o.l., Til slutt representerer også den *økologiske grønnsaksdyrkingen* en vesentlig endring i forbruksvanene hos en del innbyggere.

Disse tiltakene er på ingen måte ubetydelige, og til sammen med de andre ressurs- og energibesparende fysiske strukturene er det sannsynlig at dette utgjør en ganske vesentlig reduksjon i deres økologiske fotavtrykk sammenlignet med den gjennomsnittlige danske forbruker. Det er oppløftende nyheter at informantene ikke opplever at disse endringene er med på å forringe deres livskvalitet, fordi det betyr at *flere mennesker trolig fint kan klare det samme*. Resirkulering, salg, kjøp og bytte av brukte varer, samt kjøp av økologiske varer er tiltak som foregår blant mange miljøbevisste mennesker også i det øvrige samfunnet, selv om forekomsten er tettere i økolandsbyene. Samtidig ser det også ut til at innbyggerne i Dyssekilde er opptatt av *komfort*, og det var ingen som nevnte at noen av endringer følte som et offer på noen som helst måte. Samme oppfatning ser ut til å gjelde her som i det øvrige samfunnet om at man vil være miljøvennlig i den grad at deres handlinger ikke føles som et tap eller offer i for stor grad, og jeg fikk ikke inntrykk av at Dyssekilde var særlig asketisk. Det ser imidlertid ut som om denne grensen om hva som er et tap eller offer er litt mer tøyelig for en innbygger i Dyssekilde enn det man kanskje kan forvente i samfunnet for øvrig, ettersom man her godt kan bruke litt ekstra tid på å få varme i leiligheten eller for å få varmt vann.

Som vi har sett er de fleste informantene lite opptatt av materielle goder. Det blir mer riktig å beskrive mange av dem som idealister som legger stor vekt på fellesskapet og kollektivets verdier, og på verdien av å ta vare på naturen og hverandre. I Norge kan man ifølge Hellevik (2008:247) observere en trend hvor de som har meget materialistiske verdier i

større grad føler at de trenger mer penger for å leve et tilfredsstillende liv enn de som er idealister, og dette gjelder til tross for at det objektive inntektsnivået er det samme. Det er rimelig å anta at dette også gjelder i Danmark, og at innbyggerne i Dyssekilde som kan karakteriseres som meget idealistiske føler de kan klare seg godt med et lavt komfortnivå og lite materielle goder, og likevel føle seg lykkeligere enn mennesker med det samme inntekts- og komfortnivået, men som har mer materialistiske verdier. En videre hypotese er at mennesker som allerede til en viss grad kan sies å verdsette post-materielle verdier vil kunne redusere sitt materielle forbruk ved å flytte inn i en slik landsby uten å oppleve dette som redusert livskvalitet, mens de med mer materielle verdier neppe ville bli fornøyde med en slik livsstil. En slik landsby vil kanskje ha ingen-, eller til og med motsatt effekt på materialister enn det vi har sett i dette caset. Jeg vil også anta at innbyggerne som allerede heller mot en idealistisk eller post-materialistisk retning vil kunne forsterke disse tendensene ved å bo i en økolandsby. Det er fordi det er mye som tyder på at graden av idealistisk tilnærming har økt hos mange av innbyggerne som følge av å bo i dette fellesskapet.

Som nevnt tidligere kan det gjerne ta lang tid å endre grunnleggende verdier, og ingen av informantene har sagt rett ut at deres verdier har blitt endret som følge av å bo i Dyssekilde. Vi kan altså ikke automatisk konkludere med at det å bo her har ført innbyggernes verdier i en mer post-materialistisk retning, men konteksten kan i det minste sies å være tilrettelagt for slike endringer ettersom gruppetilhørighet til et spesielt fellesskap, med noen bestemte normer nettopp er noen av de faktorene som er med til å forme individers verdier (Hellevik 2008). Den livsstilsendringen som noen av informantene har opplevd ved å flytte til Dyssekilde kan kanskje representere en stor nok omveltning for innbyggerne til at de også over tid vil endre sine verdier.

Når det gjelder *økologisk bevissthet* mer spesifikt kan vi imidlertid slå fast at denne har blitt *forsterket* relativt mye blant flesteparten av de informantene som før de flyttet inn i landsbyen kunne klassifiseres som moderat eller kanskje litt over gjennomsnittet interessert i miljø og økologi. For flere av de som anså seg selv som meget miljøbevisste og anslo sin egen livsstil og forbruksvaner for å være bæredyktige fra før ser ikke denne landsbyen ut til å ha hatt noen særlig effekt på disse områdene. Landsbyen ser likevel ut til å ha forbedret kunnskapsnivået om miljø, økologi og praktiske bærekraftige løsninger hos noen av disse, mens andre igjen ikke føler landsbyen har hatt noen betydning. Landsbyen ser altså ikke uventet ut til å ha *hatt mest effekt* på de som var *middels interessert i disse temaene fra før*, både når det gjelder å *øke deres kunnskap*, samt hvor mye de *tenker og reflekterer over*

miljømessige problemstillinger som forbrukere og ellers i hverdagen. Informantene ble ikke spurt om deres holdninger til spesifikke fenomener hadde endret seg over tid, men vi har for eksempel sett at mange av de intervjuede nå er *mer villige til å betale ekstra for miljøvennlige produkter* enn de var tidligere. Dette viser at deres holdninger til økologiske produkter og mat har endret seg og at når man setter penger og miljøet opp i mot hverandre så verdsetter informantene miljøet fremfor penger i større grad, selv om hensynet til miljøet naturligvis ikke alltid vil vinne for enhver pris. Dette tyder på at økologisk bevissthet, holdningsendringer og verdiendringer kan endres ved å bo i et slikt samfunn selv om dette er en prosess som kan ta lang tid.

Når det gjelder hypotesene er det vanskelig å konkludere med hvilke av de tre faktorene; fysisk kontekst/lokal infrastruktur, kort avstand mellom produksjon og konsum eller sosiale og institusjonelle aspekter - som har hatt størst påvirkningskraft. Selv om jeg her har fokusert på faktorer som er karakteristiske for økolandsbyen er det viktig å ikke glemme at innbyggerne også blir påvirket av andre aspekter som er typiske for tiden og samfunnet utenfor, og at de har sine egne personlige karaktertrekk. Alle de tre interne faktorene ser ut til å bidra til å redusere innbyggernes materielle forbruk i en viss grad. Når det gjelder holdninger og verdier kan intervjuene tyde på at de sosiale og institusjonelle aspektene spiller en mye viktigere rolle enn de to andre, men det ser også ut til at disse er med på å forsterke informantenes økologiske bevissthet, men kanskje på et mer generelt plan.

Hypotese 1: Denne hypotesen dreier seg om at landsbyens *fysiske kontekst og infrastruktur* vil føre innbyggernes forbruksmønster i en mer bærekraftig retning. De fysiske strukturene og konstruksjonene (hus med miljøvennlig isolasjon og alternative energikilder, pilerensningsanlegget, infrastruktur, samt det å eie redskaper og diverse utstyr i fellesskap) gjør at innbyggerne kan tilfredsstille de samme behovene som andre utenfor landsbyen, men med store reduksjoner i ressurs- og energiforbruk. Resirkuleringssystemet og drikkevannstank er to eksempler på fysiske konstruksjoner som i tillegg til å minske innbyggernes økologiske fotavtrykk, også ser ut til å bevisstgjøre dem om hvor stort deres eget materielle forbruk faktisk er. *Synliggjøring* syntes å være stikkordet for hvordan dette har påvirket bevisstheten. Det å kunne *se* men også *sammenligne* sitt eget forbruk over tid kan trolig ha vært en medvirkende årsak til at informantene ønsker å spare og forbruke mindre. Synliggjøring er også sentralt for de som eksperimenterer med forskjellige typer *feedback* mekanismer for å få mennesker til å spare på strøm og ressurser i det øvrige samfunn, og responsen på disse tiltakene har vært positive. Å videreutvikle strategier for å synliggjøre og bevisstgjøre folk om

deres materielle forbruk kan derfor være en måte man kan oppmuntre og inspirere vanlige borgere til å handle på en mer hensynsfull måte ovenfor naturen på.

Hypotese 2: Dyssekilde er trolig ikke den beste økolandsbyen for å teste hypotesen om at *kortere avstand mellom produksjon og konsum* fører til økt bevissthet om menneskenes avhengighet til sitt eget økosystem og naturen. De er bare delvis selvforsynt, og er knyttet til det øvrige globale markedet på lik linje med andre forbrukere som foretar innkjøp i konvensjonelle dagligvareforretninger. Likevel legger mange ned en del *arbeid* når de dyrker grønnsaker og når de jobber med prosjekter i landsbyen for eksempel med å bygge og vedlikeholde pilerensningsanlegget, avfalls- og gjenbruksstasjonen og den øvrige infrastrukturen. Riktig mange har også bygget sitt eget hus. Til forskjell fra det konvensjonelle samfunnet må også flere av innbyggerne her *anstrenge seg mer* for å få *ressurser* som varmt vann, og varme i husene sine. Det å utføre dette arbeidet selv har for flere gitt noe *økt kunnskap* om miljø og økologi, så vel som *økt bevisstgjøring* om dette avhengighetsforholdet fordi det skaper et nærvær til naturen. Selv om kunnskap om miljø er svært tilgjengelig i dagens samfunn ser det ut som om innbyggerne bedre kan utnytte den, og relatere seg til dette avhengighetsforholdet når man får mer *praktisk erfaring* ved selv å måtte sørge for en del viktige funksjoner i landsbysamfunnet. Her kan vi konkludere med at det å måtte arbeide selv for å få tilgang til viktige funksjoner og ressurser ser ut til å ha en bevisstgjørende effekt når man har en viss interesse og kunnskap om miljø og økologi fra før. Landsbyen ser ut til å ha hatt en effekt på dette selv om den kun er delvis selvforsynt.

Hypotese 3: Denne tok utgangspunkt i at trekk ved den sosiale organiseringen av landsbyen vil føre innbyggernes holdninger og verdier i en mer miljøvennlig retning og ha en homogeniserende effekt på innbyggerne. Innbyggerne ser ut til å bli påvirket en del av hverandre gjennom de *demokratiske prosessene* de inngår i, samt når de omgås *sosialt på fritiden*. Vi kan klart slå fast at denne tette interaksjonen likevel *ikke* har gjort innbyggerne til en mer *homogen gruppe*. Noen kjerneverdier som bærekraftighet, fellesskap og toleranse, er sentrale verdier i samfunnet, men ellers er innbyggerne meget forskjellige, noe som ofte kan resultere i større eller mindre konflikter, men det ser ut som om det å bo i samfunnet har en positiv effekt på evnen til å takle slike konflikter, og øker medlemmenes evne til å vise hensyn, samt deres kollektive ansvarsfølelse. På en måte kan nok det å inneha disse verdiene sies å være en forutsetning for å bo i økolandsbyen, men her får man lære den praktiske betydningen av dem på en helt annen måte fordi man har bedre forutsetninger for å leve på en bærekraftig måte, og har mye nærmere kontakt med sine naboer og “medborgere” enn det som

ellers er vanlig. Både på *møtene* og i *det sosiale fellesskapet* på fritiden dukker økologi og miljø ofte opp som diskusjons- og samtaletemaer, noe som ser ut til å utvide innbyggernes *kunnskapsnivå* både på det teoretiske plan og om praktiske bærekraftige løsninger. Debatt- og medlemsmøtene er også et sted hvor *forskjellige perspektiver og synspunkter* fremmes gjennom deliberasjon, slik at innbyggernes holdninger og stemmegivning er basert på et bredere spekter av faktakunnskap og alternative perspektiver enn de selv besitter i utgangspunktet. På denne måten har de *forutsetninger for å endre standpunkter* i lys av bedre argumenter, og ta beslutninger som er nøye gjennomtenkt hvor man forsøker å ta hensyn til alle. Det å ta seg tid til å komme på møtene er imidlertid en utfordring for mange i landsbyen.

Innbyggernes forbrukervalg er naturligvis et resultat av egne individuelle holdninger, men det ser ut til at *normene* og *verdiene* i landsbyen i stor grad påvirker disse. Formelle regler derimot finnes det ikke mye av i landsbyen, og vi har sett at mange føler seg friere til å leve som de ønsker i Dyssekilde enn de gjorde tidligere. Det å være nøysom, reparere det man har, eller kjøpe og bytte brukte gjenstander, er noen normer eller idealer som nye innbyggere fort vil merke når de kommer til landsbyen. Innbyggerne får ikke status gjennom å ha en stressende hverdag eller gjennom sitt karrierevalg. *Idealet* er heller å være til stede for hverandre og være i fysisk og psykisk harmoni med seg selv, og stadig forsøke å forbedre seg som menneske. Alle disse kan sies å være post-materialistiske idealer, og disse normene og idealene har over tid blitt konstituerende for økolandsbyen hvor innbyggerne inngår i en jevnlig prosess både ved å påvirke og internalisere dem.

Gjennom forbruk dekker man ofte mange behov, hvor den uttalte og instrumentelle funksjonen til varene eller tjenestene man kjøper ikke alltid er det viktigste. Noen ganger har tingene man omgir seg med større betydning på grunn av det de forteller om innehaveren. Jeg vil hevde at i slike samfunn kan innbyggerne få dekket mindre eksplisitte behov på andre måter enn ved materielt forbruk. Hvis det å bo i et slikt fellesskap kan hjelpe innbyggerne til å fungere godt fysisk, psykisk og sosialt, og gi dem en følelse av at de har en tilhørighet og mulighet til å påvirke en del avgjørelser i samfunnet er det logisk å anta at man vil trenge færre fysiske gjenstander for å kommunisere sin identitet til de andre medlemmene. Mulighetene for spirituell utfoldelse er også noe som kan være med å dreie innbyggernes fokus bort fra de materielle, og mer mot de åndelige aspektene. Hensikten her er ikke å bekrefte en slik sammenheng ettersom dette gjerne krever mye mer omfattende kunnskap om menneskelig psykologi, men økolandsbyer og andre småsamfunn kan være interessante

studieobjekter for å undersøke om det faktisk er en slik sammenheng mellom disse aspektene og forbruk.

Hypotese 4: Selv om det å være aktiv internt i Dyssekilde vil kunne øke innbyggernes sosiale kapital og organisatoriske kunnskaper, og gjøre dem bedre rustet til å oppnå innflytelse på miljøpolitikken i det øvrige samfunn, antok jeg i utgangspunktet at den interne aktiviteten ville gå på *bekostning* av deltagelse i frivillige miljøvernorganisasjoner og andre forsøk på å påvirke de eksisterende samfunnsstrukturene. Det vi har sett er at det *ikke* virker som om det å være aktiv innad i økolandsbyen har hatt noen stor påvirkning på informantenes øvrige engasjement hverken når det gjelder politikk eller deltagelse i frivillige organisasjoner. Det er tendenser til at noen retter sin oppmerksomhet mer *lokalt* hvor de føler de kan ha mer *konkret innflytelse*, men det syntes *ikke* å ha gått på *bekostning* av veldig mye engasjement i samfunnet ellers. Innbyggerne *ønsker å påvirke andre* til å endre sine forbruksvaner og leve på en mer bærekraftig måte, men de ønsker å gjøre dette gjennom å være et godt *eksempel til etterfølgelse*, og ved å fokusere på de som har en *viss interesse* for miljø og økologi fra før fordi det er lettere å overbevise dem enn de som er helt uinteressert. Nettopp fordi jeg mener det finnes *grader av miljøbevissthet*, og at det ikke er et spørsmål om enten – eller, tror jeg likevel de kan spille en betydelig rolle i å inspirere de menneskene som har et ønske om å verne naturen til å redusere sitt materielle forbruk og verdsette naturen i større grad. Dette fordi jeg tror det finnes mange mennesker som mener at miljø er viktig, men som kanskje er litt “fastlåst” i sine egne forbruksvaner og trenger nettopp noen gode eksempler som kan vise hva som kan la seg realisere. Dette blir imidlertid litt spekulativt, men jeg er relativt sikker på at flere kan forflytte seg lenger i miljøvennlig retning hvis man ser for seg miljøbevissthet som et kontinuum i stedet for noe man enten har eller ikke har. Vi har jo nettopp sett at det har skjedd med innbyggere selv innad i økolandsbyen når de flyttet inn i omgivelser som var mer gunstige for slike endringer, og de fleste informantene anser ikke seg selv som så forskjellig fra de som bor utenfor.

Innbyggerne ser likevel ut til å anerkjenne at de er nødt til å arbeide mer *målrettet* med å opprette *kontakter* og *samarbeide* med andre grupper i samfunnet hvis de ønsker å innta en fremtredende rolle som en progressiv aktør for radikale samfunnsendringer. De har blant annet opprettet en arbeidsgruppe som arbeider med eksterne relasjoner, og de har et tilsynelatende godt forhold og samarbeid med den *lokale kommunen og befolkningen*. Holdningen blant innbyggerne syntes å være at samfunnsendringer må komme fra *grasrotnivå* og *spre seg utover*. I dette arbeidet kan det trolig være en fordel at medlemmene ikke er en

veldig homogen gruppe fordi dette gjerne kan danne et inntrykk for andre utenfra om at de som bor i økolandsbyer er så kulturelt ensrettet og isolert at de har vanskelig for å kommunisere og identifisere seg med mennesker utenfor. Det at innbyggerne er så forskjellige, og har forskjellige interesser vil trolig også gjøre at de har en bredere kontaktflate utenfor landsbyen og dermed kan nå frem til, og påvirke flere typer mennesker.

*Mangel på fritid og et åndelig fokus kan føre til mindre engasjement i det øvrige samfunnet, men ut ifra denne studien kan vi ikke konkludere med at det å være aktiv innad i økolandsbyen automatisk vil føre til mindre øvrig samfunnsengasjement, da informantenes egne interesser så ut til å være vel så avgjørende for hvor aktive de var på dette området som mangel på tid. Det er dermed ikke helt klart hvilke slutninger vi kan trekke. Mange mente det først og fremst var et spørsmål om hvilke *prioriteringer* man som person ønsket å gjøre og at de som ville drive med påvirkningsarbeid hadde gode muligheter for å gjøre dette, mens andre igjen gav inntrykk av at det var lett å bli litt *navlebeskuende* når man bodde i et slikt samfunn. Disse motstridende inntrykkene er trolig igjen et resultat av at menneskene her er svært forskjellige.*

Økolandsbyenes utfordringer ligger i å finne sitt eget nivå for *hvor radikale* de selv ønsker å være når det gjelder bærekraftig praksis og ideologi. Ønsker man å påvirke andre må dette nivået også balanseres opp i mot mulighetene for å nå ut til *flest mulig* samtidig som man fremmer forbruks- og holdningsendringer som kan ha en reell positiv effekt for miljøet. Skal de ha muligheten til å påvirke må de ha tilstrekkelig kontakt med menneskene utenfor, og dermed er det heller ikke til å unngå at de selv vil bli påvirket av holdninger og verdier i det øvrige samfunn. Hadde de vært fullstendig selvforsynt på det meste de trengte ville de trolig også hatt mindre kontakt med andre, og dermed også mindre påvirkningsmulighet. Derfor er det viktig som flere av informantene påpeker at man regelmessig diskuterer og har et bevisst forhold til hva de som samfunn ønsker å oppnå både i og utenfor landsbyen.

7 Konklusjon.

Bakgrunnen for denne oppgaven er en påstand om at vårt totale forbruk av varer og tjenester i vestlige land er nødt til å reduseres drastisk hvis vi skal ha mulighet til å unngå store klimaendringer og miljøkatastrofer i fremtiden. Jeg har tatt som utgangspunkt at individuelle forbruksvalg i mange tilfeller er kontekstavhengige, og at de rette omgivelsene vil kunne føre disse valgene i retning av både *redusert-* men også et mer *bærekraftig forbruk*. Økolandsbyer utgjør nettopp en slik gunstig kontekst ved at de har en *konsentrasjon* av en rekke faktorer som kan påvirke innbyggernes adferd direkte, men også indirekte ved å påvirke måten innbyggerne tenker på. Gjennom semi-strukturerte intervjuer med noen av innbyggerne i Økosamfunnet Dyssekilde har jeg forsøkt å finne ut om-, og hvordan de føler det å bo i dette samfunnet har påvirket deres forbruksvaner. Spørsmålene har vært åpne, men jeg har likevel tatt utgangspunkt i noen hypoteser. Det ser ut til at landsbyens *fysiske kontekst og infrastruktur, den formelle og uformelle sosiale organiseringen* og det å være *delvis selvforsynt*, fremmer redusert materielt forbruk, og økt økologisk bevissthet hos innbyggerne, men dog i forskjellig grad. Hos noen har det hatt en større effekt, hos andre nesten ingen effekt. Endringene kan heller ikke beskrives som radikale da informantene gav klart uttrykk for at deres forbruksvaner slett ikke var optimale til tross for at de bodde på en slik plass.

Det er likevel interessant at slike endringer kan skje uten bruk av autoritært reglement som legger begrensninger på innbyggernes frie vilje. Kanskje er det nettopp fraværet av regler som fører til at flere av informantene syntes å være fornøyd med det den innsatsen de faktisk gjør, i stedet for å ha dårlig samvittighet for alt de ikke gjør "rett". Hvis man konstant går rundt med en slik dårlig samvittighet kan det å bo i et slikt samfunn bli slitsomt over tid, og kanskje vil man til slutt velge å flytte bort. Det vil i et slikt samfunn trolig alltid være et skille mellom de som syntes den innsatsen man gjør er tilstrekkelig, og de som ønsker at man kunne gjøre mye mer. Velger landsbyen å kommunisere hvor konvensjonelt man kan leve, selv i et økosamfunn, kan trolig dette ha en bred appell, og føre til at flere ønsker å bosette seg på en slik plass, men da risikerer man også at disse landsbyene på sikt mister sin egenart som et reelt alternativ til den livsstilen som de i utgangspunktet var kritiske til.

Økolandsbybevegelsen vil trolig ikke revolusjonere dagens samfunn, og en fremtidig verden organisert i små bærekraftige og selvstendige fellesskap som dette forblir kanskje en utopisk drøm. Likevel mener jeg at politikere og andre beslutningstakere i det øvrige samfunn kan lære noe av økolandsbyer om hva slags type kontekst og mekanismer som kan hjelpe

flere mennesker til å realisere sitt potensial som miljøbevisste innbyggere. Økolandsbyer kan også inspirere individer og organisasjoner til å handle direkte gjennom sin livsstil. Som vi har sett mener en av informantene at man kan få til mye også i allerede eksisterende nabolag hvis noen av innbyggerne der tar initiativ og forsøker å starte opp lokale miljøtiltak. Dette har blant annet Transition Town bevegelsen demonstrert.

På bakgrunn av denne oppgaven vil jeg oppfordre nasjonale og lokale myndigheter til å samarbeide med-, og støtte økolandsbyene for det arbeidet de gjør på grasrotnivå. Jeg mener også at de bør bevilge økonomisk støtte øremerket landsbyenes arbeid med å inspirere og påvirke det øvrige samfunn.

Avslutningsvis vil jeg si at metoden som er benyttet i denne oppgaven med fordel kunne vært utvidet til å omfatte observasjon av innbyggerne i landsbyen i deres dagligliv, deltagelse på møter o.l. Jeg har imidlertid valgt å konsentrere meg om intervjuene. Som jeg har skrevet i metodekapittelet er det delvis fordi jeg har ønsket innbyggernes egen forståelse, men det er også på grunn av begrensninger i tid og omfang av denne oppgaven og jeg frykter at jeg i forsøk på å gjøre mange ting på en gang ville ende opp med å gjøre hver del på en mindre tilfredsstillende måte. Hvis man ønsker å finne ut mer om påvirkning ved å bo i økolandsbyer vil jeg foreslå å utvikle og benytte et metodologisk rammeverk for panelundersøkelser og statistisk analyse, slik at man mer nøyaktig kan måle endringer hos innbyggerne over tid.

8 Litteraturliste.

Auroville. *Auroville in Brief*. <http://www.auroville.org/av_brief.htm>
[Lesedato 10.01.2011].

Bagwell, Laurie Simon and B. Douglas Berneheim (1996). "Veblen Effects in a Theory of Conspicuous Consumption", *The American Economic Review* 86 (3): 349-373.

Bang, Jan Martin (2005). *Ecovillages. A Practical Guide to Sustainable Communities*.
Edinburgh: Floris Books.

Barry, John (1999). *Rethinking Green Politics*. London: Sage Publications.

Berry, Jeffrey M. (2002). "Validity and Reliability Issues in Elite Interviewing", *PS: Political Science and Politics* 35 (4): 679-682.

Blindheim, Trond, Thor Øyvind Jensen, Frode Nyeng og Karl-Fredrik Tangen (2004). *Forbruk. Lyst, makt, iscenesettelse eller mening?* Oslo: Cappelen akademisk forlag.

Bodansky, Daniel (2001). "The History of the Global Climate Regime", Ch. 2 i Luterbacher, U. & Sprinz, D (red.). *International Relations and Global Climate Change*. Cambridge: MIT Press.

Botvar, Pål Kjetil (2004). "The Civic Role of Individualised Religion. New Age and Social Capital", *Tidsskrift for kirke religion og samfunn* 2: 121-135.

Bryman, Allan (2004). *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.

Camphill landsbyene i Norge. <<http://www.camphill.no/Camphill/>>
[Lesedato 22.01.2011]

Center for recirculering v/ Peder S. Gregersen (2010). *Velkommen til det bedste udgangspunkt for en forbedret spildevandsrensning i det åbne land*. <<http://www.pilerensning.dk/dansk/>>
[Lesedato 05.02.2011].

CICERO. Senter for klimaforskning (2010) a. *Hvorfor endrer klimaet seg?*
<<http://www.cicero.uio.no/abc/klimaendringer.aspx#bm8>> [Lesedato 10.02.2011].

CICERO. Senter for klimaforskning (2010) b. *Konsekvenser av klimaendringer*.
<<http://www.cicero.uio.no/abc/konsekvenser.aspx>> [Lesedato 10.02.2011].

CICERO. Senter for klimaforskning (2009). *CO2-utslipp fra biobrensel*.
<<http://www.cicero.uio.no/sporsmal/detail.aspx?faqid=199>> [Lesedato 15.02.2011].

Common, Michael og Sigrid Stagl (2005). *Ecological Economics. An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Corral – Verdugo, Victor (1997). "Dual 'Realities' of conservation behavior: Self – reports vs observations of re-use and recycling behavior", *Journal of Environmental Psychology* 17: 135-145.

Dahle, Kjell (1997). *Forsøk for forandring?: alternative veier til et bærekraftig samfunn*. Oslo: Spartacus.

Daly, Herman E. (1996). *Beyond Growth. The Economics of Sustainable Development*. Boston, Massachusetts: Beacon Press.

Dobson, Andrew (1990). *Green Political Thought*. London: Routledge.

Dryzek, John S. (1997). *The Politics of the Earth. Environmental Discourses*. Oxford: Oxford University Press.

Dyssekilde. *Boliggrupper*. < <http://www.dyssekilde.dk/boliggrupper>. > [Lesedato 01.09.2010]

Dyssekilde. *Jord*. <<http://www.dyssekilde.dk/jord>.> [Lesedato 01.09.2010].

Dyssekilde. *Historie*. <<http://www.dyssekilde.dk/Historie>> [Lesedato 01.09.2010]

Dyssekilde. *Hvem er vi*.<<http://www.dyssekilde.dk/hvem-er-vi>.> [Lesedato 01.09.2010]

Dyssekilde. *Hvordan lever vi*.<<http://www.dyssekilde.dk/hvordan-lever-vi>.> [Lesedato 01.09.2010]

Dyssekilde. *Pilerensningen*. <<http://www.dyssekilde.dk/pilerensningen>> [Lesedato] 01.09.2011].

Dyssekilde. *Samfundet*. <<http://www.dyssekilde.dk/samfundet> .> [Lesedato 01.09.2010]

Dyssekilde. *Vindmøllen*. <<http://www.dyssekilde.dk/vindmoellen>> [Lesedato 01.09.2010]

Dyssekilde. *Økologi*.< <http://www.dyssekilde.dk/oekologi>.> [Lesedato 01.09.2010].

Enova (2003). *Utnyttelse av sol til varme*. 18. November <<http://www.enova.no/sitepageview.aspx?articleID=520>> [Lesedato 22.02.2011].

Enova (2009). *Tilskuddsordningen har passert utbetaling nummer 10.000*. 23. Juli. <<http://www.enova.no/sitepageview.aspx?articleID=3151>> [Lesedato 22.02.2011]

Et nyt verdensbillede (2011). Martinus institut. < <http://www.martinus.dk/da/martinus-kosmologi/et-nyt-verdensbillede/> > [Lesedato 04.04.2011].

Geller, Scott E. (1995). “Actively Caring for the Environment: An Integration of Behaviorism and Humanism”, *Environment and Behavior* 27 (2): 184-195.

GEN (2011) a. Global Ecovillage Network. *What is an Ecovillage?* <http://gen.ecovillage.org/index.php?option=com_content&view=article&id=92&Itemid=215> [Lesedato 12.01.2011].

GEN (2011) b. Global Ecovillage Network. *About GEN*. <http://gen.ecovillage.org/index.php?option=com_content&view=article&id=91&Itemid=234> [Lesedato 26.04.2011].

George, Alexander L. og Andrew Bennett (2005). *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: MIT press.

Global Footprint Network (2011) a. *Footprint Basics – Overview*. Sist oppdatert: 22. April.
<http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/footprint_basics_overview/>
[Lesedato 12.01.2011]

Global Footprint Network (2011) b. *Data and results*. Sist oppdatert: 25. Mars.
<http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/ecological_footprint_atlas_2008/>
[Lesedato 12.04.2011]

Globalis. *Danmark*. FN-sambandet.
<<http://www.globalis.no/Land/Danmark>>
[Lesedato 22.01.2011]

Grønmo, Sigmund (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
Grønt Punkt Norge (2011). *Returkartonglotteriet*.
<<http://www.grontpunkt.no/innsamling-og-gjenvinning/husholdninger/-/forbruker/drikkekartong/returkartonglotteriet>>
[Lesedato 22.02.2011]

Halvorsen, Bente (2010). “Effects of norms and policy incentives on household recycling. An international comparison”, Discussion Papers No. 627. August 2010. Oslo: Statistics Norway. Research department.
<<http://www.ssb.no/forskning/artikler/2010/9/1283503563.91.html>>
[Lesedato 26.03.2011].

Hansen, Kaj (2009). “Reduction of CO2 from 3 different eco-villages in Denmark”, *LØSNET* 61-62: 4-9.

Hatch, Mary Jo (2001). *Organisasjonsteori – Moderne, symbolske og postmoderne perspektiver*. Oslo: Abstrakt forlag.

Heiskanen, Eva og Mika Pantzar (1997). “Toward Sustainable Consumption: Two New Perspectives”, *Journal of Consumer Policy* 20: 409-442.

Hellevik, Ottar (2008). *Jakten på den norske lykken*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hierwagen, Leif (2003). *Ideernes by. Den økologiske by i Torup*. Danmark: Klitrose forlag.
Holmes, Tiffany (2007). “Eco-visualization: Combining art and technology to reduce energy consumption”, Paper offentliggjort ved: 6th Creativity & Cognition Conference, Washington, DC, 13.-15. Juni 2007.

Inglehart, Ronald (1981). “Post-Materialism in an Environment of Insecurity”, *The American Political Science Review* 75 (4): 880-900.

Inglehart, Ronald og Wayne E. Baker (2000). “Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values”, *American Sociological Review* 65 (1): 19-51.

Jackson, Tim (2004). "Consuming Paradise? – Unsustainable consumption in cultural and social-psychological context", i Klaus Huback, Atsushi Inaba and Sigrid Stagl (red.). *Proceedings. International Workshop on Driving Forces of, and Barriers to Sustainable Consumption*, University of Leeds, 5.-6. Mars 2004.

Jackson, Tim (2005). "Live Better by Consuming Less? Is There a "Double Dividend" in Sustainable Consumption?", *Journal of Industrial Ecology* 9 (1-2): 19-36.

Jackson, Tim (2009). *Prosperity without growth? The transition to a sustainable economy*. UK: Sustainable Development Commission.

<http://www.sd-commission.org.uk/publications.php?id=914>>

[Lesedato 13.03.2010].

Juhl-Nielsen, Niels Johan og Erik Lemcke (2009). "Transition Towns Movement", *LØSNET* 61-62: 48-49.

Jydsk papirisolering. *Egenskaber*.

<http://www.jydskpapirisolering.dk/static/egenskaber.html#miljo>>

[Lesedato 15.01.2011].

Kaldor, Mary (2003). *Global civil society: an answer to war*. Cambridge: Polity press.

Lund, Thorleif (2002). "Metodologiske prinsipper og referanserammer" kap 3, i Thorleif Lund (red.). *Innføring i forskningsmetodologi*. Oslo: Unipub.

March, James G. og Johan P. Olsen (2004). "The logic of appropriateness", ARENA Working papers 09/2004. Oslo: Centre for European Studies, University of Oslo.

http://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-publications/workingpapers/working-papers2004/wp04_9.pdf> [Lesedato 13.11.2010].

Martinius Cosmology. Martinius institut. <http://www.martinius.dk/en/frontpage/>.

[Lesedato 08.11.2010]

Mathisen, Werner Christie (2009). "Klimatrusler og grønne utopier" Kap 14, i Raino Malnes (red.). *Prekær politikk*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Mathisen, Werner Christie, Per Kristen Mydske og Arild Underdal (2007).

"Markedstilpasning og internasjonalisering i miljøpolitikken" Kap 9, i Per Kristen Mydske, Dag Harald Claes og Amund Lie (red.). *Nyliberalisme – Ideer og politisk virkelighet*. Oslo: Universitetsforlaget.

McDonough, William og Michael Braungart (2002). *Cradle to Cradle; Remaking the Way we Make Things*. New York: North Point Press.

Meijering, Louise, Paulus Huigen og Bettina Van Hoven (2007), "Intentional communities in rural spaces", *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 98 (1): 42-52.

NEF. New Economics Foundation. (2009). Rapport av: Stephen Spratt, Andrew Simms, Eva Neitzert og Josh Ryan-Collins. *The Great Transition. A Tale of How it Turned Out Right*.

<http://www.neweconomics.org/publications/great-transition>> [Lesedato 14.11.2010].

Newton, Peter og Denny Meyer (2010). "The Determinants of Urban Resource Consumption", *Environment and Behavior*. (årgang ikke oppgitt) Publisert Desember 2010: 1-29.

<<http://eab.sagepub.com/content/early/2010/12/02/0013916510390494.full.pdf+html>>

[Lesedato: 22.01.2011].

NOU 2009: 16. *Globale miljøutfordringer – norsk politikk. Hvordan bærekraftig utvikling og klima bedre kan ivaretas i offentlige beslutningsprosesser*. Avgitt til finansdepartementet. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

<<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/nouer/2009/nou-2009-16/3.html?id=576346>>

[Lesedato 02.01.2011].

Okologisk.no (23.09.2010). *Sunn ungdom spiser økologisk mat*.

<<http://www.okologisk.no/artikler/2010/ipopy>> [Lesedato 04.02.2011].

Pepper, David (1991). *Communes and the Green Vision. Counterculture, Lifestyle and the New Age*. London: Green Print.

Pepper, Miriam, Tim Jackson and David Uzzell (2011). "An Examination of Christianity and Socially Conscious and Frugal Consumer Behaviors", *Environment and Behavior* 43 (2): 274-290.

Putnam, Robert (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*.

Princeton, NJ: Princeton University Press.

Rudolph, Susanne Hoerber (2004). "Is Civil Society the Answer?" Ch. 4, i Sanjeev Prakash og Per Selle (red.). *Investigating Social Capital. Comparative Perspectives on Civil Society, Participation and Governance*. New Dehli: Sage Publications.

Smith, Graham (2003). *Deliberative Democracy and the Environment*. London: Routledge.

Solum, Eirik Svenke (2005). *Etableringen av Hurdalssjøen økologiske landsby*.

Masteroppgave. Oslo: Institutt for sosialantropologi, Universitetet i Oslo.

Statens byggeforskningsinstitutt (2001). *Papir isolerer dårligere end mineraluld*.

Pressemeddelelse 22/10/2001. Aalborg Universitet.

<<http://www.sbi.dk/byggeteknik/bygningsfysik/varmeisolering/papirisolering/papir-isolerer-darligere-end-mineraluld>> [Lesedato 11.02.2011].

Sørensen, Mads P. (2004). *Den politiske forbruker*. København K: Hans Reitzels Forlag.

Tansey, Oisín (2007). "Process Tracing and Elite Interviewing: A Case for Non-probability Sampling", *PS: Political Science and Politics* 40 (4): 765-772.

Teosofisk samfunn i Norge. <<http://www.teosofisksamfunn.no/>>

[Lesedato 08.11.2010].

Thaler, Richard H. og Cass R. Sunstein (2008). *Nudge : improving decisions about health, wealth, and happiness*. New Haven: Yale University Press.

Torup Landsbycenter (11.11.2009). *Husets historie*. Torup forsamlingshus.
<<http://www.torupforsamlingshus.dk/historie.htm>> [Lesedato 10.02.2011].

Tvedt, Terje (2003). *En reise i vannets historie. Fra regnkysten til Muscat*. Oslo: BRIC forlag.

Törnquist, Olle (2009). "Introduction: The Problem is Representation! Towards an Analytical Framework" Ch. 1, i Olle Törnquist, Neil Webster og Kristian Stokke (red.). *Rethinking Popular Representation*. New York: Palgrave Macmillan.

Van Schyndel Kasper, Debbie (2008). "Redefining Community in the Ecovillage", *Human Ecology Review* 15 (1): 12-24.

Veblen, Thorstein (2007 men opprinnelig utgitt i 1899). *The theory of the leisure class*. (red.). Martha Banta. Oxford: Oxford University Press.

Vedtægter for Foreningen Økosamfundet Dyssekilde (2000). Vedtatt men upublisert. Økosamfundet Dyssekilde.

Aall, Carlo (2011). "Hvor er miljøpartiet?", *Klassekampen* 12. Januar.

Vedlegg – Intervjuguide.

Aktuelle og interessante informanter:

Noen som har bodd der i lang tid, (10-20 år) og noen som er relativt nye (2-5 år).

Kvinner og menn ca. 50/50.

Gamle og yngre.

Noen med høy akademisk utdanning og noen med lav eller ingen utdanning

En del av de som ikke tok et aktivt valg om å flytte dit på grunn av miljø men av andre årsaker, eller med en annen pådriver.

Bakgrunnsinformasjon jeg bør forsøke å få om økolandsbyen før intervjuer starter.

- Hvordan startet prosjektet opp? Litt historie. Hvem, hva slags ideologi osv.
- Hvordan tas beslutninger for landsbyen?
- Kreves det noe fellesarbeid? Hvor mye må innbyggerne bidra til fellesskapet?
- Er det mange regler for økolandsbyen?
- Holder de oversikt over sitt eget forbruk? Måling av økologisk fotavtrykk f.eks.?
- Deler de på en del ting? Biler, verktøy og andre ting. Hvor mye er felles eid?
- Hvordan har kommunen stilt seg til prosjektet?
- Har de et prinsipp-program, målprogram eller andre dokumenter som definerer dem?
- Hvor selvberget er de?
- Er det stor tilflytting/fracflytting? De som bor her, blir de boende en god stund?
- Hva er den typiske beboeren? Mht. alder, utdanning, politisk bakgrunn osv.

1. Informasjon om meg og prosjektet jeg jobber med, og bakgrunnen for det.

- *Hva jeg ønsker med intervjuet og hvorfor jeg mener det er interessant.*
- Master student i Statsvitenskap ved UiO i Norge. Interessert i livsstilen til dere som bor i økosamfunn. Ønsket derfor å skrive oppgave om dette, og i hvilket omfang det å bo i slike samfunn påvirker beboerne. Jeg vil derfor gjerne stille deg noen forskjellige spørsmål om dine tanker om denne livsstilen, om forbruk og miljø. Jeg er først og fremst ute etter dine tanker om dette, og det finnes ikke noen riktige eller gale svar. Du kan si det som faller deg inn, og vil få mulighet til å lese over de deler som vil bli brukt i oppgaven for å se om du godkjenner at jeg benytter det.
- Jeg tar hensyn til etiske retningslinjer ved slike intervjuer, og vil ivareta dette blant annet ved å sikre anonymitet, og jeg har naturligvis taushetsplikt.
- Du har rett til å trekke deg når som helst dersom du ikke har lyst til å delta lenger.
- Er det i orden om jeg bruker lydopptaker?
- Har du ellers noen spørsmål før vi begynner?

2. Bakgrunnsinfo og overgangsspørsmål. (maks 5-10 min)

- Hvor lenge har du bodd i landsbyen? Og hvor bodde du før? (By eller land, alene eller kollektiv?).
- Hvorfor valgte du å flytte til et slikt økosamfunn? (Var det noe du valgte selv eller var det andre som var pådriverne? - Motivasjonen bak)
- Hvordan livnærer du deg? Jobber du utenfor landsbyen? Hva jobber du med?
- Har du/dere bygget huset selv eller kjøpt et ferdig hus i landsbyen?

3. Nøkkelspørsmål. Disse er understreket og inndelt i tre deler, a, b, og c. Spørsmål som ikke er understreket er oppfølgingsspørsmål.

a) Deres refleksjoner rundt eventuelle endringer i sitt eget forbruk. (ca. 10 min)

- I hvilket omfang har dine materielle forbruksvaner endret seg etter at du flyttet til økolandsbyen?..... hva har endret seg, på hvilken måte og hva tror du det er som påvirker dette? (mat, klær, energi, bensin f.eks.) (Økt, minsket, endret sammensetning, kortreist, vegetarisk osv.)

- (hvis svaret peker i retning av lavere forbruk) Hvor mye vanskeligere eller lettere er det å forbruke mindre her enn der du bodde før? Hvorfor?

- hvor får du tak i mat og andre forbruksvarer? Er butikker lett tilgjengelig? Blir noe av det produsert i Dyssekilde og er du med på dette selv? Hvis ja, hva syntes du om å delta i matproduksjonen? Tror du det ville hatt noen betydning for ditt forbruk hvis du var helt selvforsynt?

- I hvilken grad får man leve som man vil her? er det en del regler man må forholde seg til?..... (passe, for mange, for lite) Føler du at de andre i samfunnet legger seg bort i hva du som privat person velger å gjøre? (F.eks. om du ikke har egen bil tror du de andre i samfunnet ville brydd seg hvis du i morgen kjøpte en dyr BMW eller Mercedes? Evt. annen dyr bil? Eller tok en luksusreise?

b) Deres refleksjoner rundt sine egne verdier og holdninger og eventuell endringer i disse i forhold til hva som er et bra liv. Har de oppnådd en slags økologisk bevissthet? (ca. 20 min)

- Tenker du mye på miljø under daglige gjøremål?.....gjelder dette også når du er andre steder enn i Dyssekilde? f.eks. når du handler (shopper), er på jobb eller bedriver fritidsaktiviteter?.....Har dette endret seg mye eller lite relativt til slik det var før?.....hvis mer bevisst nå, hvorfor (hva er det med livet ditt nå som gjør deg mer miljøbevisst?

- Hvis man tenker på ting som er spesielle i økolandsbyen, som f.eks. at dere deler bil, har energieffektive hus, og annen miljøbesparende infrastruktur, vil du si at du vet mye om hvordan disse endringene påvirker miljøet?..... Vil du si at du har mye kunnskap om forbruk og miljøbelastninger generelt?.....hvis ja, hvor har du lært dette?

- er medlemmene i økolandsbyen generelt veldig opptatt av økologi og miljøvern? Hvordan kommer det til uttrykk?..... snakkes det mye om dette i landsbyen, sosialt, på fellesmøter osv.?

- Har du noen gang kunnet observere eller føle på kroppen direkte hvordan menneskene kan påvirke miljøet? (forurensning f.eks.)

Føler du at du har endret deg mye som menneske på andre måter etter at du flyttet til Dyssekilde? Evt hva har endret seg og i hvilken grad? Tror du at det er økolandsbyen spesielt som har ført til dette? Og tror du andre mennesker vil kunne oppleve den samme endringen hvis de også flyttet hit?

Vil du klassifisere deg selv som individualistisk eller kollektivistisk? Har det endret seg etter at du flyttet hit?

-Hva er det som er viktig for deg for at du skal være lykkelig og ha et godt liv? I hvilken grad føler du at økolandsbyen bidrar til dette?..... Verdsatter du de samme tingene nå som før du flyttet hit? Hvorfor/hvorfor ikke?

- hva liker du å gjøre i fritiden og i ferien? Hva slags hobbyer har du?

- Føler du deg fri her, eller følte du at du hadde større frihet på ditt tidligere bosted? Hvordan og Hvorfor? Evt. hva er frihet for deg?..... Må du ofre mye av det du liker å gjøre fordi du bor på denne plassen?

- føler du at dere alle er ganske likestilte og at alle har like stor innflytelse eller er det noen som dominerer og tar beslutninger i større grad enn andre? (hvor likt eller ulikt er det fordelt?) føler du selv at du kan ha innflytelse?

Hva syntes du om medlemsmøtene? Er det mye diskusjon? Hvis ja, i hvilken grad vil du si at folk skifter standpunkt gjennom diskusjonene?

- Vil du si at det er lett eller krevende å bo her? Tror du alle kunne passe til å bo på en slik plass? hvorfor/hvorfor ikke? (Både praktisk og emosjonelt. Er det attraktivt og trivelig?)

- hvordan opplever du det å leve så tett som dere gjør? (kjekt, ubehagelig, for lite privatliv?)

c) Deres refleksjoner rundt sitt eget engasjement for å påvirke andre (øvrig samfunn og politikere på diverse nivåer) til å endre sine forbruksvaner og verdier, samt

påvirkning av miljøpolitikken for øvrig. Og om dette engasjementet også har økt/minsket som følge av at de har flyttet til denne økolandsbyen. (ca. 20 min)

- Identifiserer du deg med de andre i økolandsbyen og har dere mye til felles, også utenom fokuset på miljø?.....hvordan fungerer samarbeidet i landsbyen?.....vil du karakterisere dere som forskjellige eller like?.....har dette endret seg over tid?

- Tror du det er vanskelig eller lett å endre og påvirke andre mennesker som ikke bor i økolandsbyer til å tenke mer på miljøet?..... forsøker dere som samfunn, eller deg som privatperson å nå ut og påvirke mennesker og organisasjoner rundt dere/deg?.....Hvordan?

- Hvor samfunnsengasjert er du? Har økolandsbyen påvirket ditt samfunnsengasjement på noen måte?.....(gjort deg mer eller mindre samfunnsengasjert og evt. hvordan? (eks. blitt med i noen organisasjoner eller aksjoner nylig?)

- Hvilket parti stemmer du på?.....har du alltid stemt på dette partiet eller pendler det litt? Hvorfor? Er du medlem av noe parti? (hvis ja, hvor aktiv)

- Forsøker du/dere å påvirke lokale eller nasjonale politikere til å ta hensyn til miljøet på andre måter enn gjennom valg?.....hvis du selv er politisk aktiv, var du like politisk aktiv før du flyttet hit?..... Har det endret seg på noen måte? Evt. hvorfor?

- Vil du si at du tilbringer mest tid med de som bor i eller de som bor utenfor økolandsbyen? (hvem i arbeidstiden, hvem i fritiden) møter dere mye skeptiske holdninger fra folk utenfor landsbyen?

4. Avslutning: (ca. 5-10 min)

- Helhetlig sett, trives du med å bo her? Har det oppfylt forventningene dine?
- Oppsummere hovedpoenger for å se om du har forstått de ca. riktig. Nyansert, på den ene siden, og på den andre siden.
- Er det noe annet jeg burde ha spurt om som du ville fortelle om?
- Vis og uttrykk at du er veldig takknemlig for deltagelsen deres.

Evt hvis man bare får positive (reklamerende) svar; spørre om de kan nevne noe som er negativt med økolandsbyen, eller noe de savner her.

